

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

113200

UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞI, UYGUN DAVRANIŞI
ÖDÜLLENDİRMENİN İŞARETİ OLARAK KULLANAN ÖĞRETİM
MATERYALİNİN ÖĞRETMEN ÖDÜLLERİNİN ARTTIRILMASINA
ETKİSİ

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Arzu DOĞANAY BİLGİ

113200

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ÖZYÜREK

Ankara- 2002

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Arzu Doğanay Bilgi'ye ait "Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Davranışı
d¼llendirmenin İşareti Olarak Kullanan ğretim Materyali'nin ğretmen
d¼llerinin Arttırılmasına Etkisi" adlı çalışma j¼rimiz tarafından zel Eğitim
Anabilim Dalı'nda Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Prof. Dr. Mehmet zy¼nek*

Akademik nvanı, Adı- Soyadı

Mehmet zy¼nek

ye *Doç. Dr. Nihal Vardal*

Akademik nvanı, Adı- Soyadı

Nihal Vardal

ye *Doç. Dr. Ayuel Kbrak Akyol*

Akademik nvanı, Adı- Soyadı

Ayuel Kbrak Akyol

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Araştırmanın deseni, tek denekli araştırma desenlerden Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Desenidir.

Araştırmanın deneklerini; Onuncu Yıl İlköğretim Okulu'nda görev yapan bir sınıf öğretmeni ve birinci sınıfa devam etmekte olan zihin engelli bir öğrenci ile Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan iki sınıf öğretmeni ve üçüncü ve altıncı sınıfa devam etmekte olan iki zihin engelli öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma verilerinin toplanabilmesi için video kamera, video player, televizyon ve öğretmen ödülleri ile eleştirilerini kayıt etme de olay kayıt formu, öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarını kayıt etme de ise kısmi aralık kayıt formu kullanılmıştır.

Deney sürecinde; her üç öğretmen ve öğrenci denekten başlama düzeyi ile ilgili bir yoklama verisi alınmış; daha sonra birinci öğretmen denekten ödüllendirme ve eleştirme davranışına, birinci öğrenci denekten de sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Öğretmen ödüllendirmeleri verilerinin kararlılık göstermesinden sonra, birinci deneğe dört gün

boyunca sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyalinin öğretimi yapılmıştır. Sonrasında birinci denekten sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir. Daha sonrada öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarıyla ilgili veri toplanmıştır. Uygulama sonrası verilerin kararlılık göstermesinin ardından ikinci denekte başlama düzeyi verileri toplanmaya başlanmış ve üçüncü denekten de bir yoklama verisi alınmıştır. İkinci deneğin ödüllendirme davranışına ilişkin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesinin ardından bu deneğe de, öğretim materyali dört gün boyunca uygulanmış ve sonrasında bu denekten de sınıfta sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir ve bu uygulama sonrası verileri toplanmıştır. Uygulama sonrası; öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Bu verilerin kararlılık göstermesinin sonrasında da üçüncü denekten başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesiyle, üçüncü deneğe dört gün boyunca hazırlanan öğretim materyalinin sunumu yapılmıştır. Sonrasında bu denekten de sınıfta sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir. Daha sonra uygulama sonrası öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde grafiksel analiz kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyalinin uygulanmasının sonucunda; öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin arttığı ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin azaldığı ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azaldığı izlenimini vermektedir.

ABSTRACT

The general aim of this study is to determine whether the educational material using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the appropriate classroom behaviours, is effective in increasing the teachers' praise of the appropriate classroom behaviours and in reducing the teachers' criticism of the inappropriate classroom behaviours or not and whether it has any impact on the reduction of the frequency of inappropriate classroom behaviours of the mentally handicapped student in the classroom or not.

The design used in the study is one of the single subject designs, the Multiple Probe Design across Subjects.

In the course of the experiment, an initial probe about the true baseline is taken out of every three teachers and every three students, then true baseline data is collected on the behaviours of praise and criticisms of the teacher subject #1 and the inappropriate classroom behaviour of the student subject #1. Following the stabilisation of the teachers' praises, the subject #1 is taught the educational material using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the appropriate classroom behaviours for 4 days. Then the teacher subject #1 is asked to implement the process of using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the appropriate classroom behaviours. Then the data on the teacher's behaviours of praise and criticisms and the student's inappropriate classroom behaviour are collected. When the data is stabilised, the true baseline data on the subject #2 is started to be collected and an initial probe is taken from the subject #3. Following the stabilisation of the true baseline data on the praising behaviour of the subject #2, this subject is also given a 4-day course on the educational material and then the subject is asked to implement the process of using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the

appropriate classroom behaviours and afterwards data is collected. Following the implementation, the data on the teacher's behaviours of praise and criticisms and the student's inappropriate classroom behaviour are collected. When the data is stabilised, the true baseline data on the subject #3 is collected. For a period of 4 days, the subject #3 is presented the educational material prepared, when the true baseline data are stabilised. After this, the subject #3 is asked to implement the process of using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the appropriate classroom behaviours. Then the data on the teacher's behaviours of praise and criticisms and the student's inappropriate classroom behaviour are collected.

In the analysis of the data obtained during the research the graphical analysis methods are used.

The findings of the study give the impression that as a result of the application of the educational material using the inappropriate classroom behaviours as an indication to the praise of the appropriate classroom behaviours, teachers' praises for the appropriate classroom behaviours are increased and criticisms for the inappropriate classroom behaviours are reduced. The findings of the study also give the impression that the frequency of the inappropriate classroom behaviours of the mentally handicapped students is decreased.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın planlanması, uygulanması ve raporlaştırılması aşamasında, eleştiri ve önerileriyle çalışmaya yol gösteren ve düşüncelerimin genişlemesinde önemli katkıları olan Prof. Dr. Mehmet ÖZYÜREK'e teşekkürlerim sonsuzdur.

Ayrıca araştırmada yer alan öğretim materyali için destek ve eleştirilerini benden esirgemeyen Yrd. Doç. Rüya GÜZEL ÖZMEN'e teşekkürlerim sonsuzdur.

Araştırma boyunca çalışmalara katılımda büyük özveri ve gayret gösteren sevgili öğretmenlere teşekkürlerim sonsuzdur. Ayrıca araştırmanın uygulanması sırasında her türlü desteği esirgemeyen Onuncu Yıl İlköğretim Okulu ve Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu yetkililerine ve tüm personeline teşekkür ederim. Araştırmanın güvenilirlik katsayılarının hesaplanmasında katkıda bulunan ve manevi desteğini her zaman hissettiğim sevgili meslektaşım Didem YALÇIN'a, araştırmanın grafik, tablo çizimleri ve yazımında katkıları olan ve manevi desteklerini benden esirgemeyen eşim Uğur BİLGİ ve kardeşim Fikret DOĞANAY'a ve her zaman benim yanımda olan ve beni destekleyen sevgili aileme teşekkürlerim sonsuzdur.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM.....	1
1.2. AMAÇLAR	4
1.3. ÖNEM.....	5
1.4. SAYILTILAR	7
1.5. SINIRLILIKLAR.....	7
1.6. TANIMLAR	8
2. BÖLÜM	11
KAYNAK TARAMASI	11
2.1. DAVRANIŞ ÜZERİNDE ÖĞRETMEN İLGİSİNİN ETKİSİ VE ELEŞTİRİ TUZAĞI.....	12
2.1.1. Eleştiri Tuzağından Kurtulma, Ödüllendirmeyi Arttırma	13
2.1.1.1. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin Ödüllendirme Uygulamalarına Yer Verme.....	15
2.1.1.2. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin Öğretmen Ödüllendirmelerini Pekiştirme	15
2.1.1.3. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin İpuçlarından Yararlanma	16
2.1.1.3.1. Ödüllendirmenin İpucu Olması İçin Semboller Dağıtma	16
2.1.1.3.2. Ödüllendirmenin İpucu Olarak Sınıfa Sloganlar Yerleştirme ...	17
2.1.1.3.3. Ödüllendirmeleri Arttırmak İçin Sınıfa Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanma ..	17
2.2. SOSYAL PEKİŞTİREÇ OLARAK ÖDÜLLER.....	18
2.2.1. Uygun Olan Davranışların Arttırılması	19

2.2.1.1.1. Pekiştirme Süreci ve Pekiştireçler	19
2.2.1.1.1.1. Sosyal Pekiştireçler.....	20
2.3. ÖĞRETMEN İLGİSİNİN GERİ ÇEKİLMESİ – SÖNME SÜRECİ.....	20
2.4. ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRME.....	21
2.4.1. Konunun Belirlenmesi	22
2.4.2. Öğretilcek Ünite, Kavram ya da Becerinin Analizinin Yapılması	22
2.4.3. Performans Düzeyinin Belirlenmesi.....	23
2.4.4. Amaçların Oluşturulması.....	24
2.4.5. Amaçlara Göre Öğretim Planlarının Oluşturulması	24
2.4.6. Öğretimin Değerlendirilmesi	26
2.5. ÖDÜLLENDİRMELERİ ARTTIRMA İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	27
2.5.1. Türkiye’de Ödüllendirmeleri Arttırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar ...	27
2.5.2. Yurt Dışında Ödüllendirmeleri Arttırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar	30
3. BÖLÜM.....	36
YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMA DESENİ.....	36
3.1.1. Çoklu Başlama Düzeyi Desenleri.....	37
3.1.2. Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni	38
3.1.2.1. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni	38
3.1.3. Araştırmada Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni’nin Uygulanması	39
3.1.4. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Verilerin Analizi	39
3.1.4.1. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Grafiğin Hazırlanması	39
3.1.4.2. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Grafiğin Yorumu	40
3.2. DENEKLER VE DENEKLERİN SEÇİMİ.....	40
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	42
3.3.1. Dolaylı Gözlemde Kullanılan Araçlar	43
3.3.1.1. Öğretmen Görüşme Formu ve Kullanılması.....	43
3.3.2. Doğrudan Gözlemde Kullanılan Araçlar	44

3.3.2.1. Anekdot Kayıt Formu ve Kullanılması.....	44
3.3.2.1.1. Video Kamera.....	45
3.3.2.1.2. Televizyon	45
3.3.2.2. Olay Kayıt Formu	45
3.3.2.3. Kısmı Aralık Kayıt Formu.....	47
3.4. ARAŞTIRMADA TOPLANAN VERİLERİN GÖZLEMCİLER ARASI GÜVENİRLİĞİNİ BELİRLEME.....	48
3.5. UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞI, UYGUN OLAN DAVRANIŞI ÖDÜLLENDİRMENİN İŞARETİ OLARAK KULLANAN ÖĞRETİM MATERYALİ.....	49
3.5.1. Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Olan Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanılan Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Genel Özellikler	50
3.5.1.1. Konunun Belirlenmesi	50
3.5.1.2. Öğretilen Ünite, Kavram ya da Becerinin Analizinin Yapılması..	51
3.5.1.3. Performansın Belirlenmesi	51
3.5.1.4. Amaçların Oluşturulması.....	52
3.5.1.5. Amaçlara Göre Öğretim Planlarının Oluşturulması	52
3.5.1.6. Öğretimin Değerlendirilmesi	55
3.5.2. Öğretim Materyalinin Ön Uygulaması	55
3.5.3. Öğretim Materyalinin Uygulanması	56
3.6. DENEY SÜRECİ.....	57
4. BÖLÜM.....	61
BULGULAR VE YORUM	61
4.1. ÖĞRETMENLERİN SINIFA UYGUN DAVRANIŞLARI ÖDÜLLENDİRMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR	61
4.2. ÖĞRETMENLERİN SINIFA UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞLARI ELEŞTİRMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR	66
4.3. ÖĞRENCİLERİN SINIFA UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN BULGULAR	71
5. BÖLÜM.....	77
ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER	77

5.1. ÖZET	77
5.2. YARGI.....	81
5.3. ÖNERİLER.....	84
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	84
5.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	85
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	93

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1 - 1. Öğretmen Deneğın Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	103
Tablo 2 - 2. Öğretmen Deneğın Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	104
Tablo 3 - 3. Öğretmen Deneğın Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	105
Tablo 4 - 1. Öğretmen Deneğın Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	106
Tablo 5 - 2. Öğretmen Deneğın Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	107
Tablo 6 - 3. Öğretmen Deneğın Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	108
Tablo 7 - Birinci Deneğın Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	109
Tablo 8 - İkinci Deneğın Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	110
Tablo 9 - Üçüncü Deneğın Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliğı	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Sayfa No
Şekil 1 - Ödüllendirme Davranışının Dakikadaki Oluşum Sıklığı	62
Şekil 2 - Eleştirme Davranışının Dakikadaki Oluşum Sıklığı	67
Şekil 3 - Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Oluşum Yüzdesi.....	72

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. PROBLEM

Ülkemiz ilköğretim okullarındaki birlikte eğitim uygulamaları ve özel eğitim sınıflarındaki uygulamalara bakıldığında; birlikte eğitim, özel eğitim sınıfları ve özel eğitim okullarına tıbbi tanılama süreci sonucu yerleştirilen zihinsel yetersizliklerden etkilenmiş öğrencilerin, buldukları sınıf düzeyindeki kendilerinden beklenen Milli Eğitim'in genel ve özel amaçlarını yeterince gerçekleştiremedikleri; dolayısıyla da zihin engelli çocuklara sunulan eğitim ve öğretim hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin yetersiz olduğu görülmektedir (D.P.T.,1992; Eripek, 1997; Gürsel, 1987; Vuran, 1994).Bu durumun nedenleri arasında; birlikte ve özel eğitim sınıflarda çoğunlukla sınıf öğretmenliği alanından mezun öğretmenlerin görev yapması ve bu öğretmenlerin engellilerin eğitimleri, program uyarlama, mevcut programı bireyselleştirme ve en yoğun olarakta sınıfta davranış yönetimi ile davranış değiştirme konularında yeterli bilgiye sahip olmamaları sayılabilmektedir (Özyürek, 1996; Vuran, 1994). C. Kearney'de (2000); birlikte eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin gereksinimlerini belirlediği araştırmasında; bu gereksinimlerin sınıfa başlayacak öğrencinin eğitsel performansı ile ilgili bilgi, programların öğrenciye uyarlanması, uzman kişi desteği ve bunların yanısıra davranış sorunlu olan çocukların, davranışlarını yönetme olduğunu belirlemiştir. Sınıfta davranış yönetimini zorlaştıran öğeler ise; öğretmenlerin, öğrencilerin davranışlarını yönetirken uygun olmayan davranışların azaltılmasında ceza işlem süreçlerine yer vermeleri ve olumlu sınıf yönetimi stratejilerine ve yaklaşımlarına sahip olmamalarıdır (Birkan, 1997; Özyürek, 2001).

Öğretim amaçlarının çocuklarda gerçekleştirilebilmesinin ön koşulu öğretmenlerin, öğrencilerin davranışlarını ve öğrenmeyi yeterince yönetebilmeleridir. Ancak öğretmenler zaman zaman sınıflarındaki öğrencilerin sorunlu davranışlarını yönetmede yaşadıkları güçlüklerden dolayı öğretimsel amaçları gerçekleştirme çabalarında sıkıntıya düşerler. Dolayısıyla öğretmenlerin sınıfta karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri sınıf yönetimidir (Özyürek, 2001; Vuran, 1997).

Sınıf öğretmenlerinin olumlu sınıf yönetimi stratejilerine ve yaklaşımlarına sahip olmamalarının ve sınıf yönetimi ile ilgili bilgi ve becerilerinin yeterli olmamasının nedeni, üniversitelerimizin sınıf öğretmenlerini yetiştirme programlarında engellilerin eğitimleri, program uyarılama, mevcut programı bireyselleştirme ve özellikle de sınıfta davranış yönetimi ile davranış değiştirmeye yönelik alan konularının yer almaması sayılabilir. Oysa; sınıf öğretmenlerinin olumlu sınıf yönetimine ilişkin bilgi ve becerilere sahip olması, zihinsel yetersizliği olan çocukların normal sınıflarda ya da özel eğitim sınıflarında eğitim-öğretimlerinde gerekli olan çok önemli bir unsurdur (Özyürek, 1996).

Sınıf öğretmenlerinin, derslerin amaçlarını gerçekleştirebilmek için; öğrencilerin sınıfa uygun davranışlarda bulunmalarını bekledikleri, uygun davranışları öğrencilerin göstermeleri gereken davranışlar olarak görerek hiç bir şey yapmadıkları, bu uygun davranışlar karşısında ödüllendirmelere yer vermedikleri ya da az yer verdikleri belirtilmiştir (Vuran,1994). Buna karşın, sınıf öğretmenlerinin sınıfa uygun olmayan öğrenci davranışlarını da değiştirmek veya azaltmak içinde uyarı ve eleştirilere yer verdikleri bilinmektedir. Bu durumda öğretmenlerin sınıflarında ödüller ve olumlu geri dönütler yerine eleştiri, uyarı ya da tehdit olarak adlandırılacak ifadeler daha çok yer verdikleri söylenmektedir (Vuran,1994; Özyürek, 2001).

Sonuç olarak; sınıf öğretmenlerinin, birlikte ve özel eğitim sınıflarındaki zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların davranışlarını yönetmede ve çeşitli sınıfa uygun olmayan davranışlarla başa çıkmakta zorlandıkları; çocuklara nasıl

davranacaklarını kestiremedikleri, çocukların sınıfa uygun olmayan davranışlarını gördüklerinde onları uyardıkları, eleştirdikleri bu davranışlara olumlu ya da olumsuz şekilde dikkat ettikleri, ilgilendikleri izlenimi ortaya çıkmaktadır (Vuran, 1994). Çocuğun yapması istenilmeyen uygun olmayan davranışlarının öğretmen uyarı ve eleştirisiyle sonuçlanması durumunda ise; o davranışları uyarı sırasında durdurması ama sonra aynı davranışların sıklığı ya da sürelerinde artışlar gözlenmesine neden olmaktadır. Bu durum eleştiri tuzağı olarak isimlendirilmekte ve bu tuzaktan kurtulabilmek içinde ödüllendirmelere yer vermeleri ya da kullandıkları ödül sayısını arttırmaları gerektiği belirtilmektedir (Becker, 1971; Özyürek, 1996).

Birlikte eğitim sınıflarında ve özel eğitim sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin uygun olmayan davranışlarla başetme yollarını öğrenmeleri; kendilerini eleştiri tuzaklarından kurtarıp; sınıfa uygun davranışı ödüllendirmelerini arttırmaları ile zihin engelli öğrencilerin ve sınıftaki diğer öğrencilerin öğretimsel amaçları gerçekleştirmeleri için gerekli olan en uygun öğretim ortamının sağlanacağı düşünülmektedir. Eleştiri tuzağından kurtulma ve sınıfta kullanılan ödülleri arttırmak için; ödüllendirme için ipuçlarından yararlanma, ödüllendirme uygulamalarına yer verme, öğretmen ödüllendirmelerini pekiştirme işlem süreçlerinden yararlanılabilmektedir (Becker, 1971; Özyürek, 1996).

Bu araştırma ile; “ödüllendirmeleri artırma yollarının öğretmenlere kazandırılması; birlikte eğitim sınıflarında ya da özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sınıfta kullandıkları ödülleri arttırmaya, eleştirileri azaltmaya ve sınıftaki zihin engelli öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığında herhangi bir azalmaya yol açmakta mıdır” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranış, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve

sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

1.2. AMAÇLAR

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Bu temel amaçlara ulaşmak için, aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur:

1. Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin;

a. Öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına yol açmakta mıdır?

b. Öğretmenlerin, sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açmakta mıdır?

2. Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin;

a. Sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığında herhangi bir azalmaya yol açmakta mıdır?

1.3. ÖNEM

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirebilmek amacıyla; sınıf öğretmenlerinin ödülleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyali geliştirilmiştir. Geliştirilen öğretim materyalinin, birlikte eğitim sınıflarında veya özel eğitim sınıflarında zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuklarla çalışan sınıf öğretmenlerinin, sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmelerinin artmasına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin azalmasına neden olacağı gibi; zihin engelli öğrencilerinin sınıfa uygun olmayan davranışlarıyla başetme becerilerinin arttırılabileceği konusuna ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın birlikte eğitim sınıfında ve özel eğitim sınıfında yapılan bir araştırma olması nedeniyle, yurt içinde birlikte eğitim sınıflarında ödülleri arttırmaya yönelik yapılan ilk araştırma özelliği taşıması açısından araştırmanın bundan sonra yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Olumlu davranış yönetimi yaklaşımına göre hazırlanmış, öğretmen ödüllendirmelerini arttırmayı amaçlayan öğretim materyalinin çeşitli özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim alanında çalışan öğretmenler için hazırlanacak hizmet içi eğitim programlarında kullanılması beklenebilir.

Bu araştırmanın bulgularında, sınıfa uygun davranışların ödüllendirilmelerin artması ve sınıfa uygun olmayan davranışların eleştirmelerin azalması sonucuna ulaşıldığı takdirde, birlikte eğitim veya özel eğitim sınıflarında zihin engelli çocuklarla çalışan sınıf öğretmenlerinin sınıfta kullandıkları ödülleri arttırmaları umulmaktadır.

Ayrıca bu öğretim materyalinin; sınıf öğretmenlerine sınıflarında kullandıkları ödül sayısının arttırılmasına hizmet edecek başka öğretim materyallerinin geliştirilmesine ön ayak olacağı ümit edilmektedir.

Bu araştırmanın sınıfta yapılan deneysel bir araştırma olduğu düşünüldüğünde, sınıf ortamında yapılacak olan başka deneysel araştırmalara örnek olması ve yol gösterici bir nitelik taşıması umulmaktadır.

1.4. SAYILTILAR

Bu araştırmada aşağıdaki sayılıtlardan hareket edilmiştir:

1. Sınıf օđretmenleri sınıfa uygun olmayan davranışları azaltmak için, bu davranışlarla ilgilenmekte, dikkat etmekte ve eleştirmektedirler.
2. Sınıf օđretmenleri sınıfa uygun olan davranışları yeterince օđullendirmemektedirler.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. Birlikte eğitim sınıfında gօrev yapan bir sınıf օđretmeni ve birinci sınıfa devam eden zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bir օđrenci ile օzel eğitim okullarında gօrev yapan iki sınıf օđretmeni ile nc ve altıncı sınıfa devam eden zihinsel yetersizlikten etkilenmiş iki օđrenci ile sınırlıdır.
2. Türkçe derslerinde օđrenciler doğrudan gօzlenerek tutulan anekdot kayıtları sırasında, օđrencilerin gօsterdikleri sınıfa uygun olmayan davranışlar ile sınırlıdır.
3. օđretmenlerin sınıfa uygun olan davranışları օđullendirme ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmemelerini sağlayacak davranış değişikliği için uygulama süreci; sınıfa uygun olmayan davranışı, օđrencilerin uygun

davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyali ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Zihinsel Engelli: Gelişim süreci içerisinde, genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik, bunun yanında uyumsal davranışlardan (iletişim, sosyal beceriler, toplumsal yararlılıklar, kendini yönetme, sağlık güvenlik, işlevsel ve akademik beceriler) iki ya da daha fazlasında sınırlılık gösterme durumudur (Eripek, 1996).

Birlikte Eğitim Sınıfı: Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencinin eğitsel performansı, eğitsel gereksinimleri belirlenmeden, hiç bir eğitsel tedbir alınmadan yerleştirildiği ve normal olarak nitelendirilen öğrencilerle eğitildiği ilköğretim sınıflarıdır (Varol, 1996).

Alt Özel Sınıf (Özel Eğitim Sınıfı): Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencinin eğitsel performansı, eğitsel gereksinimleri belirlenmeden ve hiç bir eğitsel tedbir alınmadan yerleştirildiği ilköğretim okullarında ve engellilerin eğitildikleri ayrı eğitim okullarındaki, zihinsel engelli öğrencilerin eğitildikleri sınıflardır (Eripek, 1996).

Öğretim Materyali: Bu araştırmada, ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan; davranışı davranış olmayandan ayırt etme, sınıfa uygun olan davranışları sınıfa uygun olmayan davranışlardan ayırt etme, uygun ödül kullanımını uygun olmayan ödül kullanımından ayırt etme ve sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan

davranışın ödüllendirilmesinin işareti olarak kullanma işlem süreçlerinin yer aldığı dört öğretim planından oluşan öğretim materyalidir.

Davranış: İki ya da daha fazla kişi tarafından aynı şekilde gözlenebilen, oluşum süresinin ya da sıklığının sayılarak ve süre tutularak ölçüldüğü eylemlerdir (Özyürek, 2001).

Sınıfa Uygun Olan Davranışlar: Dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden davranışlardır (Özyürek, 2001). Bu araştırmada sınıfa uygun olan davranışlar, dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden davranışlar olan; öğrencinin derste yerinde oturma, verilen ödevi yazma, istendiğinde sesli okuma, soru sorulduğunda parmak kaldırma, bir şey istendiğinde ya da konuşmak istendiğinde parmak kaldırarak izin alma, istenildiğinde öğretmen ders anlatırken kollarını bağlama, arkasına yaslanıp oturma, öğretmene bakma, öğretmen söz hakkı verdiğinde konuşma davranışlarıdır.

Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlar: Dersin amaçlarının gerçekleşmesine engel olan davranışlardır (Özyürek, 2001). Bu araştırmada sınıfa uygun olmayan davranışlar, dersin amaçlarının gerçekleşmesini engelleme özelliği gösteren davranışlar olan; öğrencinin derste ayağa kalkma, derste sınıfta gezinme, başka sıraya gidip oturma, ayaklarını sıranın üstüne koyarak sıraya yan dönüp oturma, yatar pozisyonda oturma, otururken ileri- geri ve yanlara doğru sallanma, izin almadan yüksek sesle öğretmenle konuşma; konuşarak, dokunarak ya da eşyalarını alarak arkadaşlarını rahatsız etme; ders sırasında silgi, su şişesi, sınıf dolabı, çanta, makas, yapıştırıcı vs. ile oynama; iki elini baş hizasına kadar kaldırarak aşağı-yukarı hızlıca sallama, öğretmenin yönergelerini yerine getirmeme davranışlarıdır.

Eleştiri: Çocuğun uygun olmayan davranışı göstermesinin ardından, yetişkinin bu davranışla ilgili uyarısı (yapma, olmaz, hayır gibi...) ve eleştirel ifadeleridir (sana yakışmıyor, öyle yapmıyoruz gibi) (Özyürek, 2000). Bu araştırmada; öğretmenin; sınıf ortamına uygun olmayan davranış sonrasında öğrenciye; bakması, dokunması,

fiziksel temasla öğrenciyi sınıf ortamına uygun pozisyona getirmesi, öğrencinin yanına gitmesi, yüksek sesle o öğrencinin ismini söylemesi, ders dışı bir nesne ile ilgilenen öğrencinin elinden nesneyi alması, yapılan sınıf ortamına uygun olmayan davranışı betimleyerek öğrenciye yapmakta olduğu sınıfa uygun olmayan davranışı söylemesi (sınıfta su içmüyoruz, parmak kaldırmadan konuşmüyoruz gibi uyarılar), yapılan uygun olmayan davranışı yapmamasını öğrenciye söyleme; (ayağa kalkma, silgi ile oynama, arkadaşını rahatsız etme gibi); sınıf ortamına uygun olmayan davranışı yapan öğrenciye, sınıf ortamına uygun olan davranışı yapmasını söyleme; (otur yerine, parmak kaldır, sessiz ol gibi). Yine sınıf ortamına uygun olmayan davranış gösteren çocuğa yapma, yeter, yine başladık, bıktım, abarttınız, olmaz, bir gün dayanabildiniz gibi eleştiri sözleri söylemedir.

Ödüllendirme: Çocuğun uygun davranışı göstermesinin ardından, yetişkinin bu davranışı onayladığını belirten sözleri, davranışlarıdır (Vuran, 1994). Bu araştırmada ödüllendirme; sınıf öğretmeninin, sınıfa uygun davranış gösteren öğrenciye yapmakta olduğu davranışın ne olduğunu betimleyerek; öğrenciye aferin, çok güzel, bravo, başardın, doğru, harika gibi övgü sözcükleri söylemesi; onun yanına gitmesi; ona dokunması, bakması, gülmesi; sınıf görevi vermesi ve yine öğrencinin hoşuna giden etiket, yapıştırma, renkli ataç vs. vermesidir.

2. BÖLÜM

KAYNAK TARAMASI

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Araştırmanın bu bölümünde; davranış üzerinde öğretmen ilgisinin etkisi ve eleştiri tuzağı, eleştiri tuzağından kurtulma ve ödüllendirmeleri arttırma; ödüllendirmeleri arttırmanın yolları olan ödüllendirme uygulamalarına yer verme, öğretmen ödüllendirmelerini pekiştirme, daha çok ödüllendirmek için ipuçlarından yararlanma ve ödüllendirmenin ipucu olması için semboller dağıtma, ödüllendirmenin ipucu olarak sınıfa sloganlar yerleştirme, uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma; sosyal pekiştireç olarak ödüller; pekiştireç işlevi olan öğretmen ilgisinin geri çekilmesi ve sönme süreci, öğretim materyalinin geliştirilmesi ve ödüllendirmeleri arttırmaya yönelik yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. DAVRANIŞ ÜZERİNDE ÖĞRETMEN İLGİSİNİN ETKİSİ VE ELEŞTİRİ TUZAĞI

Çocuğun yaşamında önemli yeri olan öğretmenlerin, çocukların davranışlarına olumlu ya da olumsuz şekilde dikkat etmeleri, ilgilenmeleri bu davranışları arttırmaktadır (Özyürek, 1996). Çünkü öğretmenlerin davranışa yönelik olumlu ya da olumsuz ilgileri ve dikkat etmeleri birer sosyal pekiştiricidir, başka bir deyişle dikkat etme ve ilgi pekiştirme özelliği kazanmaktadır. Pekiştiricilerde izledikleri davranışın ileride oluşum sıklıklarını arttıran uyaranlardır (Özyürek, 1996).

Aynı zamanda, öğretmenin iletişimi engelleyen dönütleri de öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarını arttırabilir. Öğretimde iletişim; çeşitli yolları kullanarak bilginin ileten tarafından alıcıya aktarılması ve bunun sonucunda da öğrencide ortak anlamın oluşmasıdır. Öğretimin gerçekleşmesi için öğrencilerin yerinde oturma, dinlenme, ödev yapma, söyleneni yapma, izin verildiğinde konuşma gibi davranışları göstermeleri gerekmektedir. Öğretimin ya da iletişimin önemli öğelerinden biride; mesajın iletildiğini ya da iletilmediğini öğrenciye bildirme yani dönüttür. Öğrencilerin dersin amaçlarının gerçekleşmesini engelleyen davranışlarına karşılık olarak öğretmenler, sınıf içi iletişimi engelleyen dönütlere yer vermektedirler. Ancak onay dönütlerine yer verilmediğinde ve uygun olmayan davranışların düzeltilmesine ilişkin uyarma ve eleştiri niteliğinde dönütler verildiğinde uygun olmayan davranışın artmasının yanısıra bir de bilginin aktarılması engellenmiş olur. Sonuç olarak; öğretmenin davranışa vermiş olduğu iletişimi engelleyen dönütler ve öğretmen ilgisi, öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarını arttırabilir (Özyürek, 2001).

Çocuğun yapması istenilmeyen davranışlarının öğretmen uyarı ve eleştiri niteliğindeki dönütler ile sonuçlanması, o davranışları uyarı sırasında durdurması ancak sonra aynı davranışların oluşum sıklığı ya da sürelerinde artışlar gözlenmesi

“Eleştiri Tuzağı” olarak adlandırılmaktadır (Becker, 1975; Özyürek, 2001). Ödüllendirmelerin az, eleştirilerin fazla olduğu bir sınıfta, sınıfa uygun olmayan davranışların fazla olması dikkat çekicidir. (Gunter, 1994). Öğretmen uyarı ve eleştirileri sonucunda, öğrenci yapmakta olduğu sınıfa uygun olmayan davranışı bırakır ve böylece de öğretmen yaptığı uyarıların, azarlamaların ve eleştirmelerinin işe yaradığı, uygun olmayan davranışı azalttığı ya da ortadan kaldırdığı izlenimine kapılır. Bu nedenle de; eleştirmelerini arttırması söz konusu olur. Bunun sonucunda da eleştirme ile uygun olmayan davranıştaki artış kısır döngüsel olarak sürer (Becker, 1975; Özyürek, 2001).

2.1.1. Eleştiri Tuzağından Kurtulma, Ödüllendirmeyi Arttırma

Sınıfta geçirilen zamanın çoğunda öğretmen ve öğrenci arasındaki etkileşimin rahatsız edici, saldırgan ve olumsuz söz ve davranışlar oluşturmakta, ödül kullanımının ise oldukça sınırlı olduğu belirtilmektedir (Gunter, 1994). Eleştiri tuzağı adı verilen durum, sınıfa uygun olan davranışları yeterince ödüllendirmemenin bir sonucudur. Dolayısıyla eleştiri tuzağından kurtulmak için sınıfa uygun davranışları ödüllendirmek ve sınıfa uygun olmayan davranışları da eleştirmeyerek, bu davranışlara olan ilgi ve dikkate son vererek pekiştirilmelerine engel olmak gerekmektedir (Gunter, 1994; Özyürek, 2001; Vuran, 1994; Vuran, 1997). Ancak yetişkinlerin ödülleri arttırmaları kolayca ve kendiliğinden oluşmaz, çoğunlukla ödüllendirmenin yetiştirilmesine öğretilmesi gerekmektedir (Gunter, 1994; Özyürek, 2001).

Ödüllendirme, öğretmenlerin eleştiri tuzağından kurtulmalarını sağladığı gibi ödülün izlediği sınıfa uygun olan davranışların oluşum sıklığı artmakta, sınıfa uygun olmayan davranışlarda azaltma meydana gelmektedir. Sınıfta uygun davranışların artması ve uygun olmayan davranışlarında azalması, aynı zamanda da sınıfta eğitsel

çalışmalara ayrılan zamanın artmasına ve öğrencilerin derse olan ilgileri yükselmektedir (Shutherland, 2000).

Sınıfta kullanılan ödüllerin artırılması için, sınıf ortamında öğretmene ödüllendirme yapmasının hatırlatılmasına ilişkin pek çok yol önerilmiştir. (Gunter ve diğ., 1994; Sprick, 1981). Bunlardan biri sınıfta fonda bir teypten gelen bir sesin belli aralıklarla öğretmene ödül vermesinin hatırlatılması gibi ipuçlarından yararlanılması, bir diğeri ise süre tutularak belli aralıklarla sınıftaki bir kişinin öğretmene ödül vermesinin hatırlatması, bir başkası da öğretmenin kendi dersini bir teybe ya da videoya kaydederek sonrasında dinleyip ya da izleyip, ödüllendirmelerini tespit ederek kendi kendine dönüt vermesi gibi öğretmen ödülleri geliştirme yolları ya da teknikleridir (Özyürek, 2001).

Bunların yanısıra; yetişkinlerin, özellikle de öğretmenlerin ödüllendirmelerini arttırması için izleyen stratejiler geliştirilmiştir (Becker, 1975; Özyürek, 1996). Bu stratejiler;

1. Ödüllendirme uygulamalarına yer verme.
2. Öğretmen ödüllendirmelerini pekiştirme.
3. Daha çok ödüllendirmek için ipuçlarından yararlanma.
  - a. Ödüllendirmenin ipucu olması için semboller dağıtma
  - b. Ödüllendirmenin ipucu olarak sınıfa sloganlar yerleştirme
  - c. Uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma

Aşağıda sırasıyla ödüllendirmeleri arttırma süreçleri açıklanmaktadır.

2.1.1.1. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin Ödüllendirme Uygulamalarına Yer Verme

Öğretmenlerin, uygun olmayan davranışların üstesinden gelebilmeleri için ödüllere yer vermeleri gerekmektedir. Ancak öğretmenler bazen ödülü kullanmak istemelerine rağmen bunu nasıl yapacaklarını bilemezler. Böyle durumlarda ilk olarak sınıfta arttırılmak istenen davranışlar belirlenmeli ve bu davranışların hangi durumlarda ödüllendirileceğine ilişkin planlama ve uygulamalara yer verilmelidir (Becker, 1975; Özyürek, 1996; Vuran, 1994). Ödüllendirme uygulamalarının yapılmasında; öncelikli olarak sınıfta arttırmak istenilen davranışlar belirlenir, izleyen aşamada da öğretmene bu uygun davranışları nasıl ödüllendireceği gerek model olunarak gerekse sözlü sunular yapılarak öğretmene gösterilir ve öğretmenin de bu ödüllendirmeleri sınıflarında uygulamaları sağlanır.

2.1.1.2. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin Öğretmen Ödüllendirmelerini Pekiştirme

Öğretmenin sınıfta kullandığı ödüllerin arttırılmasında; öğretmenin ödüllendirmelerinin ve ödüllendirmelerindeki artışların pekiştirilmesi izlenen yollardan biridir. Çünkü öğretmenlerin; öğrencilerin ve kendilerinin davranışlarında değişikliklerin gerçekleştiğini görmeleri; öğretmenin ödüllendirme davranışı için bir pekiştireç olur. Yani öğretmenin ödüllendirme davranışının pekiştirilmesi dolayısıyla da arttırılması olası olabilecektir (Özyürek, 1996). Bu durumlarda bir gözlemci tarafından eleştirilerin, ödüllerin ve öğrencilerde meydana gelebilecek davranış değişikliklerinin kayıt edilmesi, bunların öğretmene iletilmesi ve öğretmeninde ödüllendirilmesi gerekmektedir (Becker, 1971; Özyürek, 1996; Vuran, 1994).

Öğretmeni ödüllendirme; hem öğretmene geri dönüt vermesi hem de daha fazla ödüle yer vermesine hizmet eder (Becker, 1971; Özyürek, 1996; Vuran, 1994).

2.1.1.3. Ödüllendirmeyi Arttırmak İçin İpuçlarından Yararlanma

Ödüllendirmeye ipucu oluşturmak için, üç stratejiye yer verilmektedir. Bunlardan ilki, ödüllendirmelerin ipucu olması için semboller dağıtma; ikincisi, ödüllendirmenin ipucu olarak sınıfa sloganlar yerleştirme; üçüncüsü de uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanmadır (Özyürek, 1996; Vuran, 1994).

2.1.1.3.1. Ödüllendirmenin İpucu Olması İçin Semboller Dağıtma

Öğretmenlerin sınıfta kullandıkları ödül sayılarını arttırmanın bir yolu da sınıfa uygun davranışlar gösteren öğrencilere yıldız, marka, gülen yüz, ataç gibi semboller dağıtmaktır. Öğrenciler bu sembolleri yeğledikleri etkinlik ve nesnelere değiştirmek için kullanırlar. Burada semboller; öğretmenlerin, öğrencilerin sınıfa uygun davranışlarını hatırlatmak dolayısıyla da daha sık ödüle yer vermenin ipucunu oluşturmaktadır (Becker, 1971; Özyürek, 1996). Bu uygulamada ise yine öncelikli olarak sınıfta arttırılmak istenen öğrenci davranışları belirlenir ve öğrencilerin bu davranışları göstermesi durumunda yıldız, marka, gülen yüz, ataç gibi sembollerden hangisinin kaç tane öğrenciye verileceği, öğrencinin bu sembollerden kaç tanesini hangi etkinlik ya da nesne ile değiştirebileceği belirlenmelidir. Sınıfta arttırılması hedeflenen davranışlar sınıf kuralları olarak öğrencilere iletilmeli ve bu davranışları gösterdikleri zaman verilecek semboller ve kaç sembol karşılığında hangi etkinlik ya da nesne kazanacağı öğrenciye belirtilmelidir. Sonraki aşamada ise sınıfta öğrencinin

göstermiş olduğu arttırılması istenilen hedef davranışın arkasından öğrenciye sembolü verilmeli ve öğrenci davranışa bağlı olarak ödüllendirilmelidir. Daha sonra öğrenciler bu sembolleri yeğledikleri etkinlik ve nesnelere değiştirilmek için kullanırlar, dolayısıyla da öğretmen tüm bu süreci uygularken sınıfta kullandığı ödül sayısının arttırılması ve eleştirilerini azaltması olası olabilecektir (Özyürek, 1996).

2.1.1.3.2. Ödüllendirmenin İpucu Olarak Sınıfa Sloganlar Yerleştirme

Ödüllendirmeleri arttırmanın bir diğer yolu da; öğretmene ödülü hatırlatacak sloganlar hazırlanması ve öğretmenin sınıfta kolayca görebileceği yerlere asılmasıdır (Becker, 1975; Özyürek, 1996). Bu sloganlar; “Olumlu davranışları ödüllendir”, “İlerlemeleri ödüllendir”, “İyi davranırken yakala, kötü davranmalarını bekleme” (Özyürek, 1996: 102) şeklinde sloganlardır. Bu sloganlar öğretmenin; sürekli olarak uygun davranışları görmesini ve ödüllendirmesini hatırlatacak ve dolayısıyla da ödüllendirmesinin artmasını sağlayacaktır.

2.1.1.3.3. Ödüllendirmeleri Arttırmak İçin Sınıfa Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanma

“Bulunduğu sınıfa ve kurallara uygun davranmayan çocuğun davranışı, uygun davranan çocuğu ödüllendirmenin hatırlatıcısı olarak kullanılabilir” (Özyürek, 1996: 102). Sınıfa uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma süreci; öğretmenin sınıf ortamında herhangi bir öğrencinin sınıfa uygun olmayan bir davranışını gözlediği anda hemen sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmesi esasına dayanmaktadır. Ayrıca bu süreç; öğretmenin sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmesinin yanısıra, sınıfa uygun

davranmayan öğrencinin de uygun davranış gösterme anını yakalayarak onu da ödüllendirmesini gerektirmektedir.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanmanın üç işlevi vardır. Bunlardan ilki, öğretmenin uygun olmayan davranışa dikkatini yöneltmesini engellemesi; ikincisi, uygun davranmayan öğrenciye ne yapması gerektiğine ilişkin ipucu vermesi ve öğretmenin uygun davranışı ödüllendirilmesidir (Becker, 1975; Özyürek, 1996).

Sınıfa uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem süreci, öğretmenin uygun davranışı ödüllendirmelerini arttırırken, doğal olarak uygun olmayan davranışa dikkat etmesini ve eleştirmesini de azaltmasına hizmet edecektir (Özyürek, 2001).

2.2. SOSYAL PEKİŞTİREÇ OLARAK ÖDÜLLER

Ses tonu, gülümseme, sarılma, kucaklama, yanına oturma, övgü, ödül sözcükleri, hoş ve güzel şeyler söyleyerek dönüt verme, ilgi ve dikkat gibi uyarılar da birer sosyal pekiştireçtir ve izledikleri davranışın ileride yapılma olasılığının artmasını sağlarlar. Dolayısıyla sosyal pekiştireçler izledikleri davranışın oluşum sıklığını arttırması beklenen birer ödül olmaları söz konusu olmaktadır. (Kroth ve Edge, 1997; Özyürek,1996). Çünkü ödül; bir davranışın yapılması eğilimini güçlendirmesi ya da yapılma sıklığını arttırması beklenen uyarandır (Kroth ve Edge, 1997).

Öğretmenler, uygun sosyal pekiştireçleri seçip bu pekiştireçleri uygun zamanlarda yani uygun olan davranışın hemen arkasından ve yeterli düzeyde uyguladıklarında; öğrenciye sınıfa uygun olan davranışları kolay ve hızlı bir şekilde

kazandırabilirler. Ancak öğretmenler sosyal pekiştireçleri kullanarak dönüt verme, onaylama gibi davranışlara sıkça yer vermemektedirler. Buna karşılık uyarı ve eleştiri dönütlerine daha çok yer vermektedirler (Özyürek, 2001; Vuran, 1994)

2.2.1. Uygun Olan Davranışların Arttırılması

Davranışların arttırılması, davranış değiştirme sürecinde pekiştirme ilke ve işlem süreçlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Pekiştirme, davranışı izleyen uyarıların davranışın ileride olma olasılığını arttıran uyarı olayları olarak betimlenmektedir (Alberto ve Troutman, 1986; Özyürek, 1996). Pekiştirme işlem süreçleri, kişilerin davranış dağarcığında var olan davranışları güçlendirme ve yeni davranış kazandırma amacıyla uygulanır (Özyürek, 1996). Bir durumun pekiştirme olarak nitelendirilebilmesi için, izlediği davranışın oluşum sıklığını arttırıcı bir işlevde bulunması gerekir (Özyürek, 1996). Bu işlevin yerine gelmesi için ise; pekiştirmenin davranışı izlemesi yani arttırılmak istenen hedef davranıştan hemen sonra araya başka davranışlar girmemesi ve anında verilmesi gerekmektedir (Alberto ve Troutman, 1990; Özyürek, 1996)

2.2.1.1.1. Pekiştirme Süreci ve Pekiştireçler

Pekiştirme; bir davranışı izleyen uyarının, o davranışın ileride yapılma olasılığının artmasıdır. Davranışın sonuçları kişinin almak istedikleriyle sonuçlanır ve uyarı davranışın ileride oluşum sıklığını arttırırsa, bu uyarılara pekiştireç ve sürece de pekiştirme denilmektedir (Alberto ve Troutman, 1990; Cooper ve diğ. 1987; Özyürek, 1996). Gülümseme, para, yiyecek vs. pekiştireç örnekleri olarak verilebilir.

İzledikleri davranış üzerinde etkisi olmayan nötr uyaran olaylarını anında pekiştirici izlerse, nötr uyaran olan bu uyaran olayları da pekiştirici özelliği kazanmaktadır. Nötr uyaranları pekiştiricinin izlemesi sonucunda, bu uyaranların pekiştirici özelliğini kazanmasından dolayı da, bu pekiştiricilere öğrenilmiş pekiştiriciler denilmektedir (Alberto ve Troutman, 1990; Cooper ve diğ., 1987; Özyürek, 1996). Başlangıçta nötr işlevinde olan “çok iyi” ya da “güzel, aferin” gibi öğretmen ödülleri anında çocuğun hoşuna giden yiyecek, fiziksel yakınlık, özel ayrıcalıklar, eğlence gibi olaylar izlerse; bu sözcükler pekiştirici özelliği kazanabilir (Özyürek, 1996). Öğrenilmiş pekiştirici türleri arasında en önemlilerinden biri sosyal pekiştiriciler (Alberto ve Troutman, 1990; Cooper ve diğ., 1987; Özyürek, 1996).

2.2.1.1.1. Sosyal Pekiştiriciler

Ses tonu, gülümseme, sarılma, kucaklama, yanına oturma, övgü, ödül sözcükleri, ilgi ve dikkat gibi uyaranlar ya da davranışlar birer sosyal pekiştirici örnekleridir. Öğretmenlerin tekrarlanan dikkatleri ve bedensel dokunuşları sırasında, çocuklara yiyecek verme, yakınlık gösterme gibi olaylar eşlik etmektedir. Bu nedenle dikkat etme, dokunma, ses tonu ve sözel ifadeler sosyal pekiştirici özelliği kazanırlar. (Alberto ve Troutman, 1990; Cooper ve diğ., 1987; Özyürek, 1996).

2.3. ÖĞRETMEN İLGİSİNİN GERİ ÇEKİLMESİ – SÖNME SÜRECİ

Öğretmenlerin uygun olmayan davranışlarla ilgilenmeleri, uyarı ve eleştirisel nitelikte dönütler vermeleri sonucu öğrencilerin uygun olmayan davranışlarında artış söz konusu olabilmektedir. Bu durum ise eleştiri tuzağı olarak isimlendirilmektedir. Burada sınıfa uygun olmayan davranışların artması söz konusu olduğu için,

öğretmenlerin ilgisi, uyarı ve eleştirileri davranışı arttırmalarından dolayı birer pekiştireç olma özelliği kazanmış olmalarından söz etmek mümkündür (Özyürek, 2001).

Davranışı sürdüren pekiştireçlere son verilerek davranışın ileride oluşum sıklığının azalması süreci sönme olarak isimlendirilir (Özyürek, 2001). Öğretmen ilgisi, uyarı ve eleştirileri davranışı sürdüren pekiştireç işlevi gördüğünde; bu ilgi, uyarı ve eleştirilerin sona erdirilmesi, geri çekilmesi, öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarında azalmanın yani sönme sürecinin gerçekleştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Sönme işlem sürecine yer verildiğinde hedef davranımda genellikle bir sönme patlaması olduğu, yani davranışın çeşitlendiği ve şiddetlendiği gözlenir (Özyürek, 2001). Uygun olmayan davranış, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanıldığında, daha önce öğretmenin eleştiri niteliğindeki ilgisiyle sonuçlanır. Davranışlar, pekiştireç niteliğindeki ilginin geri çekilmesiyle sönme sürecine girmeden önce artabilir. Bu durum; sönme sürecinin bir özelliği olup, davranış çoğunlukla sönme patlamasının yaşanmasının ardında sönme sürecine girer.

2.4. ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRME

Araştırmada; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin kullanılması nedeniyle bu bölümde öğretim materyali geliştirme ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Öğretim materyali geliştirme; öğretimi yapılacak konunun belirlenmesi, konuda yer alan ünite, kavram ya da becerinin analizinin yapılması, öğrencinin bu

konudaki performans düzeyinin belirlenmesi, belirlenen bu performans düzeyine göre amaçların konulması, öğretim amaçlarına uygun olarakta öğretimin planlarının hazırlanması ve en son olarakta öğretimin değerlendirilmesi aşamalarından oluşmaktadır (Thiagarajan ve diğerleri, 1974).

2.4.1. Konunun Belirlenmesi

Öğretimi yapılacak konunun belirlenmesi öğretim materyali geliştirmenin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Konunun belirlenmesi aşamasında alanla ilgili kaynak taramasına yer verilmesi gerekmektedir. Konunun belirlenmesinde önemli olan belirlenen konunun öğretmen öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri tam olarak içermesidir (Thiagarajan ve diğerleri, 1974).

2.4.2. Öğretilecek Ünite, Kavram ya da Becerinin Analizinin Yapılması

Öğretilecek ünite, kavram ya da becerinin analizinin yapılması ise konunun belirlenmesini izleyen basamaktır. Analiz ünite, beceri ya da kavramı kolaydan zora, somuttan soyuta, yakın çevreden uzak çevreye doğru öğretimsel basamaklandırma yapmayı gerektirmektedir (Thiagarajan ve diğ.,1974). Aşağıda araştırmada yer almasından dolayı sadece kavram analizinin nasıl yapıldığına ve kavram öğretimde kullanılan bir öğretim yöntemi olan “Açık Anlatım Yöntemi”ne ilişkin bilgi sunulmuştur.

Eğitsel açıdan kavram, ortak tepkiye yol açan uyaranlar takımıdır. “Kavram öğrenme ise; nesnelere, olayları ya da insanları bir sınıfa koyabilme ve bu sınıfa bütün olarak tepkide bulunabilme olarak tanımlanabilmektedir” (Varol, 1992)

Kavramın yapısına ilişkin; ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri bulunmaktadır. Kavramın ilişkili nitelikleri, benzer özelliklerini ifade eder. İlişkisiz nitelikleri ise, kavramı tanımlamayan ancak yapısında var olan özellikleridir (Özyürek, 1980; Thiagarajan ve diğ., 1974; Varol, 1992). Örneğin “davranış” kavramının ilişkili niteliği bir eylem bildirmesi; gözlenebilir, ölçülebilir olması gibi nitelikleridir. Davranış kavramının ilişkisiz niteliği ise; davranışı kimin yaptığı ya da davranışın ne olduğu gibi nitelikleridir.

Kavram öğretiminde kullanılan öğretim yöntemlerinden biri “Açık Anlatım Yöntemi”dir. Açık Anlatım Yöntemi ile sunulacak kavramın ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri göz önünde bulundurularak kavramın analizi yapılır. Yapılan analiz çerçevesinde de kavramla ilgili olumlu ve olumsuz örnekler oluşturulur. Kavramın öğretiminde oluşturulan olumlu ve olumsuz örneklerin öğretimi yapılır ve sonrasında da yine olumlu-olumsuz örneklerle değerlendirme sürecine yer verilir (Varol, 1992; M.E.B. 2001).

2.4.3. Performans Düzeyinin Belirlenmesi

Öğretim materyali geliştirme sürecinde çalışılacak konunun belirlenmesinin ve analizlerin oluşturulmasının ardından, ilk aşama eğitilecek olan öğretmen öğrencinin çalışılacak konu üzerindeki bilgi ve becerilerinin, geçmiş tecrübelerinin belirlenmesini gerektirmektedir (Thiagarajan ve diğ.,1974). İçeriğe göre ölçüt bağımlı ölçü araçları geliştirilmesi, öğretmen öğrencilerin konu ile ilgili mevcut performanslarını önceden saptanan ölçüt düzeyine göre belirlenmesine hizmet eder (Güzel, 1998; Thiagarajan ve diğ.,1974). Ancak araştırmada, öğretmenlerin ödüllendirmelerini arttırmaya yönelik olarak ele alınan kavram ve işlem süreçleri ile ilgili olarak öğretmenlerin performanslarını kabaca belirlemede kullanılmak üzere bir öğretmen görüşme formu geliştirilmiş ve öğretmenlere uygulanarak verdikleri

cevaplar kayıt edilmiştir. Dolayısıyla da öğretmenlerin öğretimi yapılacak konu ile ilgili bilgi ve becerileri kabaca belirlenmiştir (Ek- 1).

2.4.4. Amaçların Oluşturulması

Öğretmen eğitiminde öğretim materyali geliştirme sürecinde; ünite, beceri ya da kavramın analizlerinin yapılması sonrasında öğretimsel amaçların oluşturulması süreci söz konusudur. Öğretimsel amaçların belirlenmesi, ünite, beceri ya da kavram analizlerinin öğretimsel materyaller için amaçlar haline dönüştürülmesidir (Thiagarajan ve diğ., 1974). Amaçlar; öğretmen öğrencinin hangi davranışı, hangi durum ve koşullarda ve hangi düzeyde yapacağını ifade eden davranışsal amaç olarak oluşturulmalıdır. Kavram analizinin davranışsal amaçlara dönüştürülmesinde; öğretmen öğrencinin uç davranışlarının ya da üreteceği ürünlerin belirlenmesi, öğretmen öğrencinin gerçekleştirmesi beklenen durumların neler olacağını belirlenmesi, öğretmen öğrencinin kullanabileceği kaynak materyallerinin ve araçlarının belirlenmesi, öğrenci için kabul edilebilir ölçütlerin ortaya konulması ve öğretmen öğrencinin amacı uygulamasında bir zaman sınırlamasının belirlenmesi gerekmektedir (Thiagarajan ve diğ., 1974).

2.4.5. Amaçlara Göre Öğretim Planlarının Oluşturulması

Öğretmen öğrencinin bir kavram ya da beceride performans düzeyinin belirlenmesi, amaçların oluşturulmasından sonra öğretim planları hazırlanır. Planlamanın ilk aşaması öğretimde kullanılacak öğretim yönteminin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bir öğretim planında; öğretim amaçları, öğretim amacına ulaşmak

için kullanılacak araç veya araçlar, öğretim ortamı, öğretim süresi, öğretim süreci yer almalıdır (Varol, 1996).

Öğretim materyali geliştirmede öğretimde kullanılacak, belirlenen davranışsal amaçların öğrencinin en uygun ve en kolay gerçekleştirmesini sağlayacak en etkili aracın belirlenmesi gerekmektedir (Özyürek, 1980). Filmler, CD'ler, slaytlar, ses kasetleri, gerçek üç boyutlu objeler, renkli fotoğraflar gibi araçların engelli çocukların öğretmenlerinin eğitimlerinde kullanılması; öğretimsel bilginin korunması, değiştirilmesi, çoğaltılması ve dağıtılması açısından son derece önemlidir (Özyürek, 1980; Thiagarajan ve diğ. 1974). Öğretimsel araçların seçiminde sorulacak soru, "Öğretimsel davranışların kazanılmasında hangi araç daha etkilidir" sorusudur.

Aşağıda öğretimde film materyali kullanılmasından dolayı, film materyallerinin oluşturulması, kullanımları ve etkililiklerine ilişkin bilgi sunulmuştur.

Öğretim aracı olarak kullanılan en etkili araçlardan biri de filmlerdir. Eğitsel durumlar, sınıf yönetimi, sınıf dışı olaylar gibi konular filme alınarak öğretmen eğitiminde kullanılabilir. Öğretimsel bilginin korunması, değiştirilmesi, çoğaltılması ve dağıtılması son derece kolaydır. Ayrıca, kazandırılacak amacın uygulamalarını izlemek, kavramların somutlaştırılmasına ve anlamlandırılmasına ve öğretmenin yapacağı uygulamalara ışık tutmaktadır. Bunun yanısıra, davranışların filmleştirilmiş olması nedeniyle filmleri tekrar göstererek davranışları defalarca izletmek mümkündür. Böylece öğretmen yetiştirme programlarında ya da hizmet içi eğitimlerde yer alan kavramları davranış örneklerine dönüştürerek, somutluk kazandırarak sunulması mümkün olmaktadır. Ayrıca film materyallerinin öğretime ilişkin kavramların somutlaştırılma örnekleri vermesi bakımından geleneksel öğretim yöntemlerinden daha etkili olduğu belirtilmektedir. Film materyallerini hem öğretim sürecinde hem de değerlendirmede ve öğretmene uygulama sonrası dönüt vermede de kullanmak olası olabilmektedir (Özyürek, 1980; Thiagarajan ve diğ. 1974). Öğretmen ödüllendirmeleri artırma ile ilgili yapılan araştırmalar da (Mokuau ve

Manos 1989; Gunter ve Jack 1994; Sutherland ve arkadaşları, 2000); film materyalleri çoğunlukla sadece öğretmene uygulama sonrası dönüt verme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada ise hazırlanan filmler birer öğretim aracı olarak kullanılmıştır.

Filmlerin hazırlanmasında iki format önerilmektedir. Bunlardan ilki filmde yer alan kavramın kazandırılmasına ilişkin olumlu-olumsuz örneklerin yer aldığı senaryolar üretmek ve bu senaryoları canlandıran kişilerin görüntülerini çekerek filmi oluşturmaktır. Bir diğeri ise; gerçek sınıf ortamında hiç bir senaryo olmadan görüntüleyerek filmlerin oluşturulmasıdır (Özyürek, 1980; Thiagarajan ve diğ. 1974).

2.4.6. Öğretimin Değerlendirilmesi

Öğretim amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi için öğretimin değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğretimin değerlendirilmesi için ise belirlenen ölçüt kıstas kabul edilir. Dolayısıyla yapılacak değerlendirme ile öğretmen öğrencinin hangi davranışı, hangi durum ve koşullarda ve hangi düzeyde yapacağını ifade eden davranışsal amacın gerçekleşip gerçekleşmediği belirlenir (Thiagarajan ve diğ., 1974; Varol, 1992). Yapılan değerlendirme aynı zamanda öğretim süreçlerinde değişikliklere gidilmesine de imkan verir (Thiagarajan ve diğ., 1974).

2.5. ÖDÜLLENDİRMELERİ ARTTIRMA İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde ödüllendirmeleri arttırma ile ilgili Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Türkiye’de Ödüllendirmeleri Arttırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Vuran (1994), ödüllerin arttırılıp, eleştiri yorumlarının azaltılmasının sınıf kontrolüne etkililiğini araştırmıştır. Ödüllerin arttırılıp, eleştiri yorumlarının azaltılmasına dayalı davranış değiştirme tekniklerinin uygulanmasının öncesi ve sonrasında, alt özel sınıflarında bulunan öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışlarında bir değişiklik olup olmadığının belirlenmeye çalışıldığı araştırmanın deneklerini, bir ilköğretim okulundaki Alt özel sınıfa devam etmekte olan öğrenciler ve öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada tek denekli deneysel desenlerden ABAB deseni uygulanmıştır. Araştırmada; öğrencilerin olumlu davranışları; derse söz alarak katılma, parmak kaldırarak söz hakkı ve izin alma, öğretmenin sorularına doğru cevap verme, ödevini getirme ve teneffüsten zamanında geri dönme; öğrencilerin olumsuz davranışları ise; yerinden kalkma, arkadaşlarının saçını çekme, önlüğünü çekme, kitabını veya ona ait eşyaları izinsiz alma, arkadaşlarının dersle ilgilenmesine engel olma, izin almadan konuşma, ders sırasında yeme ve içme, küfürlü konuşma olarak tanımlanmıştır. Öğretmenin eleştiri yorumları; sus, konuşma, önüne dön, arkadaşlarına vurma, tahtadaki yazıları yaz, şimdi yanına geliyorum, seni sevmiyorum; ödül yorumları ise; aferin deme, yıldız verme ve deftere imza atma olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın deney süresince başlamadan önce öğrencilere kendileri için en uygun ödüllerin seçilebilmesi amacıyla bir “Ödül Belirleme Formu” verilmiş ve öğrencilerden iyi davranış gösterdikleri zaman öğretmenin kendisine söylemesini ve yapmasını istediği

davranışları seçmesi istenmiştir. Araştırmanın deney süreci; iki araştırmacı tarafından önce beş gün süreyle ve sınıf ortamında hiçbir değişikliğe gidilmeden gözlem yapılmış ve önceden belirlenmiş olan öğretmen eleştiri ve ödül yorumları ile öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışları gözlenmiş, kayıt edilmiş ve elde edilen veriler araştırmanın başlama düzeyi verilerini oluşturmuştur. Daha sonraki safhada davranış değiştirme teknikleri uygulanması oluşturulmuştur. Bu safhada öğretmene 20 dakika boyunca, sınıfta ödüllere yer vermenin olumlu davranışları; eleştiri yorumlarına yer vermenin ise sınıftaki olumsuz davranışları arttırdığına ilişkin örnekleri sözlü olarak sunulmuş ve öğretmenden sınıfta ödülleri arttırması ve eleştiri yapmaması istenmiştir. Sonrasında 7 gün süre ile yine öğretmen ve öğrenci davranışları kayıt edilmiştir. Sonraki evrede de davranış değiştirme tekniklerinin geri çekilmesi söz konusu olmuş; öğretmenden sınıfta uygulama evresinden önce davrandığı gibi davranması istenmiş ve yine sınıf ortamında öğretmenin ödül ve eleştirileri ile öğrencilerin olumlu – olumsuz davranışları kayıt edilmiştir. En son evrede ise davranış değiştirme tekniklerinin yeniden uygulanması söz konusu olmuş, öğretmenle 20 dakikalık ikinci bir oturum yapılarak tutulan kayıtlar gözden geçirilmiş, öğretmenden ödülleri tekrar arttırması ve eleştirilerini azaltması istenmiştir. Bu evrede de yine beş gün süreyle sınıftaki öğretmen ve öğrenci davranışları kayıt edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; ilk başlama düzeyi verilerine göre, davranış değiştirme tekniklerinin uygulandığı evrede, öğretmenlerin eleştiri yorumlarında belirgin bir azalma ve ödüllendirmelerinde de belirgin bir artış olduğu belirtilmiştir, bunun yanısıra eleştirilerin azalmasından dolayı öğrencilerin olumsuz davranışlarında doğal olarak çeşitlenmeler görüldüğü belirtilmiştir. Koşullarının yeniden oluşturulması basamağında öğretmenin ödülleri tamamen geri çekememesine rağmen, eleştiri yorumlarının ve öğrencilerin olumsuz davranışlarının arttığı belirtilen araştırma da; yeniden uygulama basamağına döndüğünde ise öğretmenin her olumlu davranıştan sonra ödüle yer verdiği ve eleştiri yorumlarının çok azaldığı, öğrencilerin de olumlu davranışlarının sayılarının arttığı ve olumsuz davranışlarının sayısının azaldığı belirlenmiştir.

Vuran (1997), annelere çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirme ve uygun olmayan davranışlarını eleştirmeme becerilerinin kazandırılmasında bilgilendirme, dönüt verme ile dönüt verme ve ödüllerin birlikte kullanılması süreçlerinin, annelerin ödül kullanma ve eleştirme sıklığında ve çocukların uygun olan ve uygun olmayan davranışlarında ne düzeyde değişikliğe yol açtığını araştırmıştır. Araştırmanın deneklerini, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Anabilim Dalı'na danışma amacıyla başvuran, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş üç çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmada, tek denekli deneysel desenlerden A, B, C, C+D şeklinde desenlenen "Değişen Koşullar Deseni" kullanılmıştır. Araştırmada, annelerin ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile birinci çocuğun oyuncakla oynama ve oyuncakla amacı dışında oynama; ikinci çocuğun verilen yönergeleri yerine getirme ve ısrar etme; üçüncü çocuğun anlamlı konuşma ve anlamsız konuşma davranışları hedef davranışlar olarak belirlenmiştir. Araştırmanın deney aşamasında yer alan tüm çalışmalar, çocukların evinde yapılmıştır. Başlama düzeyi verilerinin toplanmasından sonra, anneler çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirme ve uygun olmayan davranışlarını eleştirmeme konularında sözlü ve yazılı olarak bilgilendirilmişlerdir. Bilgilendirmeyi izleyen oturumlarda, kayıtlara devam edilmiştir. Daha sonra, gösterdikleri ödüllendirme becerisinin sıklığı konusunda annelere dönüt verilmiştir. Son evrede ise, dönüt vermenin yanısıra, anneler kendi tercih ettikleri ödüllerle ödüllendirilmiştir. Araştırma sonucunda, bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ve ödüllendirme tekniklerinin kullanıldığı anne eğitiminin her evresinde, annelerin ödüllendirme becerilerinin arttığı belirlenmiştir. Bunun yanısıra bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ve ödüllendirme tekniklerinin kullanıldığı aile eğitim programının çocukların, oyuncakla oynama, verilen yönergeleri yerine getirme ve anlamlı konuşma davranışlarının artmasına yol açtığı ortaya çıkmıştır. Bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ve ödüllendirme tekniklerinin kullanıldığı anne eğitimi sonucunda, annelerin çocuklarının uygun olmayan davranışlarını izleyen eleştiri yorumlarının azaldığı, hatta sıfır düzeyine indiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, uygulanan aile eğitim programının, çocukların oyuncakla amacı dışında oynama, ısrar etme ve anlamsız konuşma davranışlarının azalmasına yol açtığı belirtilmiştir. Anne eğitiminin tamamlanmasını izleyen beş haftalık süreden sonra, hem annelerin hem de

çocukların kayıt edilen hedef davranışlarındaki değişikliklerin önemli oranda devam ettiği görülmüştür.

2.5.2. Yurt Dışında Ödüllendirmeleri Arttırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Cossairt Hall ve Hopkins (1973) tarafından; öğretmenlerle yapılan bir araştırmada; ödüllerin öğrencilerin sınıfa uygun davranışlarının artırmasından ve öğrenmenin gerçekleşmesine hizmet ettiğinden hareketle, öğretmenlerin ödüllendirmelerinin, öğrencilerin davranışlarını artırıp artırmayacağını araştırılmıştır. Araştırmanın deneklerini üç sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Öğretmen davranışlarındaki değişimleri gözlemek, kontrollü bir ortam sağlamak için özel matematik dersleri geliştiren bu araştırmada; öğretmen bu materyalleri kullanarak öğrencilere “yönergelere dikkat etme ve yerine getirme” davranışını kazandırmayı amaçlamaktadır. Gözlemcilerin, başlama düzeyinde; öğretmenlerin öğrencilerin yönergelere dikkat etme davranışlarını ödüllendirmelerini ve öğrencilerin öğretmen yönergelerine dikkat etme ve yerine getirme davranışlarını zaman aralığı kayıt etme yöntemi ile kayıt etmişlerdir. Başlama düzeyi verilerinin alınmasından sonra iki öğretmenle yönergeler, dönüt verme ve ödüllendirme sürecinin kullanıldığı, bir öğretmenle ise tüm süreçlerin bir arada kullanıldığı ifade edilmiştir. Deney sürecinde izlenen yol; öğretmenlere, öğretmen dikkatinin ve ödüllerin öğrenci davranışının değiştirmede etkili olabileceğine ilişkin yazılı ve sözlü yönergeler verme şeklindedir. Günlük ve yazılı olarak verilen yönergelerde mesaj; “Öğretmenin, ödüllendirmeleri, öğrencilerin öğretime dikkat etme davranışlarını artırabilir” şeklindedir. Her bir gözlemden sonra, öğretmenlere öğrencilerin yönergelere kaç gözlem aralığında dikkat ettiği ve öğrencilerin, dikkat etmelerini kaç aralıkta ödüllendirdiği söylenmiştir. Dönüt vermeye “Tüm sınıfın sana dikkat etmesini sağladın” ya da “Ali, senin dikkat etmenin karşılığını verdi” ya da “Öğrencilerin dikkatinin ödüllere tutulacağından emin görünüyorsun”, gibi sosyal ödüller eklenmiştir. Araştırma bulguları, öğretmene sadece yönergelerin verildiği birinci durumun, bir öğretmende

öğrencilerin yönergelere dikkat etmelerinin ödüllendirilmesinde çok az değişikliğe yol açtığını, diğerlerinde hiçbir değişikliğe yol açmadığını; dönütlerin, her iki öğretmenin de öğrencilerin yönergelere dikkat etmelerini ödüllendirmeleri üzerinde çok yüksek düzeyde artışlara neden olduğunu, üçüncü öğretmen ise, öğrencilerin yönergelere dikkat etmelerini ödüllendirmesinin çok yüksek düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir. Öğretmelerin dönüt verilip, ödüllendirildikleri aşamada ise; öğrencilerin yönergelere dikkati % 20 düzeyinden, yaklaşık % 100 düzeyine ulaştığı ifade edilmiştir. İzleyen iki – üç haftalık dönemden sonra alınan gözlemlerde, öğretmenlerin ödüllendirmelerinde ve öğrencilerin yönergelere dikkatlerinde azalmaların göze çarptığı fakat, öğretmen ödüllendirmelerindeki ve öğrencilerin yönergelere dikkat etme kazanımlarından büyük bölümünün devam ettiğinin de gözlemlendiği belirtilmiştir.

Gable ve Shores (1980) 'de yaptıkları araştırmada okuma yeterliliğini bağımlı ölçüt olarak aldıkları araştırmalarında davranışa bağımlı öğretmen ödüllendirmesinin etkisini araştırmışlardır. Bu çalışmanın denekleri, 10 ve 11 yaşında duygusal ve davranış bozukluğu olan iki öğrenci olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçlarında öğretmenlerin kullandığı davranışa bağımlı ödül sayısı arttığında, öğrencilerin dakikada doğru okudukları ortalama kelime sayısının 62 kelimedenden 81 kelimeye çıkarak artış gösterdiği, bunun yanısıra öğrencilerin dakikada okudukları yanlış kelime sayısının da ortalama 5'den 2,5'e düştüğü gösterilmiştir.

Luiselli ve Dowling (1980); davranışa bağımlı öğretmen ödüllendirmelerinin doğru yapılan matematik problemlerinin doğru çözülme sayısı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu çalışmalarında 10 yaşında duygusal ve davranışsal bozukluğu olan bir çocuk ve bir öğretmeni denek olarak kullanmışlardır. Araştırmada tek denekli deneysel desenlerden AB deseni kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğretmen ödülleri sayısının arttığında, öğrencinin matematik problemlerinin doğru çözülme sayıları artmıştır. Araştırmaya göre, başlangıç düzeyinde öğrenci 35 dakikalık bir ders saati boyunca matematik problemlerine 22 doğru cevap vermiş,

öğretmenin ödüllendirmelerini arttırmaları sonucunda da öğrencinin matematik problemlerine doğru cevap verme sayısının 58'e yükselmiştir.

Mokuau ve Manos (1989) tarafından zihin engelli çocuğa sosyalleşme becerilerini kazandırmak için Aile Eğitiminde Davranışçı Model'in kullanıldığı ailelerin ödüllendirme becerilerini arttırmayı amaçlayan bir araştırma yapılmıştır. Araştırmacılar, çalışmanın çocuğun anne- babasıyla ilişkilerini geliştirme üzerinde odaklaştığını ve anne-babaya çocukları ile olumlu davranış değiştirme süreçlerini kullanma becerilerini öğretmeyi ve sıkça kullandıkları ceza ile kontrol yöntemlerini azaltmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Araştırma raporunda sunulan programın, etiketlenmemiş ödül kullanımı, etiketlenmiş ödül kullanımı, betimleyici ifadelerin kullanımı, fiziksel ilişki kurma, doğrudan yönergeler sunma, alternatifli sorular sunma becerilerini içerdiği belirtilmiştir. Yazarlar, ceza ile kontrol süreçlerinin en sık gözlenen durumun yasaklama ya da engelleme eğilimli olan eleştirel yorumlar olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Araştırmada, ödüllerin kullanımını artırmak yoluyla, eleştirel yorumların azaltılmasının amaçlandığı ifade edilmiştir. Çocuk ve ailesinin 10 hafta boyunca, haftada bir saat, laboratuvar olarak hazırlanan oyun odasına alındığı bir ortamda gerçekleştirildiği belirtilen bu araştırmada üç evrede gerçekleştirilmiştir. Birinci evre başlama düzeyi evresidir. İkinci evre, sağaltım evresidir. Bu evrede uzmanın aileye video ile dönüt verme, rol oynama, sosyal pekiştirme, kişisel veri toplama, model olma, yönergeler ve ilerlemeyi gösteren grafiklerle dönüt verme tekniklerini kullanılmıştır. Ayrıca eleştirel yorumların yapılmamasını; olumsuz davranışların ortaya çıktıklarında görmezlikten gelerek, ailenin bunları kullanmasını kibarca engelleyerek (örneğin, başardığında, bir pekiştireç kaynağı olarak üstlendiği rolünü azaltarak ya da çocuğunuza böyle şeyler söylemek pek işe yaramaz diyerek), uygun olmayan yorumlara olası alternatif cevaplar vermelerini isteyerek (örneğin, bu durumda ne söylersiniz? gibi) engellediği belirtilmiştir. Üçüncü evre, son değerlendirmenin yapıldığı evredir. Bu evre başlangıç düzeyi değerlendirmesi koşullarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre hem anne, hem de babanın etiketlenmiş ödüllerin kullanımı ve betimleyici ifadelerle ilgili başlama düzeyine göre önemli kazanımlar elde ettikleri

belirtilmiştir. Çalışmada anne-babanın ödül kullanımının sıfır düzeyinden 1.8 'e çıktığı ifade edilmektedir. Araştırma sonuçlarının, anne ve babanın yazılı ve sözlü ifadelerinde olumlu davranış değiştirme süreçlerini öğrendikten sonra, gerek oyun sırasında, gerekse yaşantılarının diğer bölümünde, çocukların yapamayacağı değil yapabileceği beceri ve davranışları beklemeye başladıklarını, onların olumlu davranışlarına dikkat ettiklerini gösterdiğini; ayrıca, anne-babalarının kendilerinin sözlü değerlendirmelerinde de ödül kullanımı davranışlarının arttığını ve bunun kendilerini ve çocukları için olumlu sonuçlara yol açtığını, öğrendiklerinin kalıcı bir başarı sağladığını ve eleştiri yorumlarının sayısında önemli bir azalma olduğunu, çocukları ile fiziksel ilişki kurmada ise artış olduğunu belirttikleri ifade edilmiştir.

Gunter ve arkadaşları (1994) tek denekli deneysel desenlerden AB deseninin kullanarak yaptıkları araştırmalarında öğretmen ödüllendirmesinin, öğrenciye verilen işle meşgul olmasına etkisini araştırmışlardır. Araştırmalarında, her üç dakikada verilen öğretmen davranışa bağımlı ödüllendirmesinin, 12 yaşındaki duygusal ve davranışsal bozukluğu olan bir çocuğun verilen işle meşgul olma davranışına ve istenmeyen davranışlarına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları; öğretmen ödüllendirmelerinin arttıkça öğrencinin istenmeyen davranışlarının azaldığını, başlama düzeyi evresinde istenmeyen davranışların dakikadaki sıklığı 0.4 iken öğretmen ödüllendirmelerinin artması ile davranışların dakikadaki sıklıkları 0.2'ye düştüğünü, ayrıca öğrencinin bir etkinlikle meşgul olma davranışında da artışlar olduğunu göstermektedir.

Yapılan bir diğer araştırmada da Gunter ve Jack (1994); öğretmenler ile öğrenciler arasında var olduğu belirtilen rahatsız edici, saldırgan, olumsuz söz ve davranış içeren etkileşimlerine öğretmenin ödüllendirmesinin etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın amacı, sınıf içinde öğretmenlerin ödüllendirme sıklığının arttırılmasının ve öğrenciden istenilenlerin ifade şeklinin değiştirilmesinin, öğrencilerin sınıfta istenmeyen davranışlarını ve sınıftaki öğretmen-öğrenci arasındaki olumsuz etkileşimi etkileyip etkilemediğini belirlemek olarak ortaya konmuştur. Araştırmada öğretmen ve öğrenci arasındaki olumsuz etkileşimlerin

sınıfta geçirilen zamanın %22'sinde ortaya çıkarken, olumlu etkileşim olarak ifade edilen ödül içeren ve olumlu sonuçları olan etkileşimin sınıfta geçirilen zamanın sadece %3'ünde ortaya çıktığının gözlemlendiği belirtilmiştir. Araştırmacılar, sınıf içi olumlu etkileşimin geliştirilebilmesi için; öğretim programlarının planlanması ve uygulamasında akademik eğitsel performansın değerlendirilmesi, etkili öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi, sınıf yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi ve öğretmen ödüllendirmelerinin artırılması yollarının varlığını ortaya koyarak; araştırmalarında sınıf içi olumlu etkileşimin geliştirilebilmesi için öğretmen ödüllendirmelerini arttırmanın tercih edildiğini bildirmişlerdir. Araştırmada, öğretmenlerin ödüllendirmelerini arttırmalarına yardımcı olması için; öğretmenlere kendini değerlendirme stratejileri kazandırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmen ödüllendirmelerinin artmasıyla öğrencilerin olumsuz davranışlarının ve sınıf içi olumsuz etkileşimlerin azaldığı; sınıf içi olumlu etkileşimin de arttığı belirtilmiştir.

Sutherland ve arkadaşları (2000), araştırmalarında; birinci olarak, duygusal ve davranış bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin davranışa özgü ödüllendirmelerinin artmasında, gözlem ve geri dönütün etkisini belirlemeyi; ikinci olarak da öğretmenlerin davranışa özgü ödüllendirmelerinin artmasının, duygusal ve davranış bozukluğu olan çocuklara bir ödev verildiği zaman gösterdikleri davranışlar üzerinde yarattığı etkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın denekleri; üç yıl deneyimli olan bir erkek öğretmen ile yaşları 10-11 olan duygusal ve davranış bozukluğu olan dokuz öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, tek denekli deneysel desenlerden ABAB deseni kullanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin ödüllendirmelerine ilişkin başlama düzeyi verileri toplanırken davranışa özgü ve davranışa özgü olmayan ödüller ayrı ayrı sayılmıştır. Araştırmada davranışa özgü olmayan ödüller, öğrencinin övüldüğü davranış belirtilmeksizin bir övücü söz söyleme (aferin, harika gibi); davranışa özgü ödüller ise; öğrencinin övüldüğü davranışın belirtilerek yani betimlenerek bir övücü söyleme (Mark'ın bana bakarak beni dinlemesinden çok hoşlandım gibi) olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerin bir ödev verildiğindeki uygun davranışları ise; yönergeye uyma, konuşana bakma, verilen ödevi yapma olarak tanımlanmıştır. Araştırmada veri toplanması sınıftaki iki

gözlemci tarafından yapılmıştır, sınıftaki öğrenciler dört gruba ayrılmış ve her grup sırayla birer dakika gözlenmiş ve sınıfa uygun davranışları kısmi aralık kaydı tutularak belirlenmiştir. Dersin ilk 15 dakikasında yapılan gözlem boyunca gruplardan üçü dörder dakika, biri ise beş dakika izlenmiştir ve böylece başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Uygulama evresinde ise; araştırmacı her oturumdan önce öğretmeni, ödüllendirme hakkında bilgilendirmiş ve her oturumdan sonra da ödüllendirmeleri ile ilgili olarak kendisine geri dönüt vermiştir. Uygulamada öğretmenin davranışa özgü ve davranışa özgü olmayan ödüllendirmelerinin arttığı ve öğrencilerin sınıfa uygun olan davranışlarında kısmen artışlar meydana geldiği belirtilmiştir. Sonra tekrar olağan sınıf ortamına geri dönülerek, veri toplanmış ve hem öğretmenin davranışa özgü ve davranışa özgü olmayan ödüllendirme davranışının oluşumunun arttığı, hem de öğrencilerin sınıfa uygun olan davranışın ilk başlama düzeyi verilerine göre arttığı, ancak uygulama evresindeki verilerden düşük veriler bulunmuştur. Daha sonra ikinci kez uygulama evresine geçilmiş ve öğretmenlerin davranışa özgü ve davranışa özgü olmayan ödüllendirmelerinin arttığı ve öğrencilerinde sınıfa uygun davranışlarının arttığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin davranışa özgü ödüllendirmelerinin artmasında, gözlem ve geri dönütün etkili olduğunu; öğretmenin davranışa özgü ödüllendirmelerinin artmasında duygu ve davranış problemlili çocuklara bir ödev verildiği zaman gösterdikleri sınıfa uygun davranışın arttığı belirlenmiştir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Bu bölümde, araştırmanın deseni, denekler ve seçimi, kullanılan veri toplama araçları, öğretim materyalinin geliştirilmesi, başlama düzeyi verilerinin toplanması, deney süreci ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA DESENİ

Bu araştırmanın deseni tek denekli araştırma desenlerinden, Çoklu Başlama Düzeyi Deseni'nin bir çeşitlemesi olan "Denekler Arası Çoklu Yoklama Deseni"dir. Aşağıda Çoklu Başlama Düzeyi Deseni ile Çoklu Yoklama Düzeyi Desenleri'nin genel özellikleri ve Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'nin özellikleri, verilerin analizi, uygulaması ve grafiklerin yorumlanması bölümleri yer almaktadır.

3.1.1. Çoklu Başlama Düzeyi Desenleri

Çoklu Başlama Düzeyi Deseni, bir öğretim ya da davranış değiştirme programının etkililiğini birden fazla durumda değerlendirmeye dayalı modeldir. Bu desen üç farklı durum için kullanılır. (Alberto ve Troutman,1990; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997). Bunlar;

- a. Davranışlar Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Bir deneğe uygulanan bir yöntemin etkililiği, birden fazla hedef davranış üzerinde araştırılır.
- a. Ortamlar Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Bir deneğe uygulanan bir yöntemin hedef davranış üzerinde etkililiği, deneğin içinde bulunduğu birden fazla ortamda araştırılır.
- b. Denekler Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Bir yöntemin bir hedef davranış üzerinde etkililiği, birden fazla denek üzerinde araştırılır (Alberto ve Troutman,1990; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

Çoklu Başlama Düzeyi Deseni'nde her durum (davranış, ortam ya da denek) için başlama düzeyi verisi eşzamanlı olarak ve bir süreklilik esasına göre toplanır. Tüm başlama düzeyi verilerinde kararlılık sağlanınca birinci durumda uygulamaya başlanır. Birinci durumdaki uygulamada veriler amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ikinci durumda uygulamaya geçilir. Aynı şekilde ikinci durumda uygulama sonu amaçlanan ölçüte ulaşılması sonucu, üçüncü durumda uygulama sürecine geçilir (Alberto ve Troutman,1990; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

3.1.2. Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni

Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni; Çoklu Başlama Düzeyi Deseni'nin bir çeşitlemesidir ve yine bir öğretim ya da davranış değiştirme programının etkililiğini birden fazla durumda (davranış, ortam ve denek) değerlendirmeye dayalı bir desendir. Çoklu Başlama Düzeyi Deseni'nden farklı olarak başlama düzeyi verileri süreklilik tabanına göre toplanmaz (Alberto ve Troutman,1990; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

3.1.2.1. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni

Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'ne göre ilk olarak araştırmada kullanılan deneklerden birinin bağımlı değişkenle ilişkili olarak sürekli başlama düzeyi verileri toplanırken, diğer deneklerde başlama düzeyi evresinin sadece bir oturumda yoklama verisi alınır. Birinci denek için başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdikten sonra uygulamaya başlanır. Birinci denekte amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ya da verilerin kararlılık göstermesinin ardından, ikinci denekten başlama düzeyi verileri toplanmaya başlanır ve üçüncü denekten yine yoklama verisi alınır. İkinci durumda uygulama sonunda amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ya da veriler arası kararlılığın oluşmasından sonra üçüncü denekten başlama düzeyi verisi toplanmaya başlanır ve yine başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesinin ardından uygulama sürecine yer verilir. (Alberto ve Troutman,1990; Cooper ve diğ.,1987; Tawney ve Gast, 1984; Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

3.1.3. Araştırmada Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'nin Uygulanması

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni, öğretmenlerin öğrencilerinin sınıfa uygun olan davranışlarını ödüllendirme davranışlarıdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalidir.

3.1.4. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Verilerin Analizi

Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'nde verilerin analizi grafikselidir. Bağımlı değişkene ilişkin veriler dikey ekseninde, bağımsız değişkene ilişkin veriler yatay ekseninde gösterilir (Alberto ve Troutman, 1986; Kırcaali İftar ve Tekin, 1997).

3.1.4.1. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Grafiğin Hazırlanması

Tek denekli araştırma desenlerinde, grafikte bağımsız değişkene ilişkin veriler yatay “y” ekseninde, bağımlı değişkene ilişkin veriler dikey “x” ekseninde gösterilmektedir. Yatay eksen, zaman boyutunu gösterir. Bağımlı değişken değerlerindeki kesintiler, düşey ekseninde aralık bırakılarak gösterilir (Alberto ve Troutman, 1986; Tawney ve Gast, 1984; Kırcaali-İftar ve Tekin,1997). Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'nde toplanan veriler grafikte başlama düzeyi A, uygulama evresi B olarak ve bu iki evre yatay ve dikey kesik çizgilerle

birbirinden ayrılarak iki kısımda ve en az üç deneğe ait veriler aynı sayfada birbirinin devamı olarak gösterilir (Alberto ve Troutman, 1986).

3.1.4.2. Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseninde Grafiğin Yorumu

Sağaltım yöntemlerinin etkilerine grafik üzerinde oluşan eğrilere bakılarak karar verilir. Başlama düzeyi evresi ile uygulama evresine ait eğri arasındaki dikey uzaklık sağaltım yönteminin etkili olup olmadığını gösterir (Alberto ve Troutman, 1986).

3.2. DENEKLER VE DENEKLERİN SEÇİMİ

Araştırmanın deneklerini; Onuncu Yıl İlköğretim Okulu'nda görev yapan bir sınıf öğretmeni ve birinci sınıfa devam etmekte olan zihin engelli bir öğrenci ile Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan iki sınıf öğretmeni ve üçüncü ve altıncı sınıfa devam etmekte olan iki zihin engelli öğrenci oluşturmaktadır.

Bu araştırmada öğretmen denekleri belirleyebilmek için, birlikte eğitim sınıflarında görev yapan iki öğretmen ve özel eğitim sınıflarında görev yapan dört öğretmenle doğrudan görüşülmüş ve sınıfında uygun olmayan davranışlar gösteren öğrencilerin olduğunu ve bu davranışlar karşısında ne yapacağını bilemediklerini belirten ve araştırmaya katılmakta gönüllü olan dört öğretmen araştırma için uygun görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmen deneklerden biri, sadece Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Olan Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin ön uygulamasında yer almış, diğer üç denek ise deney sürecinin

COVERAGE ANALYSIS REPORT

Project : S92 MFD268P2

CAR No : 510

Coverage Type	Supplementary	Date	10.15.2002
Release	091_2000_P01	Performer	meltemb
CSC Name	aircraft.ss		
Sub CSC	ahrs		
CSU Name	attitude_and_heading_reference_system.turn_rate		
Version	1	Type	subunit

MCDC Files

File Type	Name	Version
Trace File	attitude_and_heading_reference_system.turn_rate.trace	4
Score File	attitude_and_heading_reference_system.turn_rate.score	6

Coverage Analysis Results

Fully Covered

	MCDC Summary Metrics					
	Decisions			Conditions		
	Fully Cov.	Part Cov.	Not Cov.	Fully Cov.	Part Cov.	Not Cov.
Functional	8	2	4	8	2	4
Supplemental	14	0	0	14	0	0

Inadequacy Types

1- Inadequate Test Procedure	6- Submit to RC
2- Inadequate S/W Requirements	7- Write Supplemental
3- Dead Code	8- Unused
4- Deactive Code	9- Future
5- Defensive Code	10 - Other

Coverage Inadequacies

Issue No	AYESAS SCR No	Rockwell CR No	Inadequacy Type	Status
827			8	
828			8	
829	SCT00000946	cr00147_s92_ofp	3	
830			10	

tamamına katılmışlardır. Öğrenci deneklerin seçiminde ise; sınıfa uygun olmayan davranışları olan öğrenciler ile ilgili öğretmen görüşmesinden alınan bilgiler ve sınıf ortamında yapılan gözlemler sonucu karar verilmiştir.

Ön uygulama yapılan öğretmen denek ile araştırma kapsamına alınan üç öğretmen denek ve üç öğrenci denek hakkındaki bilgiler aşağıdaki şekildedir.

Ön uygulama yapılan öğretmen denek; Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü'nden mezun bir öğretmendir. Bulduğu okulda bir anasının sınıf öğretmenliğini yapmaktadır.

Araştırmanın deney sürecinin tamamına katılan birinci öğretmen denek; Onuncu Yıl İlköğretim Okulu'nda görev yapmakta olan Meslek Yüksek Okul mezunu, üç yıllık meslek tecrübesi olan ve bulunduğu okulda birinci sınıfta görev yapan bir öğretmendir.

İkinci öğretmen denek; Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan Eğitim Ön Lisans diplomasına sahip, yirmi altı sene ilköğretim sınıflarında ve alt özel sınıflarda çalışmış emekli bir öğretmendir. Bulduğu okulda altıncı sınıfın sınıf öğretmenliğini yapmaktadır.

Üçüncü öğretmen denek; Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan öğretmen okulu mezunu yirmi üç sene normal ilköğretim sınıflarında ve bir sene de özel eğitim sınıflarında çalışmış emekli bir öğretmendir. Bulduğu okulda üçüncü sınıfın sınıf öğretmenliğini yapmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrenci deneklerden;

Birinci öğrenci denek; Onuncu Yıl İlköğretim Okulu'nda birinci sınıfa devam etmekte olan on yaşında zihin engelli bir öğrencidir. Öğrenci adını soyadını

okuyabilmekte, bütün büyük ve küçük harfleri modele bakarak tek satır aralığına yazabilmekte, adını ve soyadını modele bakarak yazabilmekte, ritmik olarak yüze kadar birerli sayabilmekte ve verilen rakamlar arasından bir rakamını gösterebilmektedir.

İkinci öğrenci denek; Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda altıncı sınıfa devam etmekte olan on iki yaşında zihin engelli bir öğrencidir. Öğrenci, hecelemeden okumakta, okuduğu yüz kelimelik bir metin ile ilgili sorulara cevap verebilmekte ve okuduğu metni altı-yedi cümle ile anlatabilmekte; matematikte ise dört işlemi yapabilmekte ve iki işlemli basit problemler çözebilmektedir.

Üçüncü öğrenci denek; Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda üçüncü sınıfa devam etmekte olan on yaşında zihin engelli bir öğrencidir. Öğrenci, üç-dört kelimelik fiş cümlelerini modele bakarak yazabilmekte, yirmi tane fiş cümlesini ve kelimelerini okuyabilmekte; matematikte ise yüze kadar birer, onar ve beşer sayabilmekte, yirmiye kadar gösterilen rakamın kaç olduğunu söylemektedir.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada öğretim materyalinin amaçları ve araştırmanın amaçlarını değerlendirmek için bazı ölçü araçları kullanılmıştır. Araştırmada; hedef davranışların belirlenmesi ve hedef davranışla ilgili veri toplamak amacıyla doğrudan ve dolaylı gözlemlerden yararlanılmıştır. Hedef davranışları belirlemek amacıyla dolaylı gözlemler olan öğretmen görüşme formu; hedef davranışa ilişkin veri toplama ve hedef davranışlardaki değişimleri ve öğretim materyalinin davranışlar üzerindeki etkililiğinin ölçütü olarak doğrudan gözlemlere yer verilmiş ve bu

süreçte anekdot kaydı formu, olay kayıt formu ve kısmi aralık kayıt formu kullanılmıştır.

3.3.1. Dolaylı Gözlemde Kullanılan Araçlar

Araştırmanın bu bölümünde hedef davranışları belirlemek, öğretmenin ödüllendirmeleri artırma ile ilgili neler yapılabileceğine ilişkin bilgilerini kabaca değerlendirmek amacıyla, dolaylı gözlem olarak yararlanılan öğretmen görüşme formu ve kullanılması ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.3.1.1. Öğretmen Görüşme Formu ve Kullanılması

Araştırmada öğretmen görüşme formu; öğretmen ve öğrencilerin kimliğini ve çalıştığı okul ile ilgili bilgileri açıklayan bölüm ve sınıftaki uygun olmayan davranışlara ve sınıfta kullanılan ödüllerin nasıl artırılabilmesine ilişkin soruların yer aldığı bölümlerden oluşmaktadır. Birlikte ve özel eğitim sınıflarında bulunan zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının olup olmadığını; eğer sınıfa uygun olmayan davranışlar var ise de bu davranışların neler olduğunu belirlemek, bu davranışların hangi derslerde ya da ortamlarda görüldüğünü, davranışın bir gün içinde ne sıklıkta, kaç kez ve ne kadar süreyle oluştuğunu, öğretmenin bu davranış karşısında ne yaptığını, öğrencinin bu davranışı yaparak istediğini elde edip edemediğini, davranışı durduran bir kişi, bir söylem ya da bir eylemin olup olmadığını ve öğretmenin davranışı kontrol edebilmek için hangi yollara başvurduğunu ve öğretmenin sınıfta kullanılan ödül sayısını arttırmaya yönelik olarak neler yapılabileceğine ilişkin bilgilerini belirleyebilmek amacıyla hazırlanmış ve kullanılmıştır (EK- 1)

Araştırmanın öğrenci deneklerinin belirlenmesinde de kullanılan bu formda yer alan sorular, öğretmen deneklere tek tek sorularak bir öğretmen görüşmesi yapılmıştır. Birlikte ve özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlere, sınıflarında bulunan zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencinin, sınıfta dersin işlenişini bozucu davranışlarının olup olmadığını, eğer bu tür davranışları var ise, bu davranışların neler olduğu ve yukarıda bahsedilen diğer sorular sırasıyla öğretmenlere sorulmuş ve verdikleri cevaplar kayıt edilmiştir (EK-1).

3.3.2. Doğrudan Gözlemde Kullanılan Araçlar

Araştırmanın bu bölümünde hedef davranışları belirlemek amacıyla kullanılan doğrudan gözlem araçları olan; anekdot kayıt formu, olay kayıt formu, kısmi aralık kayıt formu ve kullanılmaları ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.3.2.1. Anekdot Kayıt Formu ve Kullanılması

Anekdot kayıt formu, öğrencinin kimliğini açıklayan bölüm ve davranışlarının kayıt edildiği bölümden oluşmaktadır. Öğrencinin kimlik bilgilerinin yer aldığı bölümde; öğrencinin adı, gözlemcinin adı, gözlemin yapıldığı tarih ve süre bölümleri yer almaktadır. Davranışların kaydının yapıldığı bölümde; davranışların olduğu zaman, davranış öncesinde oluşan olaylar, davranış ve davranış sonrasında oluşan olayların kaydedilmesi için ayrılan bölümler yer almaktadır (EK-2).

Sınıf ortamlarında kamerayla yapılan çekimler izlenerek, öğrenciler için hazırlanan anekdot kayıt formları doldurulmuştur. Öğrenci kimlik bilgileri,

gözlemcinin adı, gözlemin yapıldığı tarih ve süre yazılmış, sonrasında görüntüler izlenerek davranış öncesinde olan olaylar, davranış ve davranış sonrasında oluşan olaylar formda ilgili bölümlere yazılmıştır.

3.3.2.1.1. Video Kamera

Araştırmada anekdot kayıtlarının tutulmasında; Hi 8 mm'lik kasetle çalışabilen kısa ve uzun mesafe renkli ve sesli çekim yapabilen, çekim yaparken tarih ve saati kayıt edebilen, televizyon bağlantısı sağlanarak ekranda görüntülenebilen, Canon marka bir kamera kullanılmıştır.

3.3.2.1.2. Televizyon

Araştırmada anekdot kayıtlarının oluşturulmasında; kamera ile kayıt edilen görüntüleri izlemek amacıyla Philips marka, SKART girişi olan, 55 ekran , renkli bir televizyon kullanılmıştır.

3.3.2.2. Olay Kayıt Formu

Olay kaydı başlangıcı ve bitişi belli olan, birbirlerinden ayrılan ve açıkça tanımlanabilir, sayılabilir davranışların doğrudan gözlenerek kayıt edilmesi için uygundur (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Özyürek, 1996). Olay kaydı belli bir davranışın, belli bir zaman aralığında kaç kez olduğunu belirtir. Bu araştırmada

öğretmen deneklerin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarının sayılabilir nitelikte davranışlar olmaları nedeniyle olay kayıt formu kullanılmıştır ve bu form sınıf öğretmenlerinin ödüllendirme ve eleştirme davranışların sayısının kayıt edilmesine hizmet edecek şekilde geliştirilmiştir.

Bu form; öğretmenin adı soyadı (Gözlenen), gözlemcinin adı (Gözlenen) gözlem tarihi, gözlemin başlama ve bitiş saati, hedef davranışların tanımı, hedef davranışların sayısının işaretlenebileceği kutucukların olduğu bölümlerden oluşmaktadır (EK-3).

Olay kaydı formu; öğretmenlerin, öğrencilerin sınıfa uygun olan davranışlarını ödüllendirme ve sınıfa uygun olmayan davranışlarını eleştirme davranışlarının 35 dakikalık gözlem süresince ne kadar sayıda gerçekleştiğinin kayıt edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Olay kaydı formu; her üç öğretmen deneğin de sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirme ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirme davranışlarının başlama düzeyi verilerinin toplanmasında ve Sınıfa Uygun Olmayan Davranışları, Sınıfa Uygun Olan Davranışları Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin uygulanmasının ardından uygulama sonrası öğretmenlerin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin veri toplama süreçlerinde kullanılmıştır.

Formda kimlik bilgilerine ilişkin bölümler doldurulmuştur. Görüntüler izlenirken öğretmen deneğin ödüllendirme davranışı gözlemlendiğinde ödüllendirme davranış sütununa; eleştirme davranışları gözlemlendiğinde ise eleştirme davranışları sütununa bir çentik atılmıştır. 35 dakikalık gözlem süresi görüntüleri izlenerek bu şekilde ödüllendirme ve eleştirme davranışları kayıt edilmiştir. Hedef davranışların dakikadaki oluşum sıklığını bulmak için ise; 35 dakikalık gözlem süresi boyunca oluşan hedef davranışların sayısı toplanmış ve 35 dakikaya bölünerek hedef davranışın dakikadaki oluşum sıklığı belirlenerek, formdaki ilgili bölüme sonuç yazılmıştır.

$$\frac{\text{Tepki Sayısı}}{45 \text{ Dakika}} \times 100 = \text{Hedef Davranışın Dakikadaki Oluşum Sıklığı}$$

3.3.2.3. Kısmi Aralık Kayıt Formu

Kısmi aralık kaydı; davranışın belirlenen aralık süresince kaç kez ya da ne kadar süreyle oluştuğu değil, sadece davranışın belirlenen aralık süresince oluşup oluşmamasının önemli olduğu durumlarda kullanılması uygun olan bir kayıt yöntemidir (Kırcaali-İftar ve Tekin,1997; Özyürek, 1996). Belirlenmiş zaman aralığı içinde davranışın bir tek örneğinin oluşması, puanlanması için yeterlidir. Gülümseme, yanındakiyle konuşma, bir dizi küfür etme gibi çok sık oluşan davranışların kayıt edilmesinde kullanılır (Özyürek, 2001). Bu araştırmada da sınıfa uygun olmayan davranışların, belirlenmiş zaman aralığı içinde davranışın bir tek örneğinin oluşması ve davranışların sıklıklarının fazla olması nedeniyle kısmi aralık kaydı kullanılmıştır. Kısmi aralık kayıt formunda gözlem süresi küçük zaman aralıklarına bölünür. Zaman aralıkları 10-15 saniye (en fazla 30 sn) olmalıdır (Alberto ve Troutman, 1990; Cooper ve diğ.,1987; Kırcaali-İftar ve Tekin,1997).

Bu formda; öğretmenin adı soyadı (Gözlenen), gözlemcinin adı (Gözleyen), gözlem tarihi, gözlemin başlama ve bitiş saatleri, hedef davranışın tanımı, hedef davranışın oluşup oluşmadığının işaretleneceği bir dakikanın onar saniyeye bölündüğü kutucukların olduğu bölümlerden oluşmaktadır (EK-4).

Bu araştırmada kısmi aralık kaydı; öğrenci deneklerin sınıfa uygun olmayan davranışlarının kayıt edilmesine hizmet edecek şekilde geliştirilmiştir. 35 dakikalık gözlem aralığı, bu süre içinde gözlenen tüm davranışların kayıt edilebilmesini sağlayabilmek amacıyla onar saniyelik 210 gözlem aralığına bölünmüştür. Onar saniyelik zaman aralığında hedef davranışın oluşması durumunda gözlemciler

kutucukları işaretleyerek, öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarını kayıt etmişlerdir. Hedef davranışın kaydı sırasında bir adet mikro kasetli ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Cihaza 10'ar saniyelik aralıklarla minik bip sesleri kaydedilmiş; hedef davranışın gözlenmesi sırasında 10'ar saniyelik zaman aralıklarının belirlenmesinde bu kayıtlardan yararlanmışlardır.

Hedef davranış oluşum yüzdesi; 35 dakikalık gözlem süresi boyunca oluşan hedef davranış kayıt formuna işaretlenen davranış sayısı toplamının, toplam zaman aralığı sayısına bölünüp yüzle çarpılmasıyla hesaplanmıştır.

$$\frac{\text{Davranışın Oluştığı Aralık Sayısı}}{\text{Toplam Aralık Sayısı}} \times 100 = \text{Hedef Davranış Oluşum Yüzdesi}$$

3.4. ARAŞTIRMADA TOPLANAN VERİLERİN GÖZLEMCİLER ARASI GÜVENİRLİĞİNİ BELİRLEME

Araştırmada toplanan verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla kayıtlar iki gözlemci tarafından tutulmuştur. Gözlem iki kişi tarafından aynı zamanda ancak birbirlerinden bağımsız olarak yapılmıştır. Gözlemleri yapan kişilerden biri araştırmacı, diğeri ise Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nden mezun bir özel eğitim öğretmenidir.

Araştırmada olay kayıt formu ile tutulan hedef davranışların gözlemciler arası güvenilirlik katsayılarını hesaplamak için gözlemcilerin elde ettiği değerlerden küçük sayı, büyük sayıya bölünerek yüzle çarpılmış ve güvenilirlik katsayısı bulunmuştur.

$$\frac{\text{Küçük Sayı}}{\text{Büyük Sayı}} \times 100 = \text{Gözlemciler Arası Güvenirlik Katsayısı}$$

Kısmı aralık kayıt formunda her aralık için iki gözlemci, birbirinden bağımsız olarak davranışın olup olmasına göre işaretleme yapmışlardır. Bu işaretlemelerdeki görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları sayılarak aşağıdaki formül yardımı ile kayıt edilen hedef davranışların gözlemciler arası güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı hesaplanmasında görüş birliği, görüş birliği ile görüş ayrılığı sayısına bölünmüş, yüz ile çarpılmıştır (EK-5).

$$\frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})} \times 100 = \text{Gözlemciler Arası Güvenirlik Katsayısı}$$

Araştırmada, birinci öğretmen deneğin ödüllendirme davranışının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %99,50; eleştirme davranışının %97,31; İkinci öğretmen deneğin ödüllendirme davranışının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %98,74, eleştirme davranışının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %95,44; üçüncü öğretmen deneğin ödüllendirme davranışının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %96,06, eleştirme davranışının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %96,70 olarak belirlenmiştir. Öğrenci deneklerden birinci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %96,13, İkinci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %96,47, üçüncü deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı %96,82 olarak belirlenmiştir.

3.5. UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞI, UYGUN OLAN DAVRANIŞI ÖDÜLLENDİRMENİN İŞARETİ OLARAK KULLANAN ÖĞRETİM MATERYALİ

Bu bölümde, ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı

öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin geliştirilmesi ve genel özellikleri; öğretim materyalinin ön uygulaması; öğretim materyali oturumları öncesi yapılan hazırlıklar ve öğretim materyalinin uygulanmasına yer verilmiştir.

3.5.1. Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Olan Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Genel Özellikler

Araştırmada, ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan bir öğretim materyali geliştirilmiştir.

Bu öğretim materyalini geliştirebilmek amacıyla, öncelikle eleştiri tuzağı ve bundan kurtulmak için gerekli olan ödüllendirmeleri arttırma işlem süreçleri, öğretmenler için oluşturulan ödüllendirmeleri arttırmaya yönelik kaynaklar ile öğretim materyali geliştirme süreçlerinin yer aldığı kaynaklar gözden geçirilmiştir. Sonrasında ise bir öğretim materyali geliştirme ile ilgili aşağıdaki süreçlere yer verilmiştir.

3.5.1.1. Konunun Belirlenmesi

Sınıf öğretmenlerin sınıfta kullandıkları ödül sayısını arttırmak amacıyla; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin öğretmenlere kazandırılmasında öğretmenlerin genel anlamda kazanmaları gereken kavramlara karar verilmiştir. Dolayısıyla

ödüllendirmeler arttırmak amacıyla hangi kavram ya da işlem sürecine yer verileceği yani konu belirlenmiştir. Araştırmada, davranış, sınıfa uygun olan davranış, ödüllendirme kavramları ile sınıfa uygun olan davranışı, uygun olmayan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin öğretmene kazandırılması planlanmıştır.

3.5.1.2. Öğretilecek Ünite, Kavram ya da Becerinin Analizinin Yapılması

Konuda yer alan kavramların belirlenmesi sonucu; kavramların ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri belirlenerek analizleri yapılmış ve kavram ilgili olarak sunuda ve değerlendirmede kullanılacak olumlu ve olumsuz örnekler oluşturulmuştur. Her bir kavramla ilgili sununum ve değerlendirmenin nasıl gerçekleştirildiği de Ek-6'da sunulmuştur. Araştırmada kullanılan öğretim materyalinde yer alan davranış, sınıfa uygun olan davranış, ödüllendirme kavramlarına ilişkin ilişkili ve ilişkisiz nitelikler belirlenmiş, her bir kavramın analizi yapılmış ve her bir kavramla ilgili olarak sunuda ve değerlendirmede kullanılacak olumlu ve olumsuz örnekler oluşturulmuştur.

3.5.1.3. Performansın Belirlenmesi

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinde yer alan kavram ve işlem süreçleri ile ilgili olarak öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amacıyla bir "Öğretmen Görüşme Formu" geliştirilmiş ve araştırmaya katılan sınıf

öğretmenlerine uygulanmış, dolayısıyla da öğretmenlerin konu ile ilgili performansları kabaca belirlenmiştir.

3.5.1.4. Amaçların Oluşturulması

Öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmaya ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmaya hizmet edecek belirlenen bu kavramları ve işlem sürecini öğretmene kazandıracak şekilde ve kabaca belirlenen öğretmen performanslarına göre amaçlar konulmuştur. Amaçlar; öğretmen öğrencinin hangi davranışı, hangi durum ve koşullarda ve hangi düzeyde yapacağını ifade eden davranışsal amaç olarak oluşturulmuştur (Ek- 6)

3.5.1.5. Amaçlara Göre Öğretim Planlarının Oluşturulması

Öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmaya ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmaya hizmet edecek şekilde belirlenen davranış, sınıfa uygun olan davranış, ödüllendirme kavramları ile sınıfa uygun olan davranış, uygun olmayan davranış ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini öğretmene kazandıracak şekilde konulan amaçların sınıf öğretmenlerine kazandırılma süreci, her biri ortalama 20 ila 35 dakika arasında değişen sürelerden oluşan dört oturum olarak planlanmıştır. Bu oturumlar sırasıyla aşağıdaki şekildedir.

1. Oturum: Davranışı, davranış olmayandan ayırt etme

2. Oturum: Sınıfa uygun olan davranışları, sınıfa uygun olmayan davranışlardan ayırt etme
3. Oturum: Uygun ödül kullanımını, uygun olmayan ödül kullanımından ayırt etme
4. Oturum: Uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma

Öğretim materyalinde yer alan dört öğretim süreci Ek- 6'da sunulmuştur.

Araştırmada kazandırılması hedeflenen kavramların sunumlarında açık anlatım yöntemi kullanılmıştır. Açık anlatım yönteminin özellikleri gereğince öncelikle, öğretilecek kavramların ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri belirlenmiş ve öğretim ve değerlendirmede kullanılacak olumlu- olumsuz örnekler belirlenmiştir. Öğretim Materyalinde yer alan her kavram için öğretimde kullanılmak üzere beş olumlu, beş olumsuz örnek ile değerlendirmede kullanılmak üzere beş olumlu, beş olumsuz örnek oluşturulmuştur.

Araştırmada davranış, sınıfa uygun olan davranış, ödüllendirme kavramları ile sınıfa uygun olmayan davranış, sınıfa uygun olan davranışın ödüllendirilmesinde işaret olarak kullanma işlem süreçlerini öğretmene kazandırma yönelik konulan amaçların gerçekleştirilebilmesi için araç olarak film materyalinin kullanılmasına karar verilmiş ve öğretim materyalinde yer alan davranış, sınıfa uygun olan ve olmayan davranışlar, ödül olan ve olmayan davranışlar ile sınıfa uygun olmayan davranış, sınıfa uygun olan davranış ödüllendirmenin işareti olarak kullanmada öğretim aracı olarak filmler hazırlanmıştır. Filmlerin çekimleri, Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'ndaki bir sınıfta yapılmıştır. Çekimler sırasında sınıfın öğretmenliğini yapan Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nden mezun olan özel eğitim öğretmeninden yardım alınmıştır. Çekimlere başlamadan önce her bir amacın gerçekleşmesine hizmet edecek olumlu ve olumsuz örnekler hazırlanmış ve her bir örneği içeren senaryolar oluşturulmuştur. Çekimlerden önce, çekim yapılacak sınıfın öğretmeni senaryolarla ilgili olarak bilgilendirilmiştir ve senaryoların her birinde

oynayacak çocuklar tek tek sınıf öğretmeni ile birlikte belirlenmiştir. Çekimler sırasında ise senaryolarda oynayacak öğrencilere her çekimden önce ne yapacağı, nasıl davranacağı açıklanmış ve öğrenci ile sınıf öğretmenin senaryolara uygun canlandırma yapmaları sağlanarak filmler çekilmiştir. Çekilen film görüntüleri daha sonra bilgisayar CD'lerine aktarılarak öğretimde kullanılmak üzere hazır hale getirilmiştir.

Öğretim materyalinde yer alan her bir öğretim planının oturumu; öğretime hazırlık, öğretim süreci ve değerlendirme bölümlerini içermektedir.

Öğretime hazırlık bölümü; araştırmanın amacının ve o günkü oturumun konusunun öğretmene açıklanması ve bir önceki oturumun genel bir tekrarı, öğretmenin bir önceki oturumla ilgili varsa sorularını cevaplandırma ve açıklamalarda bulunmayı içermektedir.

Öğretim süreci bölümü; araştırmacının sunusu, varsa yine öğretmenin sorularını cevaplandırma sürecinden oluşmaktadır. Sunu sırasında öğretim araçları olarak önceden hazırlanan film CD'leri; bu film CD'lerinin izlenebileceği Compaq marka, CD oynatıcısı bulunan bir dizüstü bilgisayar kullanılmıştır.

Değerlendirme bölümünde de; kavram ve konuların araştırmacı tarafından sunulmasının hemen ardından öğretmene kavram veya konu ile ilgili karışık olumlu ve olumsuz örnekler görüntülü ya da yazılı olarak sunulduğu ve öğretmenden bu örneklerin arasından olumlu ya da olumsuz olanı seçmesinin istendiği, amaçların 4/5 oranında gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin değerlendirme yapılmıştır (Ek-6).

3.5.1.6. Öğretimin Değerlendirilmesi

Öğretim amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi için öğretimin değerlendirilmesi gerekmektedir. Araştırmada yer alan her bir öğretim amacı; öğretim materyalinin sunulacağı sınıf öğretmenlerinin hangi davranışı, hangi durum ve koşullarda ve hangi düzeyde yapacağını ifade eden davranışsal amaçlar olarak yazılmıştır. Her amacın ölçütü 4/5 olarak belirlenmiştir ve her öğretimin ardından değerlendirme sürecine yer verilerek, amacın gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilmiştir, amacın gerçekleşmediği, ölçütün karşılanmadığı durumlarda da öğretime geri dönülmesi söz konusu olmuştur (Ek- 6).

3.5.2. Öğretim Materyalinin Ön Uygulaması

Sınıf öğretmenlerinin ödüllendirmelerini arttırmaya yönelik olarak hazırlanan sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyalinin eksiklikleri var ise tespit edebilmek, programın uygulanması sırasında karşılaşılabilecek problemlerin neler olabileceğini belirlemek ve gerekli düzeltmeleri yapmak amacıyla ön uygulama yapılmıştır. Yapılan ön uygulamada Öğretim Materyali'nde yer alan dört amaç, dört gün süre boyunca bir öğretmene sunulmuştur. Uygulamanın sonunda, öğretmenden programa yönelik eleştiri ve yorumları ve bu basamakta amacın gerçekleşmesinde yaşanan güçlükten dolayı ödüllendirme basamağında sunulan olumlu ve olumsuz örneklerin sayısı arttırılmıştır.

3.5.3. Öğretim Materyalinin Uygulanması

Öğretmen eğitim oturumlarının yapılacağı ortamları araştırma yapılan okullardaki boş sınıflar oluşturmaktadır. Öğretim materyalinin uygulanması için; her bir amaçla ilgili olarak bir saat süre ayrılmış ve bu zaman aralığı öğretmenlerle görüşülerek bir saatlik öğle tatilleri, uygulama saati olarak belirlenmiştir. Oturumların gerçekleştirildiği okullara oturum başlama saatinden 20 dakika önce gidilmiş ve gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Sunumlar sırasında öğretim materyali olarak hazırlanan film CD'lerinin izlenebileceği dizüstü bilgisayar masanın üzerinde durmuş, araştırmacı diz üstü bilgisayar karşısında öğretmen ile yan yana oturmuştur.

Davranışı, davranış olmayandan ayırt etme; sınıf ortamına uygun olan davranışı, sınıf ortamına uygun olmayan davranış arasından ayırt etme; ödül olanı, ödül olmayandan ayırt etme, ödüllendirme ve sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanarak ödüllendirme amaçlarından oluşan dört öğretim süreci birbirini takip eden dört günde uygulanmıştır. Her bir öğretim oturumu 20 ila 35 dakika arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Sunumlardaki kavramların kazandırılmasında açık anlatım yöntemi kullanılmıştır. Her bir öğretimin başında, öğretime başlamadan önce; araştırmanın amacı, o günkü oturumun amacının açıklanması ve bir önceki oturumun genel bir tekrarı, öğretmenin bir önceki oturumla ilgili varsa sorularını cevaplandırması olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sunumlarında daha sunulacak kavrama ilişkin önceden hazırlanmış olumlu ve olumsuz örneklerin olduğu filmler kullanılmıştır. Araştırmacı her örnekle ilgili görüntüyü izlettirdikten sonra bilgisayar ekranını dondurarak sunusunu gerçekleştirmiş, gerekli gördüğü durumlarda sunumunu yaptığı örneğin görüntüsünü öğretmene bir kaç kez izlettirmiştir. Her bir kavrama ilişkin en az beş adet örneğin sunumu yapılmıştır. Sunumların tamamlanmasının ardından öğretimin amaçlarının %75 oranında gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak amacıyla değerlendirme sürecine yer verilmiştir. Araştırmada ilk iki oturumunu oluşturan, davranışı davranış olmayandan

ayırt etme ile sınıfa uygun olan davranışları, sınıfa uygun olmayan davranışlardan ayırt etme amacını kazandırmaya yönelik sunularının tamamlanmasının hemen ardından değerlendirme basamağında, öğretmene konu ile ilgili karışık olumlu ve olumsuz örnekler görüntülü olarak sunulmuş ve öğretmenden bu örnekler arasında olumlu ya da olumsuz olanı seçmesi istenmiştir. Ödül kavramını kazandırmayı amaçlayan oturumun değerlendirmesinde ise; olumlu ve olumsuz örneklerin olduğu yazılı bir değerlendirme kağıdı kullanılarak öğretmenin ödül olanı ve olmayanı işaretlemesi istenmiştir. Öğretim materyalinin en son oturumunu oluşturan uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışları ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin yer aldığı oturumun değerlendirmesinde ise öğretmene sınıfa uygun ve uygun olmayan davranışların görüldüğü sınıf ortamı görüntüleri izlettirilmiş ve “Siz bu sınıfın öğretmeni olsaydınız ne yapardınız, çocuklara ne söylediniz?” sorusu sorularak sözel bir değerlendirme yapılmıştır.

3.6. DENEY SÜRECİ

Denekler Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Deseni'ne göre desenlenen bu araştırmada, öğretmen ödüllendirmelerini arttırmak için; Uygun Olmayan Davranışı, Uygun Olan Davranışı Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin uygulanması sonunda; öğretmenlerin, sınıfta uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirilmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulamaları bu araştırmanın deney sürecini oluşturmuştur.

Bu araştırma birbirini izleyen iki evreden oluşmaktadır. Birinci evre, başlama düzeyi (A) evresi, ikinci evre ise uygulama (B) evresidir.

Araştırmanın başlama düzeyi verileri her üç denekte de Türkçe Dersi'nde toplanmıştır. Sınıfa bir kamera yerleştirilmiş ve öğretmenden her zamanki gibi

dersini işleme istenmiştir. 35 dakika süre boyunca sınıfta kayıt yapılmış ve sonrasında kamera kayıtlarından öğretmenin ders sırasında kullandığı ödüller ve eleştiriler birbirinden bağımsız iki gözlemci tarafından gözlenmiş ve olay kayıt formuna; öğrencilerin sınıf ortamına uygun olmayan davranışları ise yine kamera kayıtlarından birbirinden bağımsız iki gözlemci tarafından gözlenmiş ve kısmi aralık kayıt formuna işlenmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin veri toplanmıştır. Birinci öğretmen deneğin uygun olan davranışı ödüllendirme ve uygun olmayan davranışı eleştirme davranışının ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla bu davranışlara ilişkin başlama düzeyi verileri toplanmıştır. bir. denekte başlama düzeyi verileri toplanmaya başlandığında ikinci ve üçüncü denekte yoklama adı verilen oturumda gözlenerek bu deneklerin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarının başlama düzeyi ile ilgili ilk verileri toplanmıştır. İkinci ve üçüncü denekten sürekli başlama düzeyi verisi toplamak yerine alınan bu yoklama verileri ile zaman faktörü kontrol edilmeye çalışılmıştır. Birinci öğretmen denekte üç gün başlama düzeyi verileri alınmıştır. Başlama düzeyi verilerinin kararlılığına, veri noktalarının eğimine bakılarak karar verilmiştir. Veri noktalarının değişkenliği dikkate alındığında, veri noktalarının en az % 80'inin, % 15'den fazla ortalamadan uzaklaşmaması verilerin kararlılığını göstermektedir (Tawney ve Gast; 1984). Birinci öğretmen deneğin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesinin belirlenmesinin ardından bu deneğe dört gün boyunca sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanılan öğretim materyali uygulanmıştır. dört günün sonunda birinci denekten sınıf ortamında; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulaması istenmiş ve uygulama evresi verileri toplanmaya başlanmıştır. Denekler arası çoklu yoklama düzeyi deseninde, bir denekte deney sürecinin tamamlanması ve diğer denekte başlama düzeyi evresi verilerinin toplanmasına geçilebilmesi için ilk durumda uygulama evresinde ölçütün karşılanması ya da uygulama evresi verilerinin kararlılık göstermesi gerekmektedir (Tawney ve Gast; 1984). Bu araştırmada birinci öğretmen deneğin ödüllendirme

davranışları verilerinin kararlılık göstermesinin ardından ikinci öğretmen denekte ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin üç oturum üst üste ve üçüncü denekten de bir oturum başlama düzeyi verisi toplanmıştır. İkinci öğretmen deneğin ödüllendirme davranışlarına ilişkin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesi üzerine bu deneğe, dört gün boyunca sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanılan öğretim materyali uygulanmıştır. Dört günün sonunda ikinci denekten sınıf ortamında; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulaması istenmiş ve uygulama evresi verileri toplanmaya başlanmıştır. İkinci öğretmen deneğin uygulama evresine ilişkin verileri beş oturum süre ile toplanmıştır. İkinci öğretmen deneğin uygulama evresi ödüllendirme davranışı verilerinin kararlılık göstermesinin ardından da; üçüncü öğretmen denekte ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin üç oturum üst üste başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Üçüncü öğretmen deneğin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesi üzerine aynı deneğe, dört gün boyunca sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyali uygulanmıştır. Dört günün sonunda üçüncü denekten de sınıf ortamında; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulaması istenmiş ve uygulama evresi verileri toplanmaya başlanmıştır. Üçüncü öğretmen deneğinde uygulama evresi verilerinin kararlılık göstermesi üzerine veri toplama süreci sona erdirilmiştir. Her üç öğretmen deneğin de uygulama sonrası verilerinin toplandığı sürecin tamamlanmasının ardından izleme evrelerinde, sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirme ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirme davranışlarının uygulama sonrası gelişimini izleme amacıyla veri toplanmıştır.

Tüm bu süreçle eş zamanlı olarak; sınıftaki zihin engelli öğrencinin de sınıfa uygun olmayan davranışları gözlenmiş ve kayıt edilmiştir.

Araştırmanın başında birinci öğretmen deneğin ödüllendirme ve eleştirme davranışlarına ilişkin veri toplama süreciyle eş zamanlı olarak öğrenci deneklerinde sınıfa uygun olmayan davranışının ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla, bu davranışa ilişkin başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Birinci öğrenci denekte başlama düzeyi verileri toplanmaya başlandığında ikinci ve üçüncü öğrenci denekte yoklama adı verilen oturumda gözlenerek, bu deneklerin sınıfa uygun olmayan davranışlarının başlama düzeyi ile ilgili ilk veriler toplanmıştır. Birinci öğrenci denekte üç gün başlama düzeyi verileri alınmıştır. Araştırmada, öğretim materyalinin öğretmene dört günde sunulmasının ardından, öğretmenin sınıfa uygun olmayan davranışları, sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiş ve bu süreçte birinci öğretmen denekten sınıfa uygun olmayan davranışları ile ilgili uygulama sonrası verileri toplanmıştır. Verilerinin kararlılık göstermesinin ardından İkinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin üç oturum üst üste ve üçüncü denekten de bir oturum başlama düzeyi ile ilgili yoklama verisi toplanmıştır. İkinci öğretmen deneğin ödüllendirme davranışlarına ilişkin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesi üzerine bu deneğe, dört gün süre boyunca hazırlanan öğretim materyali uygulanmıştır. Dört günün sonunda denekten sınıfta; sınıfa uygun olmayan davranış, sınıfa uygun davranış ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulaması istenmiş ve ikinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin uygulama evresi verileri beş oturum boyunca toplanmıştır. Daha sonra üçüncü öğrenci denekten sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin üç oturum üst üste başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Üçüncü öğretmen deneğin sınıf ortamında; sınıfa uygun olmayan davranış, sınıfa uygun davranış ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulaması sürecinde de; üçüncü öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin uygulama evresi verileri toplanmıştır. Her üç deneğin de uygulama sonrası verilerinin toplandığı sürecin tamamlanmasının ardından yoklama evrelerinde, sınıfa uygun olmayan davranışlarının uygulama sonrası gelişimini izleme amacıyla da yoklama verilerine yer verilmiştir.

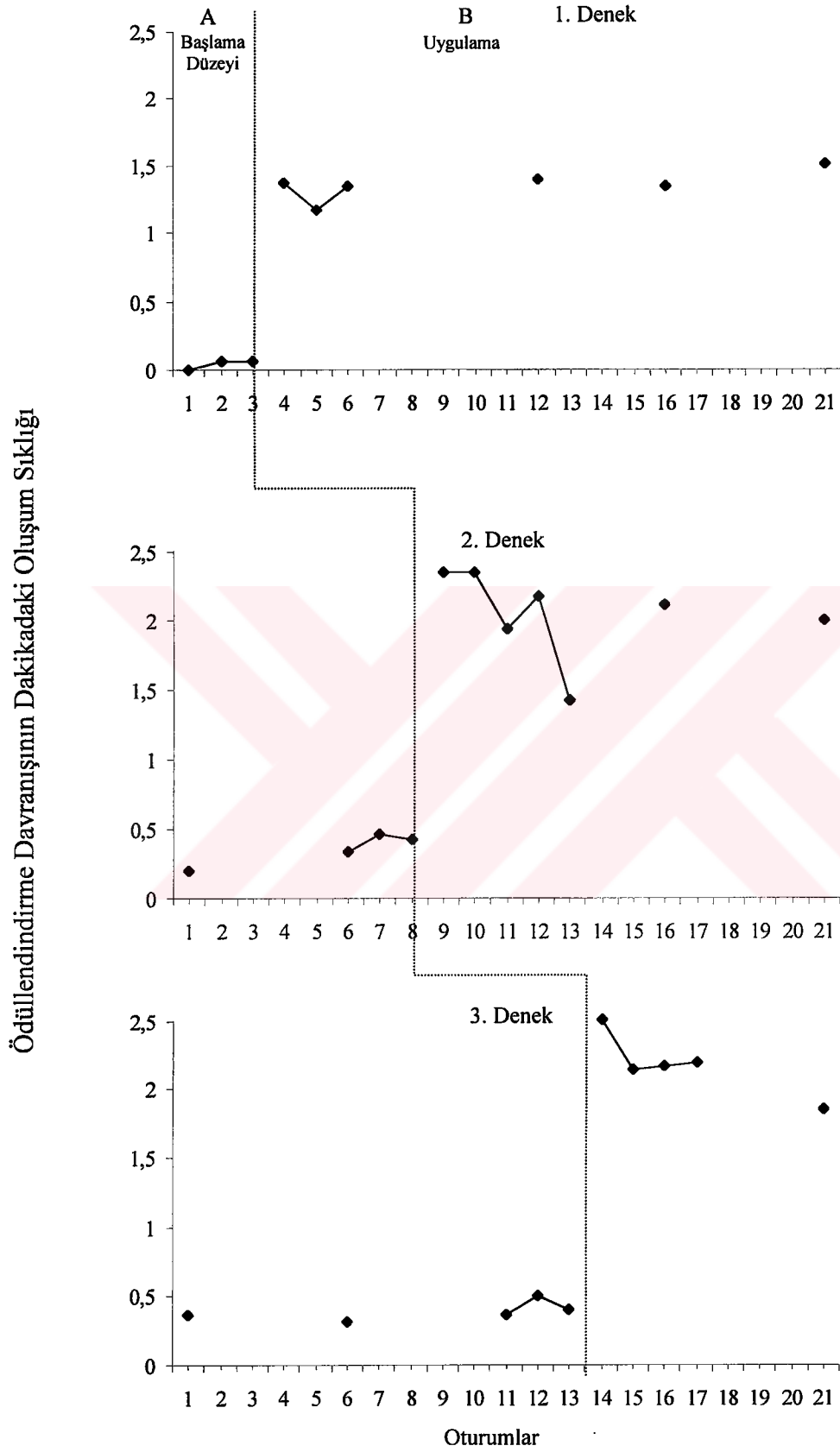
4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemeyi amaçlayan araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amaçlarındaki sıra ile bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. ÖĞRETMENLERİN SINIFA UYGUN DAVRANIŞLARI ÖDÜLLENDİRMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyali ile yapılan öğretim sonunda; üç öğretmenin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ilişkin bulgular Şekil-1 deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 1 - Ödüllendirme Davranışının Dakikadaki Oluşum Sıklığı

Şekil-1'deki grafikte görüldüğü gibi, başlama düzeyi (A) evresinde, birinci öğretmen deneğin, sınıfa uygun davranışlarını ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalama olarak 0,08 oranında olduğu görülmektedir.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; birinci öğretmen deneğin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 1.29'dur (Şekil-1).

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" ekseninden daha uzak olması; birinci deneğin, uygulama evresinde başlama düzeyine göre sınıfa uygun olan davranışları daha çok ödüllendirdiği; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmen ödüllendirmelerinin artmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Her ne kadar çalışmada amaçlanmamış olsa da öğretmenlerin ödüllendirme davranışlarının sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Buna göre; Grafikte; uygulama (B) evresini izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan izlemede; yine birinci öğretmen deneğin uygun davranışları ödüllendirmesinin dakikadaki oluşum sıklığının 1,40; daha sonra bu yoklamayı izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan yoklamada ise; yine ödüllendirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının 1,34 olduğu ve izleyen dönemde alınan üçüncü yoklamada da ödüllendirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının 1.51 olduğu görülmektedir. Bu üç izleme evresinde öğretmenin ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının, başlama düzeyine göre oldukça yüksek ve uygulama evresi ortalama değerinin de üzerinde olması ödüllendirme davranışın devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-1).

Yine Şekil-1' de görüldüğü üzere; ikinci öğretmen deneğin; sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığı; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak 0,40'tır.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; ikinci deneğin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 2.20'dir (Şekil-1).

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" ekseninden daha uzak olması; ikinci deneğin, uygulama evresinde başlama düzeyine göre sınıfa uygun davranışları daha çok ödüllendirdiği, Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmen ödüllendirmelerinin artmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın öğretmenlerin ödüllendirmelerinin izleyen zamanlarda da sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Buna göre; grafikte; uygulama (B) evresini izleyen dönemde alınan izleme; ikinci deneğin uygun davranışları ödüllendirmesinin dakikadaki oluşum sıklığı 2,11'dir. İzleyen dönemde alınan ikinci yoklamada da uygun davranışları ödüllendirmesinin dakikadaki oluşum sıklığı 2,00'dir. İzleme evresinde yer alan ödüllendirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının, başlama düzeyine göre oldukça yüksek olması ödüllendirme davranışın izleyen dönemde de devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil 1).

Üçüncü öğretmen deneğin, Şekil-1' de görüldüğü üzere; sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak 0,42'dir.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; üçüncü öğretmen deneğin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 2.25'dir (Şekil-1)

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" ekseninden daha uzak olması; üçüncü öğretmen deneğin, uygulama evresinde başlama düzeyine göre sınıfa uygun davranışları daha çok ödüllendirdiği, Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmen ödüllendirmelerinin artmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın öğretmenlerin ödüllendirmelerinin izleyen zamanlarda da sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Buna göre; Şekil-1'deki grafikte; uygulama (B) evresini izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan izleme yoklamasında ise; yine üçüncü öğretmen deneğin uygun davranışları ödüllendirmesinin dakikadaki oluşum sıklığı 1,85'dir. İzleme evresinde yer alan ödüllendirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının başlama düzeyine göre oldukça yüksek olması davranışın devam ettiği izlenimini vermektedir.

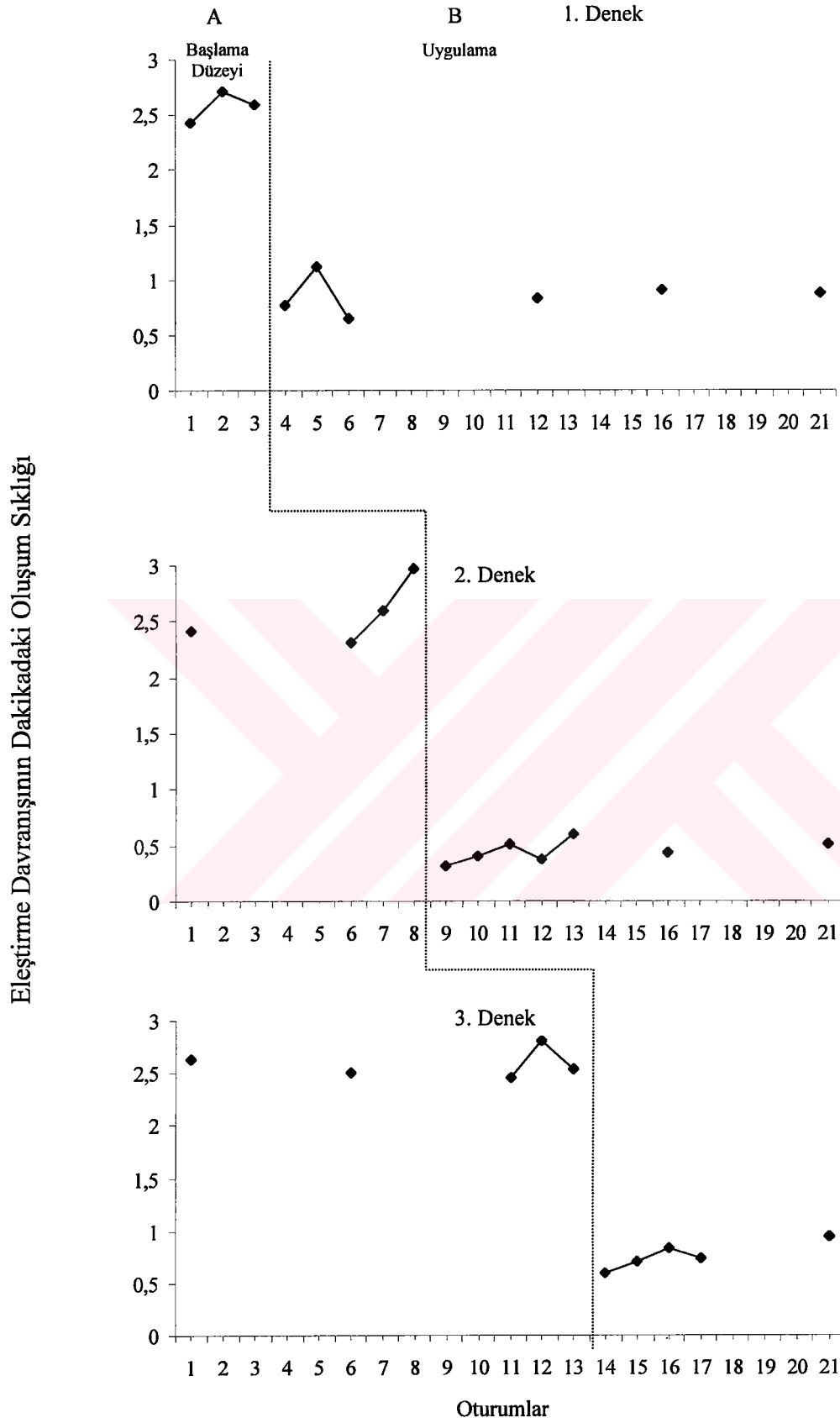
Araştırmaya katılan her üç deneğin grafikleri incelendiğinde; uygulama (B) evresinde oluşan eğrilerin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğrilere göre "x" ekseninden daha uzak olması; her üç deneğin de, uygulama evresinde başlama düzeyine göre, sınıfa uygun olan davranışları daha çok ödüllendirdiği; dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; üç öğretmeninde ödüllendirmelerinin artmasına yol açtığı ve öğretmenlerin ödülleri izleyen günlerde de devam ettiği izlenimini vermektedir.

4.2. ÖĞRETMENLERİN SINIFA UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞLARI ELEŞTİRMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyali ile yapılan öğretim sonunda; üç öğretmenin, sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına ilişkin bulgular Şekil-2 deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 2 - Eleştirme Davranışının Dakikadaki Oluşum Sıklığı

Birinci öğretmen deneğin, Şekil-2’de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığı; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak 2,57’dir.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; birinci öğretmen deneğin sınıfa uygun davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 0.84’tür (Şekil-2)

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre “x” eksenine daha yakın olması; öğretmenin, uygulama evresinde sınıfa uygun olmayan davranışları başlama düzeyi evresine göre daha az eleştirdiği, dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali’nin; öğretmen eleştirmelerin azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın öğretmenlerin eleştirmelerinin izleyen zamanlarda da sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Buna göre; grafikte; uygulama (B) evresini izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan yoklamada ise; yine birinci deneğin uygun olmayan davranışları eleştirmesinin dakikadaki oluşum sıklığının 0,82; daha sonra bu yoklamayı izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan yoklamada ise; yine eleştirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının 0,91 olduğu ve izleyen dönemde alınan diğer yoklama verisinde de eleştirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının 0.88 olduğu görülmektedir. Bu üç yoklama evresinde yer alan eleştirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının başlama düzeyine göre oldukça düşük ve uygulama evresi ortalama değerine çok yakın olması eleştirme davranışın başlama düzeyine göre azalarak devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-2).

İkinci öğretmen deneğin, Şekil-2' de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığı; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak 2,62'dir.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; ikinci öğretmen deneğin sınıfa uygun davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 0.53'tür (Şekil-2)

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" eksenine daha yakın olması; öğretmenin, uygulama evresinde sınıfa uygun olmayan davranışları başlama düzeyi evresine göre daha az eleştirdiği, dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmen eleştirmelerin azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın öğretmenlerin eleştirmelerinin izleyen zamanlarda da sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Grafikte; uygulama (B) evresini izleyen dönemde alınan yoklamada; ikinci deneğin uygun olmayan davranışları eleştirmesinin dakikadaki oluşum sıklığı 0,43'tür. İzleyen dönemde alınan ikinci yoklamada da uygun olmayan davranışları eleştirmesinin dakikadaki oluşum sıklığı 0.51'dir. Yoklama evresinde yer alan eleştirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının başlama düzeyine göre oldukça düşük olması ve uygulama evresi ortalama değerine yakın olması eleştirme davranışın başlama düzeyine göre azalarak izleyen dönemde de devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-2).

Üçüncü öğretmen deneğin, Şekil-2'de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığı; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak 2,6'dır.

Sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecine yer verildiği uygulama (B) evresinde ise; üçüncü öğretmen deneğin sınıfa uygun davranışları eleştirmelerinin dakikadaki oluşum sıklığının ortalaması 0.72'dir (Şekil-2)

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" eksenine daha yakın olması; öğretmenin, uygulama evresinde sınıfa uygun olmayan davranışları başlama düzeyi evresine göre daha az eleştirdiği, dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmen eleştirmelerin azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın öğretmenlerin eleştirmelerinin izleyen zamanlarda da sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Grafikte; uygulama (B) evresini izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan yoklamada ise; yine üçüncü deneğin uygun olmayan davranışları eleştirmesinin dakikadaki oluşum sıklığının 0,94'dür. Yoklama evresinde yer alan eleştirme davranışının dakikadaki oluşum sıklığının, başlama düzeyine göre oldukça düşük ve uygulama evresi ortalama değerine yakın olması eleştirme davranışının başlama düzeyine göre azalarak devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-2).

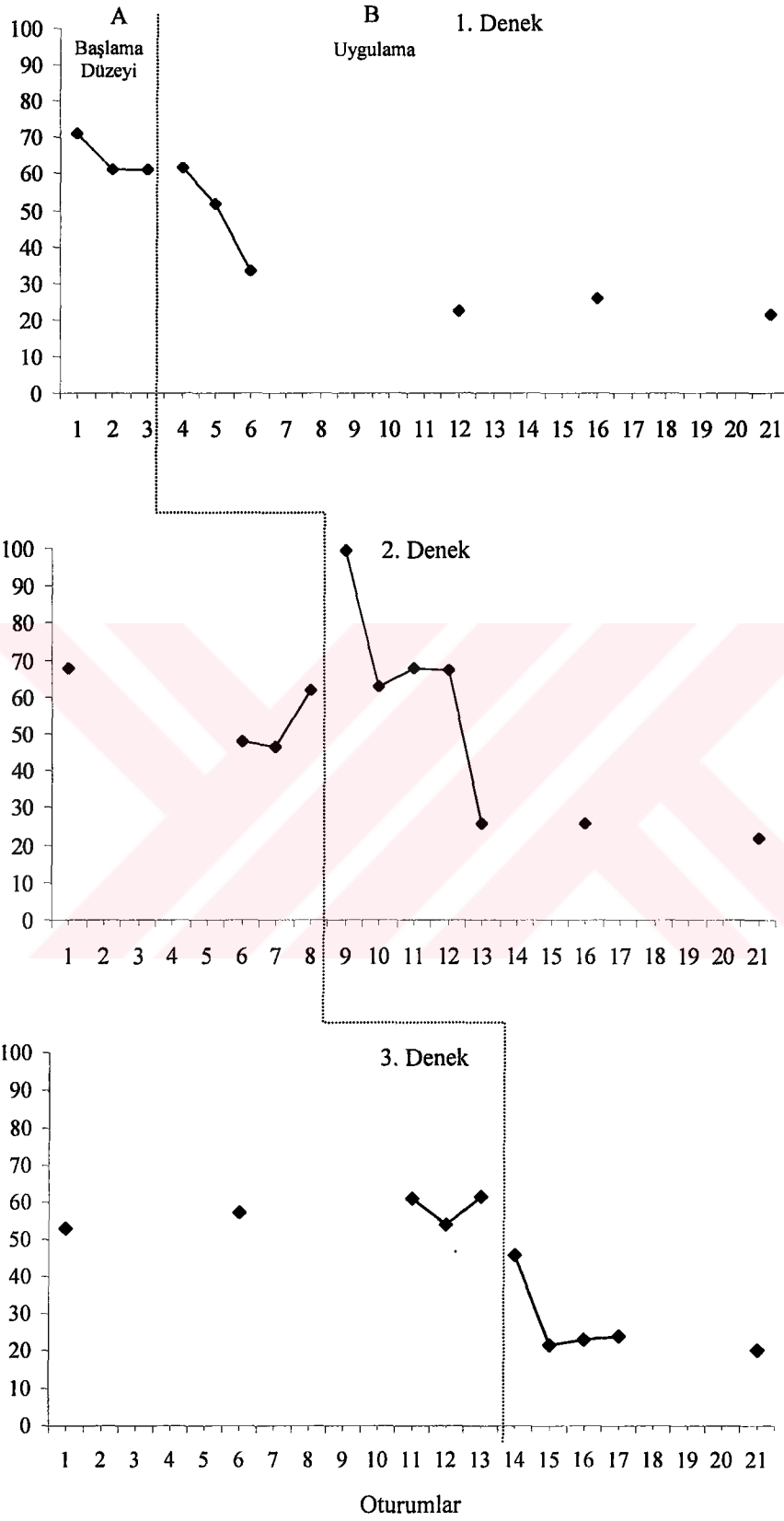
Araştırmaya katılan her üç deneğin grafikleri incelendiğinde; uygulama (B) evresinde oluşan eğrilerin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğrilere göre "x" eksenine daha yakın olması; her üç deneğin de, uygulama evresinde başlama düzeyine göre, sınıfa uygun olmayan davranışları daha az eleştirdiği; dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; üç öğretmeninde eleştirmelerinin azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

4.3. ÖĞRENCİLERİN SINIFA UYGUN OLMAYAN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bir diğer amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir. üç öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin bulgular Şekil-3 deki grafikte gösterilmiştir.

Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Oluşum Yüzdesi

Şekil 3 - Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Oluşum Yüzdesi

Birinci öğrenci deneğin, Şekil-3'de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak %64,53'tür.

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecinin öğretmen tarafından sınıfta uygulandığı uygulama (B) evresinde ise; birinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşumunun ortalaması % 49,04'tür. (Şekil-3).

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" eksenine daha yakın olması; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın izleyen dönemde davranışın sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Grafikte; uygulama (B) evresini izleyen bir haftalık dönemden sonra alınan yoklamada ise; yine birinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi % 22,38; ikinci yoklama da sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesinin %25.71 ve üçüncü yoklama verisinde ise; sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesinin %21.42 olduğu görülmektedir. Bu evredeki sınıfa uygun olmayan davranışların oluşum yüzdesinin, başlama düzeyine göre oldukça düşük olması davranışın azalmaya devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-3).

İkinci deneğin, Şekil-3'de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak %52,21'dir.

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecinin öğretmen tarafından sınıfta uygulandığı uygulama (B) evresinde ise; İkinci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşumunun ortalaması % 64,55'tür. (Şekil-3).

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre "x" eksenine daha yakın olması; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının arttığı izlenimini vermektedir. Buna karşın grafikte; uygulama (B) evresini izleyen dönemde alınan yoklamada ise; İkinci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi % 25,71; ikinci yoklama da sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesinin % 21,9 olduğu görülmektedir. Yoklama evresinde yer alan sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesinin, başlama düzeyine göre oldukça düşük olması ve eğimin yönünün de "x" eksenine doğru olması sınıfa uygun olmayan davranışların azalma yönünde olduğunu ve izleyen sürede de azaldığı izlenimini vermektedir (Şekil-3).

Bulgulara göre ikinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşumunun, uygulama evresinde başlama düzeyi evresine göre başlarda belirgin bir artma olduğu görülmüştür. Bu durum; öğretmen ilgisinin bu öğrenci için pekiştireç olduğu izlenimini vermektedir. "Davranışı izleyen ve artmasına neden olan pekiştireçlerin geri çekilmesi ile başta davranışta artma ve çeşitlenmeler olur, bu da davranışın sönme sürecine girdiğini göstermektedir" (Cipani,1993; Özyürek, 2001) ilkesini doğrular gözükmemektedir.

Grafik; öğretmenin eleştiri yorumlarının, başka bir deyişle davranışı arttıran pekiştireçlerin geri çekilmesi ile ikinci öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarında önce çeşitlenmeler olduğu, sonrasında ise davranışın azaldığı izlenimini vermektedir (Şekil-3).

Üçüncü öğrenci deneğin, Şekil-3’de görüldüğü üzere; sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi; başlama düzeyi (A) evresinde ortalama olarak %58,72’dir.

Ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanma sürecinin öğretmen tarafından sınıfta uygulandığı uygulama (B) evresinde ise; üçüncü öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşumunun ortalaması % 28,44’tür. (Şekil-3).

Uygulama (B) evresinde oluşan eğrinin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğriye göre “x” eksenine daha yakın olması; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali’nin; öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

Çalışmada amaçlanmamış olmasına karşın izleyen dönemde davranışın sürüp sürmediğine de bakılmıştır. Buna göre grafikte; uygulama (B) evresini izleyen dönemde alınan yoklamada; üçüncü öğrenci deneğin sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesi % 20 olduğu görülmektedir. Yoklama evresinde yer alan sınıfa uygun olmayan davranışlarının oluşum yüzdesinin, başlama düzeyine göre oldukça düşük olması davranışın azalmaya devam ettiği izlenimini vermektedir (Şekil-3).

Araştırmaya katılan her üç deneğin grafikleri incelendiğinde; uygulama (B) evresinde oluşan eğrilerin, başlama düzeyi (A) evresinde oluşan eğrilere göre “x” eksenine daha yakın olması; birinci ve üçüncü deneklerin, uygulama evresinde başlama düzeyine göre, sınıfa uygun olmayan davranışlarının azaldığı; ikinci denekte de sınıfa uygun olmayan davranışların başta çeşitlenerek artış gösterdiği ancak sonrasında izleyen süreçte davranışın sönme sürecine girerek azalma sürecine girdiği dolayısıyla da Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin

İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; üç öğrencinin de sınıfa uygun olmayan davranışlarının azalmasına yol açtığı izlenimini vermektedir.

5. BÖLÜM

ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla özet, yargı ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. ÖZET

Ülkemiz ilköğretim okullarındaki birlikte eğitim uygulamaları ve özel eğitim sınıflarındaki uygulamalara bakıldığında; bu eğitim ortamına tıbbi tanılama süreci sonucu yerleştirilen zihin engelli öğrencilerin, buldukları sınıf düzeyindeki kendilerinden beklenen Milli Eğitim'in genel ve özel amaçlarını gerçekleştiremedikleri; dolayısıyla da zihin engelli çocuklara sunulan eğitim ve öğretim hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin yetersiz olduğu görülmektedir (D.P.T. ve Anadolu Üni.,1992; Eripek, 1996; Gürsel, 1987; Vuran, 1994). Bu durumun nedenlerinden biri; birlikte eğitim ya da özel eğitim sınıfına yerleştirilen engelli öğrencilerin eğitsel değerlendirilmesi yapılmadan tıbbi tanısına göre eğitim ortamlarına yerleştirilmesi, öğrencinin bireysel gereksinimleri çerçevesinde yerleştirileceği sınıfta herhangi bir eğitsel düzenleme yapılmamasıdır. Bir diğer neden ise; bu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin engellilerin eğitimleri, program uyarlama, mevcut programı bireyselleştirme ve sınıfta davranış yönetimi ile davranış değiştirme konularında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve bu konularda desteğe ihtiyaç duymalarıdır (Özyürek, 1996; Vuran, 1994).

Öğretim amaçlarının çocuklarda gerçekleştirilebilmesinin ön koşulu öğretmenlerin, davranışları ve öğrenmeyi yeterince yönetebilmelerini gerektirmektedir. Ancak öğretmenler zaman zaman sınıflarındaki sorunlu davranışlardan dolayı öğretimsel amaçları gerçekleştirme çabalarında sıkıntıya düşerler. Dolayısıyla öğretmenlerin sınıfta karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri sınıf yönetimidir (Özyürek, 1996; Vuran, 1996).

Öğretmenlerin ders amaçlarını gerçekleştirebilmek için öğrencilerin sınıfa uygun davranışlarda bulunmalarını bekledikleri ve sınıfa uygun olmayan davranışları da değiştirmek ve azaltmak istedikleri düşünülmektedir. Bu nedenle de öğretmenlerin sınıflarında ödüllere ve olumlu geri dönütler yerine eleştiri, uyarı ya da tehdit olarak adlandırılabilir ifadeler daha çok yer vermektedirler (Vuran,1994).

Sonuç olarak; sınıf öğretmenleri, sınıflarındaki zihin engelli çocukların davranışlarını yönetmekte ve çeşitli sınıfa uygun olmayan davranışlarla başa çıkmakta zorlandıkları, çocuklara nasıl davranacaklarını kestiremedikleri, çocukların sınıfa uygun olmayan davranışlarını gördüklerinde onları uyardıkları, eleştirdikleri bu davranışlara olumlu ya da olumsuz şekilde dikkat ettikleri, ilgilendikleri izlenimi oluşmaktadır (Vuran, 1994). Çocuğun yapması istenilmeyen, uygun olmayan davranışlarının öğretmen uyarı ve eleştirisiyle sonuçlanması durumunda ise; o davranışları uyarı sırasında durdurması ama sonra aynı davranışların oluşum sıklığı ya da sürelerinde artışlar gözlenmesine neden olmaktadır. Bu durum eleştiri tuzağı olarak isimlendirilmektedir (Becker ve diğ.1975; Özyürek, 1996).

Öğretmenler sınıf yönetimini sağlayabilmek adına, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmek yerine, sınıfa uygun olmayan davranışlara dikkat ederek, ilgilenerek eleştiri tuzağına düşmektedirler (Vuran, 1994). Eleştiri tuzağı; sınıf normlarına uygun davranışların yeterince ödüllendirilmemesinin bir sonucudur (Özyürek, 1996).

Birlikte ve özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin uygun olmayan davranışlarla başetme yollarını öğrenmeleri; kendilerini eleştiri tuzaklarından kurtarıp; sınıfa uygun davranışı ödüllendirmelerini arttırmaları ile zihin engelli öğrencilerin eğitsel amaçları gerçekleştirmeleri için gerekli olan en uygun eğitim ortamının sağlanacağı düşünülmektedir. Eleştiri tuzağından kurtulma ve sınıfta kullanılan ödülleri arttırmak için; ödüllendirme için ipuçlarından yararlanma, ödüllendirme uygulamalarına yer verme, öğretmen ödüllendirmelerini pekiştirme işlem süreçlerinden yararlanılmaktadır (Becker ve diğ. 1975; Özyürek,1996).

Bu araştırmanın genel amacı; ödüllendirmeleri arttırmak için, sınıfa uygun olmayan davranışı, öğrencilerin uygun davranışlarını ödüllendirmenin işareti olarak kullanmayı öğretmenlere kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim materyalinin; öğretmenlerin, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerini arttırmalarına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerini azaltmalarına yol açıp açmadığını ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasına yol açıp açmadığını belirlemektir.

Araştırmanın deseni, tek denekli araştırma desenlerden Denekler Arası Çoklu Yoklama Desenidir.

Araştırmanın deneklerini; Onuncu Yıl İlköğretim Okulu'nda görev yapan bir sınıf öğretmeni ve birinci. sınıfa devam etmekte olan zihin engelli bir öğrenci ile Özel Su Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu'nda görev yapan iki sınıf öğretmeni ve üçüncü ve altıncı sınıfa devam etmekte olan iki zihin engelli öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma verilerinin toplanabilmesi için video kamera, video player, televizyon ve öğretmen ödülleri ile eleştirilerini kayıt etme de olay kayıt formu, öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarını kayıt etme de ise kısmı aralık kayıt formu kullanılmıştır.

Deney sürecinde; her üç öğretmen ve öğrenci denekten başlama düzeyi ile ilgili bir yoklama verisi alınmış; daha sonra birinci öğretmen denekten ödüllendirme ve eleştirme davranışına, birinci öğrenci denekten de sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Öğretmen ödüllendirmeleri verilerinin kararlılık göstermesinden sonra, birinci. deneğe dört gün boyunca sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyalinin öğretimi yapılmıştır. Sonrasında birinci. denekten sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir. Daha sonrada öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarıyla ilgili veri toplanmıştır. Uygulama sonrası verilerin kararlılık göstermesinin ardından ikinci denekte başlama düzeyi verileri toplanmaya başlanmış ve üçüncü denekten de bir yoklama verisi alınmıştır. İkinci deneğin ödüllendirme davranışına ilişkin başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesinin ardından bu deneğe de, öğretim materyali dört gün boyunca uygulanmış ve sonrasında bu denekten de sınıfta sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir ve bu uygulama sonrası verileri toplanmıştır. Uygulama sonrası; öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Bu verilerin kararlılık göstermesinin sonrasında üçüncü denekten başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesiyle, üçüncü deneğe dört gün boyunca hazırlanan öğretim materyalinin sunumu yapılmıştır. Sonrasında bu denekten de sınıfta sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan işlem sürecini uygulaması istenmiştir. Daha sonra uygulama sonrası öğretmen ödüllendirme ve eleştirme davranışları ile öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde grafiksel analiz kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları; sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmede işaret olarak kullanan öğretim materyalinin;

a- Bir, iki ve üçüncü öğretmen deneklerin, sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmelerinin sıklığının arttığı izlenimi edinilmektedir.

b- Bir, iki ve üçüncü öğretmen deneklerin, sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin sıklığının azaldığı izlenimi edinilmektedir.

c- Bir, iki ve üçüncü öğrenci deneklerin sınıfa uygun olan davranışlarının oluşumlarının azaldığı izlenimi edinilmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın bulguları; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin artmasında ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin azalmasında ve sınıftaki zihinsel engelli öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışlarının sıklığının azalmasında etkili olduğu izlenimini vermektedir.

5.2. YARGI

Araştırmanın bulgularına göre; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin artmasına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin azalmasına yol açtığı izlenimi edinilmiştir.

Öğretmenlerin ödülleri arttırmaları kolayca ve kendiliğinden oluşmaz, çoğunlukla ödüllendirmenin yetiştirilmesine öğretilmesi gerekmektedir (Gunter, 1994; Özyürek, 2001). Vuran (1997), annelere çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirme ve uygun olmayan davranışlarını eleştirmeme becerilerinin kazandırılmasında bilgilendirme, dönüt verme ile dönüt verme ve ödüllerin birlikte kullanılması süreçlerinin, annelerin ödül kullanmalarında artmasına ve eleştirme davranışların sıklığında da azalmasına yol açtığını, Mokuau ve Manos (1989) ise aileye video ile dönüt verme, rol oynama, sosyal pekiştirme, kişisel veri toplama, model olma, yönergeler ve ilerlemeyi gösteren grafiklerle dönüt verme tekniklerinin kullanıldığı uyguladıkları paket programın anne ve babaların kullandıkları ödüllerin sayısının artmasına ve eleştirisel yorumlarında azalmasına yol açtığını, Sutherland ve arkadaşları (2000) ise, araştırmalarının sonucunda; öğretmenlerin davranışa özgü ödüllendirmelerinin artmasında ve eleştirilerinin azalmasında, uyguladıkları gözlem ve geri dönüt tekniklerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmalarında ortaya koyduğu gibi uygulanan paket programlar ve çeşitli tekniklerle öğretmenlerin ödüllendirmelerini arttırmak ve eleştirilerini azaltmak mümkün olmaktadır. Bu araştırmanın bulguları ile ilgili alan yazındaki yukarıda bahsedilen araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına göre; Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarının azalmasına yol açtığı sonucu bulunmuştur.

Gunter ve Jack (1994); sınıf içi olumlu etkileşimin öğretmenler ile öğrenciler arasında var olduğu belirtilen rahatsız edici, saldırgan, olumsuz söz ve davranış içeren etkileşimlerine öğretmenin ödüllendirmesinin etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarında öğretmen ödüllendirmelerinin arttığı ve öğretmen ödüllendirmelerinin artmasıyla öğrencilerin olumsuz davranışlarının ve sınıf içi olumsuz etkileşimlerin azaldığını ortaya koymuşlardır.

Vuran (1994), ödüllerin arttırılıp, eleştiri yorumlarının azaltılmasının sınıf kontrolüne etkililiğini araştırdığı araştırmasının sonucunda; ilk başlama düzeyi verilerine göre, davranış değiştirme tekniklerinin uygulandığı evrede, öğretmenlerin eleştiri yorumlarında belirgin bir azalma ve ödüllendirmelerinde de belirgin bir artış olduğu belirtilmiştir, bunun yanısıra öğrencilerin olumsuz davranışlarında çeşitlenmeler görüldüğü belirtilmiştir. Koşullarının yeniden oluşturulması basamağında öğretmenin ödülleri tamamen geri çekmemesine rağmen, eleştiri yorumlarının ve öğrencilerin olumsuz davranışlarının arttığı belirtilen araştırma da; yeniden uygulama basamağına dönüldüğünde ise öğretmenin her olumlu davranıştan sonra ödüle yer verdiği ve eleştiri yorumlarının çok azaldığı, olumsuz davranışlarının sayısının azaldığı belirlenmiştir.

Bu araştırmanın sonuçları, öğretmen ödülleri artması, eleştirilerin azalması ile birlikte öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarında da belirgin bir azalma olduğunu göstermiş olması yukarıda bahsedilen araştırmaların sonuçlarını destekler niteliktedir.

Bu araştırmanın bulguları, öğretmen ödüllendirmelerini arttırma, eleştirilerini azaltma ve öğretmenlerin bu becerileri kazanımlarının ardından, öğretmenlerin bu becerileri kazanmalarının öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışları üzerindeki etkilerini araştıran araştırmaların sonuçlarını destekler niteliktedir. Sonuç olarak Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; öğretmenlerin sınıfa uygun davranışları ödüllendirmelerinin artmasına ve sınıfa uygun olmayan davranışları eleştirmelerinin azalmasına ve öğrencilerin sınıfa uygun olmayan davranışlarında azalmaya yol açtığı söylenebilir.

5.3. ÖNERİLER

Öneriler uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik olarak verilmiştir.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Yetersizliklerden etkilenmiş çocukların bulunduğu normal ilköğretim sınıfları ve özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlere, ödüllendirmeleri arttırmak için, Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali uygulanmalıdır. Böylece öğretmenlerin sınıfa uygun olmayan davranışları azaltmada eleştiri tuzağına düşmemeleri ve dolayısıyla uygun olmayan davranışı azaltmada ödüllendirmelere yer vermeleri olası olabilecektir.

2. Ödüllendirmeleri arttırmak için, uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin kazandırılmasına yönelik uygulanan öğretim materyali sonucunda, öğretmenlerin uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecini uygulamalarından önce sınıf ortamında ödüllendirmelere ilişkin öğretmene model olunabilir ve uygulamalarına yönelikte dönüt verilip, gerektiği durumlarda da düzeltmelere yer verilebilir.

3. Öğretmen eğitiminde düzenlenen hizmet içi eğitim programlarının yaz aylarında desenlenmesi yerine, iş başında eğitim şeklinde desenlenmesi öğretmen ve öğrenciler için daha verimli olabilir.

5.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Öğretmen ödüllendirmeleri arttırmak için, uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin kazanılmasının, sınıftaki zihin engelli öğrencinin sınıfa uygun olan davranışlarının artmasında etkili olup olmadığı araştırılabilir.

2. Ödüllendirmeleri arttırmak için uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin kazanılması sonucunda, sınıftaki zihin engelli öğrenci dışındaki diğer öğrencilerin, sınıfa uygun olan davranışlarının artıp artmadığı ve sınıfa uygun olmayan davranışlarının azalıp azalmadığı araştırılabilir.

3. Ödüllendirmeleri arttırmak için, ödüllendirme uygulamalarına yer verme, sınıfta ödüllendirme için sınıfta semboller dağıtma, sınıfa sloganlar yerleştirme ve öğretmenin de ödüllendirilmesi işlem süreçleri göz önünde bulundurularak yeni araştırmalar desenlenebilir.

4. Ödüllendirmeleri arttırmak için, uygun olmayan davranışı, uygun olan davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecinin kazandırılmasına yönelik uygulanan öğretim materyalinde; bu işlem sürecinin kazanılmasında ödüllendirilecek davranışlar olarak, belirlenen sınıfa uygun olmayan davranışların uyumsuz davranışlarının ödüllendirilmesi sürecine yer verilerek araştırma yinelenabilir.

5. Araştırma tek denekli araştırma desenlerinden Ortamlar Arası Çoklu Yoklama ve Davranışlar Arası Çoklu Yoklama Düzeyi Desenleri kullanılarak yinelenabilir.

6. Uygun Olmayan Davranışları, Uygun Davranışlarını Ödüllendirmenin İşareti Olarak Kullanan Öğretim Materyali'nin; uygulama sonrasında alınan her veriden sonra öğretmene ödüllendirmelerine ilişkin dönütler verme ve bu dönütlerin öğretmen ödüllendirmelerine etkisi araştırılabilir.

7. Araştırma ailelerle yinelenir.

KAYNAKÇA

ALBERTO, Paul A. ve A.C. TROUTMAN. (1984). **Single Subject Research in Special Education**. Columbus: Bell & Howell Company.

.....(1990). **Applied Behaviour Analysis For Teachers**. Ohio: Merrill Publishing Company.

BECKER, W.C. (1971). **Parents are Teachers: A Child Management Program**. Campaign IL: Research Press.

BECKER, W.C., ENGLEMAN, S., THOMAS, D.R.(1975). **Teaching 1: Classroom Management**. Chicago: SRA

BİRKAN, Bünyamin (1997). **Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Uyuşmayan Davranışlarını Ayrımlı Pekiştirerek Azaltma**. Ankara, Gazi Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

CİPANİ, E.(1993). **Disruptive Behavior: Three Techniques to Use in Your Classroom**. CEC.

COOPER, O. J., HERON E.T. ve HEVARD L.W. (1987). **Applied Behaviour Analysis**. Ohio: Merril Publishing Company, USA.

COSSAIRT, A., HALL R.V. ve HOPKINS, B.L. (1973). *The effects of Experimenter's Instructions, Feedback and Prize on Teacher Praise and Student Attending Behavior* .(**Journal of Applied Behavior Analysis**, 6, 89-100)'dan aktaran Özyürek Mehmet, **Sınıfta Davranış Yönetimi Uygulamalı Davranış Analizi-1**. (Ankara, 1996a), ss.106-108.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI. (1992). **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi. Zihin Engelliler Alt Çalışma Grubu Raporu**. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi

ERİPEK, Süleyman. (1996). **“Zihinsel Engelli Çocuklar”**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

..... (1998). **“Geri Zekalı Çocuklar”**. **Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Özel Eğitime Giriş**. Ankara: Karatepe Yayınları

GABLE, Robert A.; SHORES, Richard E. (1980). *Comparison of Procedures for Reading Proficiency of Two Children with Behavioral and Learning Disorders*. **Behavioral Disorders**, 5 (2), 102-107.

GUNTER, Philip.L.; JACK, Susan L. (1994). *Effects of Challenging Behaviors of Students With EBD on Teacher Instructional Behavior*. **Preventing School Failure**, Spring, 38, 35- 40.

GÜLTEKİN, Emine. (1999). **Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Ebeveynler Tarafından Uygulanan Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı**

Pekiştirilmesinin Etkisi (Otistik Çocuklar ve Ebeveynleriyle Eve Dayalı Aile Eğitimi). Ankara, Gazi Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

GÜRSEL, Oğuz. (1987). Eskişehir İlkokulları Alt Özel Son Sınıf Öğrencilerinin Ritmik Sayma, Doğal Sayılar, Toplama ve Çıkarma İşlemlerindeki Amaçları Gerçekleştirme Düzeyleri. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

GÜZEL, Rüya (1998). Alt Özel Sınıflardaki Öğrencilerin Sesli Okudukları Öyküyü Anlama Becerisini Kazanmalarında Doğrudan Öğretim Yöntemiyle Sunulan Bireyselleştirilmiş Okuduğunu Anlama Materyalinin Etkililiği. Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

KEARNEY Alison C. (2000). *Successful Inclusion: What do Teachers say they need?*. International Special Education Congress. Manchester.

KIRCAALİ İFTAR, Gönül; Elif TEKİN. (1997). Tek Denekli Araştırma Yöntemleri. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No: 10. 1. Baskı

KIRCAALİ İFTAR, Gönül; Elif TEKİN. (1997). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi (Çeviri). Ankara: Özkan Matbaacılık.

KROTTH, R.L.; EDGE, D. (1997). *Strategies for Communicating with Parents and Families of Exceptional Children.* Love Pub. Co., (3. Baskı).

LUISELLI J.K., DOWNING, J.N. (1980). *Improving a Student's Arithmetic Performance Using Feedback and Reinforcement Procedures*. **Education and Treatment of Children**, (3), 45-49.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (1996). **Öğrenme Güçlükleri Olan Çocukların Eğitim Uygulamaları Yönetmeliği**. Ankara.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (2001). **İlköğretim Okulu Düzeyine Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

MOKUAU, N.; MANOS, M.J. (1989). *A Behavioral Model For Training Parents* **The Journal of Contemporary Social Work**.October.

ÖZYÜREK, Mehmet. (1980). *Eğitici Personelinin Yetiştirilmesinde Film Materyalinin Hazırlanması*. **Mesleki ve Teknik Eğitim Dergisi**, (4), 35-41

.....(1996). **Sınıfta Davranış Yönetimi Uygulamalı Davranış Analizi-2**. Ankara: Karatepe Yayınları

.....(2001). **Sınıf Yönetimi**. Ankara: Karatepe Yayınları.

RESMİ GAZETE. (1998). **573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**.

SPRICK, R.S. (1981). **The Solution Book: A Guide to Classroom Discipline**. Chicago: Science Research Associates.

SUTHERLAND, Kevin S., WEHBY, Joseph H., COPELAND, Susan R. (2000). *Effect of Varying Rates of Behavior-specific Praise on the On-task Behavior of Students With EBD*. **Journal of Emotional & Behavioral Disorders, Spring, 8** (1), 2-9.

TAVİL, Ziya (1996). **Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkisi**. Ankara, Gazi Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TAWNEY, W.J.; GAST, L.D.(1984). **Single Subject Research in Special Education**, Columbus: Bell & Howell Company

THIAGARAJAN, Sivasailam; SEMMEL, Dorothy S.; SEMMEL, Melvyn I .(1974). **Instructional Deveopment for Training Teachers of Exceptional Children, A Sourcebook**, Minneapolis, Minnesota.

VAROL, Nihal. (1992). **Zihinsel Engelli Çocuklara Kırmızı, Sarı, Büyük, Daire, Üçgen, Uzun, Bir Tane, İki Tane ve Kalın Kavramlarını Kazandırmada Açık Anlatım Yöntemiyle Sunulan Bireyselleştirilmiş Kavram Öğretim Materyalinin Etkililiği**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Doktora Tezi.

VAROL, Nihal. (1996). **Zihinsel Engelli Çocuklara Tane Kavramının Açık Anlatım ve Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Farklılaşan Etkililiği.** Ankara, Gazi Üniversitesi, (Yayınlanmamış Araştırma Raporu)

VURAN, Sezgin. (1997). **Zihin Engelli Çocuk Annelerine Ödüllendirme ve Eleştirmemenin Kazandırılmasında Bilgilendirme, Dönüt Verme, Dönüt Verme ve Ödüllendirmenin Etkililiği.** Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

VURAN, Sezgin. (1994). *Alt Özel Sınıfta Ödül Kullanımının Sınıf Kontrolüne Etkisi.* **Beşinci Özel Eğitim Günü.** Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

EKLER

	Sayfa
EK-1 Öğretmen Görüşme Formu	88
EK-2 Anekdöt Kayıt Formu	90
EK-3 Olay Kaydı Formu	92
EK-4 Kısmi Aralık Kayıt Formu	94
EK-5 Araştırmacılar Arası Güvenirlik Katsayısı Tabloları	96
EK-6 Öğretim Materyali	106

EK-1
ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

A: Kimlik Bilgileri**Öğretmenin Adı-Soyadı:****Öğrencinin Adı-Soyadı:****Okulu:****Okul Tel:****Görüşmeyi Tarihi:****Görüşmeyi Yapan:****B: Davranış Bilgileri**

1. Sınıfınızda öğrencilerinizin yapmasından hoşlanmadığınız veya sorun olarak gördüğünüz davranışları var mı? Bu davranışlar nelerdir?

2. Davranışları tanımlar mısınız?

3. Bu davranışlar hangi derslerde ve durumlarda oluyor?

4. Bu davranış bir gün içinde ne kadar sıklıkta , kaç kez ve ne kadar süreyle oluyor?

5. Öğrenciniz bu davranışı yaptığında siz neler yapıyorsunuz?

6. Sizce öğrenciniz bu davranışı yaparak istediğini elde ediyor mu?

7. Bu davranışı durduran bir kişi, bir söylem ya da bir eylemi gözlediniz mi?

8. Daha önce bu davranışın kontrolü için neler yaptınız?

9. Sınıfta kullanılan ödülleri arttırmak amacıyla neler yapılabilir?

EK-2
ANEKDOT KAYIT FORMU

ANEKDOT KAYIT FORMU

Gözlemci:**Gözlem Saati:****Gözlenen:****Gözlem Süresi:****Gözlem Tarihi:**

:

Davranış Öncesi Oluşan Olaylar	Davranış	Davranış Sonrası Oluşan Olaylar

EK-3
OLAY KAYDI FORMU

EK-4
KISMİ ARALIK KAYIT FORMU

KISMİ ARALIK KAYDI**Gözlenen:****Gözleyen:****Tarih:****Gözlemin Başlama Saati:****Gözlemin Bitiş Saati:****Hedef Davranış:**

	10sn.	20sn.	30sn.	40sn.	50sn.	60sn.
1 Dakika						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23						
24						
25						
26						
27						
28						
29						
30						
31						
32						
33						
34						
35						

EK-5
ARAŞTIRMACILAR ARASI GÜVENİRLİK
KATSAYISI FORMLARI

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 1. Öğretmen

Davranış Tanımı: Ödüllendirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	0	0	100
2	2	2	100
3	2	2	100
4	48	48	100
5	41	42	97,61
6	47	47	100
12	49	49	100
16	47	48	97,91
21	53	53	100
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			99,50

Tablo 1 - 1. Öğretmen Deneğin Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 2. Öğretmen

Davranış Tanımı: Ödüllendirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	7	7	100
6	12	12	100
7	16	17	94,11
8	15	15	100
9	82	83	98,79
10	82	82	100
11	68	68	100
12	76	77	98,70
13	69	70	98,57
16	74	76	97,36
21	70	71	98,59
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			98,74

Tablo 2 - 2. Öğretmen Deneğin Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 3. Öğretmen

Davranış Tanımı: Ödüllendirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	14	15	93,33
6	10	11	90,90
11	11	13	84,61
12	17	18	94,44
13	14	14	100
14	21	21	100
15	74	75	98,66
16	76	76	100
17	76	77	98,70
21	64	64	100
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			96,06

Tablo 3 - 3. Öğretmen Deneğin Ödüllendirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 1. Öğretmen

Davranış Tanımı: Eleştirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	85	89	95,50
2	93	95	97,89
3	91	92	98,91
4	27	27	100
5	39	43	90,69
6	23	24	95,83
12	29	29	100
16	32	33	96,96
21	31	31	100
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			97,31

Tablo 4 - 1. Öğretmen Deneğin Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 2. Öğretmen

Davranış Tanımı: Eleştirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	85	86	98,83
6	81	82	98,78
7	91	94	96,80
8	104	107	97,19
9	11	11	100
10	14	14	100
11	18	19	94,73
12	13	14	92,85
13	21	24	87,75
16	15	17	88,23
21	18	19	94,73
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			95,44

Tablo 5 - 2. Öğretmen Deneğin Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 3. Öğretmen

Davranış Tanımı: Eleştirme Davranışı

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	92	93	98,92
6	88	90	97,77
11	82	86	95,34
12	96	98	97,95
13	87	89	97,75
14	87	88	98,86
15	25	29	86,20
16	29	29	100
17	26	26	100
21	33	35	94,28
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			96,70

Tablo 6 - 3. Öğretmen Deneğin Eleştirme Davranışının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 1. Öğrenci

Davranış Tanımı: Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlar

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	142	149	95,30
2	129	133	96,99
3	128	129	99,22
4	130	132	98,48
5	105	109	96,33
6	68	78	87,17
12	47	49	95,91
16	54	54	100
21	45	47	95,74
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			96,13

Tablo 7 - Birinci Deneğin Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 2. Öğrenci

Davranış Tanımı: Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlar

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	142	151	94,03
7	98	100	98
8	96	101	95,04
9	127	130	97,69
10	195	199	97,98
11	116	118	98,30
12	142	142	100
13	141	145	97,24
16	50	54	92,59
21	46	49	93,87
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			96,47

Tablo 8 - İkinci Deneğin Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliği

Gözlemci: 1. ve 2. Gözlemci

Denek: 3. Öğrenci

Davranış Tanımı: Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlar

Oturumlar	Küçük Sayı	Büyük Sayı	Yüzdesi
1	111	113	98,23
6	116	120	96,66
11	128	130	98,46
12	108	113	95,57
13	129	129	100
14	96	99	96,96
15	40	45	88,88
16	48	48	100
17	50	51	98
21	42	44	95,45
Güvenirlilik Katsayısı Ortalaması:			96,82

Tablo 9 - Üçüncü Deneğin Sınıfa Uygun Olmayan Davranışlarının Gözlemciler Arası Güvenirliği

EK- 6
ÖĞRETİM MATERYALİ

Konu : Davranış

Amaç : Öğretmene filmdeki görüntüler izlettirilerek “İzlediğiniz görüntülerden hangisi bir davranıştır söyleyiniz?” denildiğinde, öğretmen izlediği örnekler arasından hangisinin bir davranış olduğunu 2 dakika içinde 5 kezden 4’ünde söyler.

Araç : Önceden hazırlanmış film.

Ortam: (B) Bilgisayar
(Öğrt.) Öğretmen / (A) Araştırmacı

Süre : 20 – 25 dakika.

ÖĞRETİM SÜRECİ

ÖĞRETİME HAZIRLIK:

Çalışma yapılacak sınıfı yukarıdaki şemada belirtilen şekilde düzenlerim. Bilgisayarı ve öğretim materyali olarak kullanacağı film CD’sini açar; öğretime hazır hale getiririm. Sonra sınıf öğretmenini sınıfa alır ve bilgisayarın karşısına oturtur, kendim de öğretmenin yanına otururum. Daha sonra sınıf öğretmenine yapmakta olduğum araştırmanın amacının; öğretmenlerin sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmelerini arttırmak olduğunu açıklarım. Araştırmaya katılan öğretmene, “Eğer öğretmenler, sınıf ortamında sınıfa uygun olan davranışlarla ilgilenirler ve sınıfta kullandıkları ödülleri arttırlırlarsa öğrencilerin sınıfa uygun olan davranışları artar. Eğer sınıfa uygun olmayan davranışları da uyarır ve uygun olmayan davranışla ilgilenirse de bu uygun olmayan davranışlar artar. Bu nedenle sınıfta kullandığınız ödülleri arttırmayı amaçlayan ve 4 gün sürecek bir çalışma yapacağız birlikte” der ve tekrar araştırmanın amacının sınıfta kullanılan ödülleri arttırmak olduğunu ve bu amaca ulaşabilmek için hazırlamış olduğum öğretim materyalinin basamaklarının neler olduğunu aşağıdaki sıra ile sunarım.

Sınıfa uygun davranışları ödüllendirmeleri arttırmak için;

- Davranışı, davranış olmayandan ayırt etme,
- Sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun olmayan davranıştan ayırt etme,
- Ödülü ödül olmayandan ayırt etme,
- Uygun olmayan davranışı, uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma;

süreçlerinin yer alacağını ve her oturumda bu basamaklardan biri ile ilgili ortalama 30-35 dakika kendisine bir sunu yapacağını belirtirim. Oturumlardaki sunumlarda daha önceden hazırlanmış video filmlerinden yararlanacağımı; hazırlanan çalışmanın genel olarak iki basamaktan oluştuğunu; bunların da kavram öğretimi ve sınıfta uygulama basamağı olduğunu söylerim. Daha sonra ise; öğretimde yer alan konuların sunularında kavram öğretimine yer verildiğini; oturumlarda yer alan konu ile ilgili olumlu ve olumsuz örnekleri sunacağımı; daha sonrada da kendilerinden, verilen olumlu ve olumsuz örnekler arasından olumlu ya da olumsuz örneği seçmelerini isteyeceğini belirtirim. İkinci basamak olan uygulama basamağında ise; kendisinden, sunulan bilgileri sınıfta uygulamasını isteyeceğini söyler ve ilk oturumun sunumuna geçerim.

SUNU:

Bu ilk oturumun konusunun davranış kavramına ilişkin olup; sununun davranışı, davranış olmayandan ayırt etmeye yönelik olduğunu, davranış kavramını kendilerine kazandırmayı amaçladığımı söylerim. Daha sonra öğretmene önceden hazırlanmış olduğum filmde öğrencilerin yerlerine oturdukları görüntüyü izlettirir, görüntüyü dondurur ve bakın bu filmde öğrenciler yerlerinde oturuyorlar. Siz ve ben

bunu gözlüyoruz, yani yerinde oturma gözlenebiliyor, çünkü yerinde oturma bir eylem bildiriyor derim. Daha sonra tekrar aynı filmi öğretmene izletir ve saatiime bakarak zaman tutarım, sonra görüntüyü dondurur ve öğretmene, “Bakın saatimle zaman tuttum, bu çocuklar bir dakika boyunca yerlerinde oturdular. Ben zaman tutarak onların ne kadar süre yerlerinde oturduklarını da tespit ettim, yani yerinde oturmanın oluştuğu süreyi ölçtüm. Ben ve siz çocukların yerlerinde oturduklarını gördük, gözledik ve ben ne kadar süre boyunca yerlerinde oturduklarını saatimle zaman tutarak belirledim, yani ne kadar süre ile çocukların yerlerinde oturduklarını, oturma süresini ölçtüm”, derim. “Yerinde oturma, gözlenebilir ve ölçülebilir olmasından dolayı bir davranıştır” derim. Daha sonra aynı filmi tekrar öğretmene izlettiririm. Öğretmene “Bakın bu filmde öğretmen bu oturan çocuklara bir şeyler söylüyor, çocuklar söylenenleri anlıyorlar mı acaba? Bence anlıyorlar, sizce? Gözleyelim mi? Ben onların anladıklarını gözleyemiyorum. Siz gözleyebiliyor musunuz, hayır. Çünkü anlamak kişinin zihinde gerçekleşir ve bu nedenle de bir eylem bildirmez ve gözlenemez. Ayrıca yine süre tutaraktta anlamının ne kadar süre boyunca gerçekleştiğini de ölçmek mümkün değildir. Yani anlamının oluşum süresini de ölçmek mümkün değildir, ölçülemez. Sonuç olarak anlamak bir davranış değildir. Çünkü anlamak kişinin zihninde gerçekleşir, bu nedenle de 2 ya da daha fazla kişi gözleyemez, bir eylem bildirmez ve anlamının ne kadar süre gerçekleştiğini yani oluşum süresi ölçülemez. Dolayısıyla da anlamak bir davranış değildir, derim.

Şimdiye kadar “Yerinde oturmak” ve “Anlamak” üzerinde durduk, konuyu toparlayacak olursak; yerinde oturma, bir eylem bildirdiği, 2 ya da daha fazla kişi tarafından gözlenebildiği ve oluştuğu sürenin ölçülebilmesinden dolayı bir davranıştır. Ancak “Anlama, kişinin zihninde gerçekleşmesinden dolayı bir eylem bildirmediği, 2 ya da daha fazla kişi tarafından gözlenemediği ve oluştuğu süresinin ölçülememesinden dolayı bir davranış değildir” der ve sunuya devam ederim.

Öğretmene; filmdeki yeni görüntüleri yani öğretmenin çocukların defterlerine imza attığı görüntüyü izlettiririm. “Bakın bu filmde öğretmen öğrencilerin

defterlerine imza atıyor. Siz bunu gözleyebiliyor musunuz? Ben bunu gözlüyorum. Çünkü imza atmak bir eylem bildiriyor” derim. Daha sonra tekrar aynı filmi öğretmene izletir ve öğretmene “Bakın öğretmenin imza attığı görülüyor, öğretmen iki öğrencinin defterine imza attı. Ben öğretmenin kaç tane imza attığını saydım, yani oluşum sayısını ölçtüm. Sonuç olarak “İmza atmak, 2 ya da daha fazla kişi tarafından gözlenebildiği, bir eylem bildirdiği ve oluşum sayısının ölçülebilmesinden dolayı bir davranıştır” derim ve filmi tekrar öğretmene izlettiririm. Sonra “Bakın bu filmde öğretmen, çocuğun defterini niye imzalıyor? Acaba çocuğun yazdıklarını beğendiği için mi? Bence beğenmiştir sizce? Gözleyelim mi? Ben gözleyemiyorum, beğenmeyi siz gözleyebiliyor musunuz, hayır. Çünkü beğenmek kişinin zihinde gerçekleşiyor ve bu nedenle de bir eylem bildiriyor. Beğenmek bir eylem bildirmez ve dışardan gözlemek mümkün değildir. Ayrıca yine süre tutaraktaki beğenmenin ne kadar süre boyunca gerçekleştiğini de ölçmek mümkün değildir. Bu nedenle de “Beğenmek” bir davranış değildir. Çünkü 2 ya da daha fazla kişi gözleyemez, bir eylem bildirmez ve beğenmenin ne kadar süre gerçekleştiği yani oluşum süresi ölçülemez” derim.

Sonrasında aynı sunuyu; Yazmak–Hayal kurmak, Yırtmak–Canı sıkılmak, Vurma– Hiperaktif olmak örnek çiftleriyle sürdürür ve davranış kavramını kazandırmaya yönelik sunumu tamamlar, değerlendirmeye geçerim.

DEĞERLENDİRME

Sunuyu tamamlandıktan sonra öğretmene; kendisine yine filmlerden davranış ve davranış olmayan ile ilgili örneklerin görüntülerini karışık olarak izlettireceğimi ve kendisinden bu örnekler arasından davranış olanı ya da davranış olmayanı seçmesini isteyeceğini belirterek değerlendirmeye geçerim.

Değerlendirmede; öğretmene filmdeki ilk örneğin yer aldığı görüntüyü izlettirim. Önce çocuğun çantasına eşyalarını koyduğu, paltosunu giydiği, koştuğu davranış zincirini izletir, sonra “Bakın bu çocuk eşyalarını çantasına koyuyor, paltosunu giyiyor, koşuyor, annesini özlemiş. Burada “Koymak, giymek, koşmak, özlemekten bahsettik” derim. Bunlardan hangisi ya da hangilerinin bir davranış olduğunu söyler misiniz? diye sorarım. Öğretmenin; koymak bir davranıştır, giymek bir davranıştır, koşmak bir davranıştır cevaplarını, evet çok güzel diyerek pekiştiririm ve neden bu örneklerin birer davranış olduğunu düşündüğünü sorarım. Öğretmenin vermiş olduğu; “Çünkü koymak, giymek, koşmak 2 ya da daha fazla kişi tarafından gözlenebilir, eylem bildirir ve oluşum süre ya da oluşum sayıları ölçülebilir, bu nedenle de bu örnekler birer davranıştır” cevabı çok iyi, bravo diyerek pekiştiririm ve sonrasında filmi tekrar izlettirerek ve hatırladınız mı burada “koymak, giymek, koşmak, özlemekten bahsetmiştik. Bunlar arasından hangisinin bir davranış olmadığını söyleyebilir misiniz? diye sorarım. Öğretmenin verdiği “Özlemek bir davranış değildir” cevabını, evet çok güzel diyerek pekiştiririm ve neden özlemenin bir davranış olmadığını düşünüyorsunuz diye sorarım. Öğretmenin verdiği “Çünkü; özlemek iki ya da daha fazla kişi tarafından gözlenemez ve bir eylem bildirmez, ayrıca oluşturduğu zaman ölçülemez” cevabını da çok güzel diyerek pekiştiririm. Öğretmenin yanlış ya da yetersiz cevapları karşısında ise hiç tepki vermeden, sonraki değerlendirme görüntüsünü izlettirim. Sonrasında öğretmene sırasıyla aşağıdaki tüm davranış ve davranış olmayan örneklerini tek tek görüntülü olarak sunar; davranış olan ya da davranış olmayanı seçmesini ve neden davranış ya da davranış olmadıklarını düşündüğünü söylemesini isterim. Değerlendirmede kullanılacak, film görüntülerinde yer alan örnekler;

1. Sesli okumak, düşünmek, sorgulama, anlamak
2. (Arkadaşından) nefret etmek, tükürmek, zevk almak, kıskanmak
3. Otistik, (kalem) sallamak, bağırarak, eğilmek
4. Mutlu olmak, şarkı söylemek, gülmek, (vücut organlarını) göstermek

Öğretmenin üst üste yapacağı 2 yanlış ya da yetersiz tepki durumunda ise, değerlendirmede yer alan davranış ve davranış olmayan örneklerini kullanarak öğretimi tekrarlarım. Sonra tekrar yeni değerlendirme seti ile değerlendirme yaparım. İkinci değerlendirme setinde yer alan, aşağıdaki karışık örneklerin görüntülerini öğretmene izlettirir; davranış ve davranış olmayanı seçmesini ve sonrasında da neden davranış ya da davranış olmadıklarını düşündüğünü söylemesini isterim. Öğretmenin doğru tepkilerini çok güzel, harika vs. diyerek pekiştirir, yanlış tepkilerinde ise, yine hiçbir şey söylemeden bir sonraki örnekle değerlendirmeye devam ederim. İkinci değerlendirmede kullanılacak, film görüntülerinde yer alan örnekler;

- 1- Ağlamak, üzüntülü olmak, acılı olmak, korkmak
- 2- Gergin olmak, saç çekmek, sıkılmak, güvensiz olmak
- 3- (Tahta silmeyi) sevmek, zevk almak, gururlanmak, tahtayı silmek,
- 4- Konuşmak, kaygılı olmak, (elleriyle yanaklarını) sıkmak, oturmak
- 5- Düşünmek, (defterine) bakmak, yazmak, konuşmak

Konu : Sınıfa uygun olan davranışlar ve sınıfa uygun olmayan davranışlar

Amaç : Öğretmene filmdeki görüntüler izlettirilerek “İzlediğiniz görüntülerden hangisi bir sınıfa uygun bir davranıştır söyleyiniz?” denildiğinde, öğretmen izlediği

örnekler arasından hangisinin sınıfa uygun bir davranış olduğunu 2 dakika içinde 5 kezden 4'ünde söyler.

Araç : Önceden hazırlanmış film.

Ortam: (B) Bilgisayar
(Öğrt.) Öğretmen / (A) Araştırmacı

Süre : 30 – 35 Dakika.

ÖĞRETİM SÜRECİ

Öğretmene; araştırmanın amacının sınıfta kullanılan ödül sayısını arttırmak olduğunu hatırlatarak, bu amaca ulaşmak için bir önceki oturumda davranışı, davranış olmayandan ayırt etme üzerinde durulduğunu; 2 ya da daha fazla kişi tarafından gözlenebilen ve oluşum süresi veya oluşum sayısı ölçülebilen eylemlerin birer davranış olduğu; bu davranışlara oturmak, konuşmak, gülmek, yazmak gibi örnekler verildiğini söylerim. Bunun yanı sıra, kişinin zihninde gerçekleşen, bir eylem bildirmeyen ve bu nedenle de gözlenemeyen ve oluşum süresi veya sıklığı ölçülemeyen mutlu olmak, kaygılanmak, öfkelenmenin de birer davranış olmadığı üzerinde durulduğunu belirtirim.

Sonra bu günkü oturumun konusunun; sınıfa uygun olan davranışı, sınıfa uygun olmayan davranıştan ayırt etme olduğunu söylerim. Oturum sırasında önce sınıfa uygun olan ve olmayan davranış örneklerini filmlerle sunacağımı, daha sonra kendilerinden filmlerle sıralayacağım davranış örnekleri arasından sınıfa uygun olan ya da uygun olmayan davranışı seçmelerini isteyeceğimi söylerim ve aşağıdaki sunuma geçerim.

SUNU:

Önceden hazırlamış olduğum filmi öğretmenlere izlettirerek sunuma başlarım. Filmde, öğrencilerin ders sırasında yerlerine oturdukları görüntüleri izlettirerek, bakın burada öğretmen ders anlatıyor ve öğrenciler yerlerinde oturuyorlar. Bu davranış, yani yerinde oturma davranışı sınıfa uygun bir davranıştır. Çünkü, ancak ders sırasında yerinde oturan bir öğrencinin, dersi dinlemesi, tahtaya ve öğretmene bakması mümkündür derim. Dolayısıyla “yerinde oturma” davranışı, dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden bir davranıştır, bu nedenle de “Yerinde oturma davranışı” sınıfa uygun bir davranıştır der, sonra bir diğer film olan; Hayat Bilgisi dersi sırasında öğrencilerin yerlerinde oturdukları, ancak bir öğrencinin sınıfta ayakta durup, dışarıyı seyrettiği görüntüleri öğretmene izlettirim. Biraz önce izlediğimiz filmde yerlerinde oturan çocukları görmüştük ve yerinde oturma davranışının sınıfa uygun davranış olduğundan bahsetmiştik. Bakın burada da bir kısım öğrenci yerlerinde oturuyorlar yani dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden sınıfa uygun bir davranış gösteriyorlar; diğer yandan ise, bir çocuğun ders sırasında sınıfta ayakta durduğu ve pencereden dışarıya baktığı görülüyor. Bu davranış olduğu sırada sınıfta Hayat Bilgisi dersi işleniyor, öğrencinin sınıfta ayakta dışarıyı seyrederken olması onun öğretmene ve tahtaya bakmasına, öğretmeni dinlemesine ve dolayısıyla da dersin amaçlarının gerçekleştirilmesine engel olmasından dolayı, “Derste sınıfta ayakta durma, pencereden dışarıya bakma” davranışlarının sınıfa uygun olmayan bir davranışlar olduğunu belirtirim. Daha sonra üzerinde durulan davranışların “Ders sırasında yerinde oturmak”, “Hayat Bilgisi dersi sırasında sınıfta ayakta durmak, pencereden dışarıya bakmak” davranışları olduğunu; ders sırasında yerinde oturmak davranışının öğrencinin dersin amaçlarını gerçekleştirilmesine hizmet eden bir davranış olmasından dolayı sınıfa uygun bir davranış olduğu; oysa Hayat Bilgisi dersinde sınıfta ayakta durma ve pencereden dışarıya bakma davranışının çocuğun dersin amaçlarının gerçekleşmesini engelleyen bir davranış olmasından dolayı sınıfa uygun olmayan bir davranış olduğunu belirtirim.

Sonra yine önceden hazırlamış olduğum filmi öğretmenlere izlettirim ve bakın bu filmde öğrenciler verilen ödevleri defterlerine yazıyorlar, bu davranışta sınıfa uygun bir davranıştır; çünkü Türkçe Dersi sırasında verilen ödevleri

defterlerine yazma, dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden bir davranıştır. Bu nedenle de verilen ödevleri defterlerine yazma davranışı, sınıfa uygun bir davranıştır, der ve filmin devamı olan görüntüleri izlettiririm. Burada ise; yine Türkçe dersi ve bakın bir öğrenci arkadaşına tükürüyor. Bakın bu davranış olduğu sırada, sınıftaki diğer çocuklar verilen ödevi defterlerine yazıyorlar. Görüntüdeki öğrencinin arkadaşına tükürüyor olması, kendisinin ve diğer öğrencilerin dersin amaçlarının gerçekleşmesine engel olma özelliği taşımaktadır, bu nedenle de tükürme davranışı sınıfa uygun olmayan bir davranıştır, derim.

Daha sonra aynı sunumu aşağıda belirtilen sınıfa uygun olan ve olmayan davranışlar ile sürdürürüm.

- Öğretmen soru sorduğunda parmak kaldırma ve kolları bağlı yerinde oturma (Sınıfa uygun olan davranış) ile Defterini yırtan bir öğrenci (Sınıfa uygun olmayan davranış)
- Yap-bozları yapma davranışı (Sınıfa uygun olan davranış) ile yapmakta olduğu yap-bozun parçalarını yere atma davranışı (Sınıfa uygun olmayan davranış)
- Türkçe dersinde bağırma davranışı (Sınıfa uygun olmayan davranış) ile Türkçe dersinde deftere yazı yazma davranışı (Sınıfa uygun olan davranış)
- Matematik dersinde verilen toplama işlemi yapma davranışı (Sınıfa uygun olan davranış) ile Matematik dersinde mendil sallama davranışı (Sınıfa uygun olmayan davranış)

Sunumun sonunda tüm filmi izlettirir ve bakın filmde izlediğimiz “Ders sırasında yerinde oturma, verilen ödevi defterine yazma, öğretmen soru sorduğunda parmak kaldırma, kollarını bağlayıp oturma, yap-boz yapma davranışları, dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden davranışlar olmasından dolayı sınıfa uygun

davranışlardır; ancak, Hayat Bilgisi dersinde sınıfta ayakta durma, dışarıya bakma, arkadaşına tükürme, defter sayfalarını yırtma, yap-boz parçalarını yere atma, derste bağırma, matematik dersinde mendil sallama davranışının ise; dersin amaçlarının gerçekleşmesini engelleyen davranışlar olmasından dolayı, bu davranışlarında sınıfa uygun olmayan davranışlar olduğunu belirterek, konuyu toparlarım ve değerlendirmeye geçerim.

DEĞERLENDİRME

Değerlendirmeye başlarken öğretmene; kendisine yine bir takım karışık sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların görüntüleri izleteceğimi, bu görüntülerin her birini izlemesinin ardından, kendisine bu davranışlardan hangilerinin sınıfa uygun, hangilerinin de sınıfa uygun olmayan davranış olduğunu söylemelerini ve seçtikleri davranışların neden sınıfa uygun ya da neden sınıfa uygun olmadığını belirtmelerini isteyeceğimi söylerim.

Öğretmene, ders sırasında yerinde kollarını bağlamış oturan öğrenci ile birbirine vuran 2 öğrencinin olduğu görüntüleri izlettiririm ve bu görüntüde gördüğü davranışların hangisinin sınıfa uygun, hangisinin de sınıfa uygun olmayan bir davranış olduğunu seçip söylemesini isterim. Öğretmenin “Yerinde oturmak sınıfa uygun bir davranıştır” cevabının doğru olduğunu söyler çok güzel diyerek doğru cevabını pekiştiririm ve sonra neden bu davranışın yani kollarını bağlayarak yerinde oturma davranışının sınıfa uygun bir davranış olduğunu açıklamasını isterim. Öğretmenin, “Çünkü, kollarını bağlayıp yerinde oturma davranışı, sınıfta dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden bir davranıştır” cevabı karşısında çok güzel, doğru der ve öğretmeni pekiştiririm. Daha sonra da aynı görüntüyü öğretmene tekrar izlettirir ve bu görüntülerde yer alan sınıfa uygun olmayan davranışı söylemesini isterim. Öğretmenin, öğrencilerin birbirlerine vurma davranışlarının

sınıfa uygun olmayan davranış olduğu cevabını çok güzel diyerek pekiştiririm ve öğretmene neden öğrencilerin birbirlerine vurma davranışlarının sınıfa uygun olmayan bir davranış olduğunu açıklamasını isterim. Öğretmenin, çünkü bu davranışlar dersin amaçlarının gerçekleşmesine engel davranışlar olduğu söylemesini doğru , çok güzel diyerek pekiştiririm. Değerlendirme sırasında öğretmenin yanlış ya da eksik cevap vermesi durumunda ise; hiçbir şey söylemeden bir sonraki değerlendirmede yer alan örneklerin olduğu görüntüleri izlettirir ve değerlendirmeye devam ederim. Aşağıda bu değerlendirme sürecinde kullanılacak olan sınıfa uygun olan ve olmayan davranış örnekleri sunulmuştur. Bu örneklerin yer aldığı görüntüleri tek tek öğretmene izlettirilir ve sınıfa uygun olan davranışı ve sınıfa uygun olmayan davranışı seçmeleri ve nedenlerini söylemelerini isteyerek değerlendirmemi tamamlarım.

1- Resim boyama (sınıfa uygun davranış) ile Arkadaşının kağıdını boyama (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

2- Şarkı söyleme (sınıfa uygun davranış) ile Masaya vurma (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

3- Tahtada yazı yazan bir öğrenci (sınıfa uygun olan bir davranış) ile Arkadaşının saçını çeken bir öğrenci (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

4- Matematik dersinde şarkı söyleme (sınıfa uygun olmayan bir davranış) ile Matematik dersinde sayı sayma (sınıfa uygun olan bir davranış)

Bu değerlendirme sırasında, öğretmenin 2 kez üst üste yanlış ya da eksik cevap vermesi durumunda ise değerlendirmeyi durdurur ve bu değerlendirmede yer alan ve yukarıda sıralanan sınıfa uygun olan ve sınıfa uygun olmayan davranış örnekleri ile öğretime geri dönerim. Öğretimi bu sette yer alan sınıfa uygun olan ve olmayan davranış örnekleri ile tamamlar, daha sonra tekrar yeni sınıfa uygun olan ve sınıfa uygun olmayan davranış örnekleri ile değerlendirme yaparım. Bu ikinci

değerlendirme de ise; aşağıdaki sınıfa uygun olan ve sınıfa uygun olmayan davranış örnekleri ile değerlendirme sürecine yer veririm.

1- Verilen problemi tahtada çözme (sınıfa uygun davranış) ile Öğretmenin çantasını karıştırma (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

2- Sessiz okuma (sınıfa uygun davranış) ile Arkadaşının silgisini yere atma (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

3- Küfür etmek (sınıfa uygun olmayan bir davranış) ile Kollarını bağlayıp oturmak (sınıfa uygun olan bir davranış)

4- Matematik dersinde defterini karalamak (sınıfa uygun olmayan bir davranış) ile Matematik dersinde toplama yapma (sınıfa uygun olan bir davranış)

Konu : Uygun ödül kullanımını, uygun olmayan ödül kullanımından ayırt etme

Amaç : Öğretmen; kendisine yazılı olarak verilen senaryoları okumasının ardından “Okuduğunuz senaryolardan hangisinin bir ödül olduğunu düşünüyorsanız o senaryonun yanındaki kutucuğa işaret koyunuz” denildiğinde, öğretmen okuduğu örnekler arasından ödül olduğunu düşündüğü senaryonun yanındaki kutucuğu 5 dakika içinde işaretler.

Araç : Önceden hazırlanmış film.

Ortam: (B) Bilgisayar
(Öğrt.) Öğretmen / (A) Araştırmacı

Süre : 30 – 35 Dakika.

ÖĞRETİM SÜRECİ

hatırlatarak, bu amaca ulaşmak için bir önceki oturumda sınıfa uygun olan ve olmayan davranışları birbirinden ayırt etme üzerinde durulduğu; yapılmakta olan dersin amaçlarını gerçekleştirmesine hizmet eden davranışların, sınıfa uygun davranışlar olduğu; bunun yanı sıra, dersin amaçlarının gerçekleştirilmesine engel nitelikteki bazı davranışların da sınıfa uygun olmayan davranış olduğu üzerinde durulduğunu belirtirim. Sonrasında ise; sınıfa uygun olan davranışlara örnek olarak, sınıfta ders sırasında yerinde oturmak, parmak kaldırmak, verilen ödevi yazmak gibi örnekler sunulduğunu; ders sırasında dışarıya bakmak, yine sınıfta ders sırasında gezinmek, arkadaşına tükürmek, arkadaşının defterine yazmak gibi davranışlarında sınıfa uygun olmayan davranışlara örnek olarak verildiğini hatırlatırım. Daha sonra bugünkü oturumun konusunun ise; uygun ödül kullanımı olduğunu söylerim. Oturumlarda uygun ödül kullanımı üzerinde durulacağını; uygun ödül kullanımını, uygun olmayan ödül kullanımından ayırt edilmesini, nelerin ödül, nelerin ödül olmadığı ile ilgili bir sunu yapacağımı söylerim. Sunumda uygun ödül kullanımı ve uygun olmayan ödül kullanımı ile ilgili olumlu ve olumsuz örnekler sunacağımı, örneklerin sunumunun tamamlanmasının ardından da kendisine verilen karışık

örnekler arasından uygun ödül kullanımını ve uygun olmayan ödül kullanımlarını seçmelerini isteyeceğini söyler ve sunuma geçerim.

SUNU:

Öğretmene önceden hazırlamış olduğum video filmini izlettiririm ve bakın burada ders sırasında öğrenci yerinde oturuyor ve öğretmeni ona “Aferin sana, yerinde oturuyorsun” diyor. Burada aferin sözü bir ödüldür. Çünkü yerinde oturmak dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden bir davranış olması nedeniyle sınıfa uygun bir davranıştır ve öğretmen bu sınıfa uygun olan davranışın hemen arkasından öğrenciye aferin demiştir. Yani çocuğun hoşuna giden aferin sözü, sınıfa uygun olan davranışı izlemiştir. Ayrıca uygun olan davranışın ne olduğunu betimleyerek yani “Yerinde oturuyorsun” diyerek çocuğun hoşuna giden sözü söylemiştir. Kısacası öğretmen; öğrencinin uygun davranışının hemen ardından, uygun davranışın ne olduğunu betimleyerek çocuğun hoşuna giden bir söz söylemiştir, bu durumda öğretmenin “Yerinde oturan öğrenciye aferin sana yerinde oturuyorsun” demesi uygun bir ödüldür.

Daha sonra öğretmene video filminin devamında yer alan görüntüyü izlettiririm. Bakın burada da “Öğretmen, öğrenciye verdiğim ödevi defterine yazıyorsun, al bakalım bu yapıştırmayı” diyerek defterine bir yapıştırma yapıştırıyor. Burada öğrencinin defterine yapıştırma yapıştırmak bir ödüldür. Çünkü verilen ödevi deftere yazmak dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden bir davranış olması nedeniyle sınıfa uygun bir davranıştır ve öğretmen, bu sınıfa uygun olan davranışın hemen arkasından öğrencinin defterine yapıştırma yapıştırmıştır. Yani çocuğun hoşuna giden bir yapıştırma, sınıfa uygun olan davranışı izlemiştir. Ayrıca uygun olan davranışın ne olduğunu betimleyerek yani “Verdiğim ödevi defterine yazıyorsun” diyerek çocuğun hoşuna giden yapıştırmayı defterine yapıştırmıştır.

Kısacası öğretmen; öğrencinin uygun davranışının hemen ardından, uygun davranışın ne olduğunu betimleyerek, çocuğun hoşuna giden yapıştırmayı defterine yapıştırmıştır, bu durumda bu uygun bir ödül kullanımındır, diyerek sunuma devam ederim.

Sonrasında; filmdeki öğretmenin, verilen ödevi defterine yazmayan etrafına bakan bir öğrenciye “Umut sana da bu yapıştırmayı veriyorum, eminim sende verdiğim bu ödevi defterine yazacaksın” diyerek öğrencinin defterine yapıştırma yapıştırdığı görüntüyü öğretmene izlettiririm ve bakın öğretmen burada da çocuğun hoşuna giden yapıştırmayı onun defterine yapıştırıyor ancak burada çocuğun yazısını yazması beklenirken etrafına bakıyor olması, dersin amaçlarının gerçekleşmesini engeller nitelikte bir davranış dolayısıyla da, sınıfa uygun bir davranış değildir. Bu nedenle de öğretmenin bu öğrenciye “... sana da bu yapıştırmayı yapıştırıyorum eminim şimdi sende yazacaksın” diyerek defterine yapıştırma yapıştırmayı uygun bir ödül değildir. Çünkü, öğrencinin yapmış ders sırasında etrafına bakma, sınıfa uygun olan bir davranış değildir. Oysa bir davranışın ödül olabilmesi için; uygun davranışı izlemesi, davranışın betimlenerek, çocuğun hoşuna giden etiket, çıkartma, ataç vs. verilmesi, çocuğun hoşuna giden bir sınıf görevi verilmesi ve yine çocuğun hoşuna giden “Çok güzel, aferin, bravo” gibi övgü sözcükleri söylenmesi gerekmektedir. Burada ödül olarak kullanılmak istenen yapıştırma çocuğun uygun davranışını izlemediği için ödül değildir, der ve bir sonraki örneğin yer aldığı görüntüyü öğretmene izlettiririm.

Bir sonraki örnekte de öğretmenin “Dün gittiğimiz gezide Buket sen benim sözümü çok güzel dinlemiştin, bak bende senin elmanı kızartıyorum” diyerek sınıfta bulunan ödül panosundaki elmaları kırmızıya boyadığı görüntülerini öğretmene izlettiririm. Sonrasında da; bu örnekte, filmdeki öğretmenin yine öğrenciyi ödüllendirmeye çalıştığını ancak burada “Dün gittiğimiz gezide benim sözümü dinlemiştin” ifadelerinden de anlaşılacağı gibi öğrencinin öğretmeni dinleme olan sınıfa uygun davranışını bir gün önce yaptığı sonucu çıkmaktadır ki bu durumda yine çocuğun hoşuna giden elma kızartma davranışı bir ödül değildir. Çünkü ödülün

uygun davranışı izlemesi gerekmektedir, oysa bu örnekte ödül olarak kullanılan elma kızartma davranışı çocuğun uygun davranışını hemen izlememiştir. Bu nedenle de çocuğun elmasını kızartma, bu örnekte uygun bir ödül kullanımı değildir, der ve bir sonraki örneğin sunumuna geçerim.

Sonra bir sonraki örneğin yer aldığı görüntüyü öğretmene izlettiririm. Bu örnekte; öğretmen, sesli okumasını yapıp, okumasını bitiren bir öğrenciye “Dilek okumanı bitirdiğin için bu günün tarihini sen yaz tahtaya” der ve öğrencisini tahtaya kaldırır. Burada öğretmen çocuğun sesli okumasını bitiren öğrenciye, günün tarihini defterine yazdırması bir ödüldür. Çünkü, çocuğun sesli okuması sınıf ortamına uygun bir davranıştır ve öğretmen bunu betimleyerek yani okumanı bitirdiğin için diyerek çocuğa onun hoşuna giden bir sınıf görevi vermiştir, derim.

Daha sonra başka bir örneğin sunumuna geçerim. Öğretmene örneğin yer aldığı görüntüyü izlettiririm, yine bilgisayar ekranını dondururum ve filmdeki öğretmenin, ders sırasında öğrencilerine anlattığı konu ile ilgili bir soru sorduğu, öğrencilerin parmak kaldırdıkları ve öğretmenin “Sen parmak mı kaldırıyorsun diyerek bir öğrenciye gülümsediği ve saçını okşadığı” görüntüleri beraberce izledik derim. Bakın burada da; öğrenci parmak kaldırarak yine sınıfa uygun bir davranış gösteriyor ve öğretmen sınıfa uygun davranış gösteren bu öğrenciye gülümsüyor ve onun başını okşuyor ve sınıfa uygun davranışı da parmak mı kaldırıyorsun diyerek betimliyor. Bu durumda öğrenciye gülümsemek ve onun başını okşamak bir ödüldür, bu uygun bir ödül kullanımımızdır; çünkü, öğrenciye gülümseme ve başını okşama sınıfa uygun bir davranış olan parmak kaldırma davranışını izlemiştir, uygun davranış betimlenmiştir.

Daha sonra, bir sonraki örneğin yer aldığı görüntüleri öğretmene izlettiririm. Bakın burada da öğretmen matematik dersinde verilen çıkarma işlemlerini yapan bir öğrenciye “Ne kadar iyi” demektedir. Burada öğrencinin verilen çıkarma işlemlerini yapıyor olması sınıfa uygun bir davranıştır. Öğretmen sınıfa uygun davranışın hemen arkasından öğrenciye “Ne kadar iyi” diyerek öğrencinin hoşuna giden bir söz

söylemiştir ancak sınıfa uygun olan davranışı betimlememiştir, bu durumda öğretmenin verilen çıkarma işlemlerini yapan öğrenciye “Ne kadar iyi” demesi uygun bir ödül kullanımı değildir.

Uygun ödül kullanımı için; kullanılan ödülün uygun olan davranıştan sonra verilmesi, uygun davranışın hemen ardından izlemesi, bu davranışın betimlenmesi, çocuğun hoşuna giden etiket, çıkartma, ataç vs. verilmesi, çocuğun hoşuna gidilmesi, bir sınıf görevi verilmesi ya da yine çocuğun hoşuna giden “Çok güzel, aferin, bravo” gibi övgü sözcükleri söylenmesi gerekmektedir. Eğer, çocuğun hoşuna giden etiket, çıkartma, ataç vs. verilmesi, çocuğun hoşuna giden bir sınıf görevi verilmesi ve yine çocuğun hoşuna giden “Çok güzel, aferin, bravo” gibi övgü sözcükleri söylenmesi uygun davranışları izlemiyor ve uygun davranışları betimleyerek verilmiyorsa bunlar ödül niteliği kazanamazlar, dolayısıyla da bunlar uygun ödül kullanımı değildirler der ve değerlendirmeye geçirim.

DEĞERLENDİRME

Sunumun tamamlanmasının ardından; değerlendirme sürecine geçirim. Öğretmene, yazılı olarak uygun ödül kullanımları ve uygun olmayan ödül örneklerinin yer aldığı yazılı senaryoların verileceğini ve kendisinin bunlar arasından uygun ödül kullanımını ve olmayanı ayırt etmesini ve kağıda işaretleme yapmasını isteyeceğimi belirtirim. Sonrada değerlendirme kağıdını öğretmene veririm. “Öğretmene, verilen örnekleri okuyun, okuduğunuz örneğin uygun ödül kullanımı olduğunu düşünüyorsanız kağıtta örneğin karşısında bulunan sütunu işaretleyiniz; okuduğunuz örneğin uygun ödül kullanımı olmadığını düşünüyorsanız da kağıtta örneğin karşısında bulunan sütunu işaretleyiniz, der ve değerlendirmeye başlarım. Değerlendirmede 4 ana soru bulunmaktadır. İlk üç sorunun 4'er şikkı vardır ve değerlendirme ölçütü $\frac{3}{4}$ tür. Öğretmene verilen kağıdı okuması ve cevaplama için

ona 5-6 dakikalık bir süre veririm, daha sonra değerlendirme kağıdını alır, işaretlenen örnekleri okurum ve işaretlemelerin doğruluğunu değerlendiririm. Her ana sorunun 4'er şikkından 3'ünün yanlış olması durumunda o ana sorunun cevabını eksi kabul ederim ve 4 ana sorudan da 3'ünün yanlış olması yani $\frac{3}{4}$ ölçütünün karşılanmaması durumunda ise öğretmene ödül kavramını kazandırmak üzere tekrar öğretim yaparım. Bu ikinci öğretimde, daha önce kullanmadığım yeni uygun ödül kullanımı ve uygun olmayan ödül kullanımı örnekleri kullanırım, sunumda yine daha önceden hazırlanmış olan filmlerden yararlanırım. Sunumun tamamlanmasının ardından da, en son tekrar değerlendirmeye yer veririm.

Değerlendirmede öğretmene verilen uygun ödül kullanımına ilişkin değerlendirme kağıdı aşağıda sunulmuştur.

Adınız soyadınız:

Çalışmakta Olduğunuz Okul:

Aşağıdaki senaryoları okuyunuz ve uygun ödül kullanımı olduğunu düşündüğünüz seçeneğin karşısındaki kutucuğa işaret koyunuz, uygun ödül kullanımı olmadığını düşündüğünüz seçeneğin karşısındaki kutucuğu da boş bırakınız.

1	a	Öğretmen sırasında oturan öğrencinin yanına giderek “Aferin Ali ne güzel yerinde oturuyorsun” der.	
		Öğretmen bir gün önceki tiyatrodaki sözünü dinleyen çocuklara “Ali, Ahmet, ve Ayşe siz dünki tiyatrodaki benim sözümü çok güzel dinlediniz” der.	
	b	Öğretmen Ali’ye “Ali sen teneffüste çok güzel ve sessizce oturuyordun” der ve defterine yapıştırma yapıştırır.	
		Öğretmen legolarla sessizce oynayan çocukların yanına giderek “Ali ve Oya bravo size, legolarla sessizce oynuyorsunuz” der.	
	c	Öğretmen yemekte yerinde oturan çocukların yanına giderek “Aferin Ece ve Onur yerinizde oturuyorsunuz” der.	
		Öğretmen yazı yazan çocuğun yanına giderek “Aferin Ali Matematik dersinde işlemleri çok güzel yapmışsın, bu etiketi kazandın” der.	
	d	Öğretmen Ali’nin defterine bakarak “Aferin Ali üç gündür çok güzel yazılar yazdın” der ve defterine yıldız atar.	
		Öğretmen yazısını bitiren çocuğun yanına giderek “Aferin Ahmet yazını bitirdin” diyerek, defterine aferin yazar.	

2	a	Öğretmen sınıfta gezinen çocuğa “Mirkan’a da bu krakeri veriyorum. Şimdi güzelce yerine oturacak” der	
		Öğretmen çalışma kağıdındaki soruları doğru olarak cevaplayıp bitiren çocuğa “Ahmet soruları doğru olarak cevapladın. Şimdi tahtayı sen silebilirsin” der.	
	b	Öğretmen sessizce parmak kaldıran çocuğa “Sen ne güzel sessizce parmak kaldırıyorsun. Hadi soruyu sen cevapla” der.	
		Öğretmen sınıfta ağlayan çocuğa “Umut bak bu etiketi defterine yapıştırıyorum, oğlum şimdi susacak biliyorum” der.	
	c	Öğretmen sürekli (hecelemeden) okuyan çocuğa “Aferin Kadir, metni konuşur gibi okudun” diyerek çocuğun başını okşar.	
		Öğretmen dışarıya bakan çocuğun yanına giderek “Başak şimdi güzelce yerine oturup dersi dinleyecek aferin kızım” diyerek yerine oturtur.	
	d	Öğretmen yazmasını istediği çocuğun git başımdan istemiyorum demesinin ardından “Oğlum böyle şeyler söylenmez, ben senin güzel konuşacağını biliyorum” der.	
		Öğretmen sessizce sıraya giren çocuklara “Umut, Yusuf ve Ali siz sessizce sıraya girdiniz, aferin size” der.	

3	a	Öğretmen matematik işlemlerini doğru olarak tamamlayan çocuğun yanına giderek “Aferin, çok güzel” der.	
		Öğretmen verdiği metni sessizce okuyup bitiren çocuğun yanına giderek “Çok güzel Ahmet, verdiğim metni sessizce okuyup bitirdin” der	
	b	Öğretmen yerinde sessizce oturan çocuğun yanına giderek “Aferin Orhan sen çok uslu bir çocuksun” der	
		Öğretmen kendisini dinleyen çocuğa “Ahmet çok güzel sessizce beni dinledin, teneffüs zilini sen çalabilirsin” der	
	c	Öğretmen uygun şekilde oturan çocuğa “Ayşe çok güzel kolların bağlı, ayakların yerde, arkana yaslanarak oturuyorsun” der	
		Öğretmen uygun şekilde yerlerinde oturan çocuklara “Ayhan, Selda ve Mehmet siz çok akıllısınız aferin size” der	
	d	Öğretmen teneffüste sessizce oyun oynayan çocukların yanlarına giderek “Seda, Gonca ve Dilek siz ne güzel sessizce oynuyorsunuz” der	
		Öğretmen sorduğu soruya doğru cevap veren çocuğa “Hadi şimdi güzelce tahtayı sil” der	

4. Sizde 3 tane ödül olan davranış örneği söyleyiniz.

Konu : Sınıfa uygun olmayan davranışları, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem süreci

Amaç : Öğretmene filmdeki sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların görüntüleri sessiz olarak izlettirilerek “İzlediğiniz görüntülerdeki sınıfın öğretmeni olsaydınız bu davranışlar karşısında ne yapardınız? söyleyiniz” denildiğinde, öğretmen sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirirdim cevabını 2 dakika içinde her defasında söyler.

Araç : Hazırlanan video film.

Ortam: (B) Bilgisayar
(Öğrt.) Öğretmen / (Araştırmacı)

Süre : 30 – 35 Dakika.

ÖĞRETİM SÜRECİ

Öğretmene, araştırmanın genel amacının sınıfta kullanılan ödül sayısını arttırmak olduğu hatırlatılarak; bu güne kadar 3 gündür bu amaca ulaşabilmek için, davranış, sınıfa uygun olan ve olmayan davranışlar ve en son oturumda da ödül kavramına ilişkin bir sunu yapıldığını ve yine ödül ve ödül olmayan davranışlarla ilgili olarak olumlu ve olumsuz örneklerle yer verildiğini belirtirim. Ödüllendirmenin; sınıf öğretmeninin, sınıfa uygun davranış gösteren öğrenciye yapmakta olduğu davranışı betimleyerek; öğrenciye hoşuna giden aferin, çok güzel, bravo, başardın, doğru, harika gibi övgü sözcükleri söylemesi; onun yanına gitmesi; ona dokunması, bakması, gülmesi; sınıf görevi vermesi ve yine öğrencinin hoşuna giden etiket, yapıştırma, renkli ataç vs. vermesi olduğunun belirtildiği hatırlatırım. Öğretmene sınıfta kullandığı ödül sayılarının arttırılmasında bir çok yol olduğunu bunlardan birinin de “Sınıfa uygun olmayan davranışları, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmenin ipucu olarak kullanma süreci” olduğunu söyleyerek, bu günkü oturumda da; sınıfa uygun olmayan davranışları, sınıfa uygun davranışları ödüllendirmenin ipucu olarak kullanma sürecinin konu edildiğini belirterek aşağıdaki sunuma geçirim.

SUNU:

Öğretmene yine daha önceden hazırlamış olduğum filmi izlettiririm. Bakın görüntülerde ders başlamıştır, öğretmen sınıfa girmiştir, iki öğrenci kollarını bağlamış, arkalarına yaslanarak yerlerine oturmuşlardır, yalnız bir öğrenci sırasının oturulacak yerine yatmıştır ve anlamsız sesler çıkarmaktadır, sizde gördünüz derim ve gerekirse görüntüyü başa alır ve tekrar öğretmene izlettiririm. Sonra burada sınıfa uygun olan davranış, öğrencilerin kollarını bağlamış, arkalarına yaslanarak yerlerine oturmalarıdır; sınıfa uygun olmayan davranış ise bir öğrencinin sıranın oturulacak yerine yatması ve anlamsız sesler çıkarmasıdır. Bakalım bu sınıfın öğretmeni bu davranışlar karşısında ne yapacak der ve görüntünün devamındaki öğretmen davranışını izlettiririm. Görüntüde, öğretmen sınıfta yerinde oturan öğrencilerin yanına gider ve “Sen yerinde oturuyorsun, aferin sana, güzelce kollarını bağlamışsın, arkana yaslanmış oturuyorsun” der, sonrasında diğer yerinde oturan öğrencinin yanına gider ve “Sen de çok güzel oturuyorsun, kollarını bağlamışsın” der ve öğrencinin kolunu okşadığını gözlediğimizi söylerim. Sonra dikkat ettiyseniz öğretmen burada sınıfa uygun olmayan davranışla ilgili olarak hiç bir şey yapmamıştır, sınıfa uygun olmayan davranış olan sıraya yatarak anlamsız sesler çıkarma davranışını görmüştür ancak bu davranışı görür görmez bu uygun olmayan davranışla ilgili olarak hiç bir şey yapmamış ve hemen uygun davranış gösteren öğrencilerin yanına gitmiş ve onları ödüllendirmiştir, derim. Öğretmen, öğrencinin sırasında yattığını ve anlamsız sesler çıkardığını yani sınıfa uygun olmayan bir davranışı görüyor ve hemen yerlerinde oturan yani sınıfa uygun davranan çocukları ödüllendiriyor. Burada öğretmen sınıfa uygun olmayan bir davranış görünce hemen uygun davranış ödüllendirmesi gerektiğini ipucunu aldı ve sınıfa uygun davranışları ödüllendirdi, derim. Sonrasında öğretmene yeni görüntüleri devamını izlettiririm. “Bakın burada biraz önce sınıfa uygun davranmayan yani sırasına yatan ve anlamsız sesler çıkaran öğrenci yattığı yerden dikildi ve sessiz oldu”. Öğretmen ise hemen onun yanına gitti ve sen de çok güzel yerinde oturdun sessizce diyerek onu da ödüllendirdi. Sonuç olarak burada; sınıfa uygun davranış göstermeyen öğrenciyi görünce öğretmen hemen sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirdi ve sınıfa uygun

olmayan davranış gösteren öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışı yapmayı bırakıp, sınıfa uygun davranış göstermesiyle birlikte hemen bu öğrencinin de sınıfa uygun davranması ödüllendirilmiştir. Sizde sınıfınızda uygun olmayan bir davranış gördüğünüzde sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirirseniz; sınıfta kullanmış olduğunuz ödül sayısını arttırmış ve ilginizi öğrencilerinizin sınıfa uygun olmayan davranışları yerine, sınıfa uygun davranışlarına vermiş olursunuz, derim. Aynı zamanda sınıfa uygun olmayan öğrencinin de sınıfa uygun olmayan davranışını yapmayı bırakarak sınıfa uygun davranmasını beklemeli ve sınıfa uygun olan davranmasını ödüllendirmelisiniz, böylece yine dikkatinizi ve ilginizi sınıfa uygun olan davranışa vermiş olursunuz, derim.

Daha sonra öğretmene sınıfa uygun olmayan davranışları, sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmenin işareti olarak kullanma işlem sürecine ait ikinci örneğin yer aldığı görüntüleri izlettiririm. Bu görüntülerde öğretmen; verilen ödevi defterine yazan öğrenciler ile sırasında arkasında dönüp perdeyle oynayan öğrenci davranışını izler. Sonrasında öğretmene sizinde görüntülerde gördüğümüz gibi burada verilen ödevi defterine yazma davranışı sınıfa uygun bir davranışken, sırasında arkasına dönerek perdeyle oynama davranışı öğrencinin dersin amaçlarını yerine getirmesine engelleyen bir davranış olmasından dolayı sınıfa uygun bir davranış değildir, derim ve sonrasında görüntülerin devamını izlettiririm. Bakın burada da öğretmen sınıfa uygun davranmayan sırasında arkasını dönerek perdeyle oynayan öğrenciyi görüyor ve hemen sınıfa uygun davranan yani verilen ödevi defterine yazan öğrencilerin yanına gidiyor ve “Aferin Buket verdiğim ödevi ne güzel defterine yazıyorsun“ diyerek öğrencinin defterine yapıştırma yapıyor dolayısıyla sınıfa uygun davranış gösteren öğrenciyi ödüllendiriyor. Aynı ödüllendirmeyi diğer sınıfa uygun davranış gösteren öğrencilere yani verilen ödevi defterlerine yazan öğrencilere de yapıyor der ve öğretmenin diğer öğrencileri ödüllendirdiği görüntüleri tekrar öğretmene izlettiririm. Filmin devamında ise başta sınıfa uygun davranmayan yani sırasında arkasına dönerek perdeyle oynayan öğrencinin, önüne dönerek kalemını eline aldığı ve yazısını yazmaya başladığı görüntüleri izlettiririm ve bakın şimdi sınıfa uygun davranmayan öğrenci sınıfa uygun davranmaya başladı, derim. Sonrasında da

öğretmenin sınıfa uygun davranmaya başlayan öğrencinin de yanına giderek “Sen de şimdi ne kadar güzel yazını yazıyorsun aferin sana” diyerek sınıfa uygun davranmaya başlayan öğrencinin de defterine yapıştırma yapıştırdığı gözlediğimizi öğretmene söylerim. Sonuç olarak; sınıfa uygun davranış göstermeyen öğrenciyi görünce öğretmen hemen sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmiş ve sınıfa uygun olmayan davranış gösteren öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışı yapmayı bırakıp, sınıfa uygun davranış göstermesiyle birlikte hemen bu öğrencinin de sınıfa uygun davranması ödüllendirilmiştir, derim.

Sonra öğretmene diğer bir örneğin yer aldığı görüntüleri seyrettiririm. Bu görüntülerde ise öğretmen öğrencilere karne aldıktan sonra tatilde neler yapacaksınız diye soruyor ve parmak kaldıran bir öğrenciyeye söz hakkı veriyor, izlediniz derim. Diğer öğrenciler ise arkadaşlarına bakıyorlar ve onu dinliyorlar, bu sınıfa uygun bir davranıştır. Bir öğrenci ise yanındaki arkadaşına tükürüyor ve ona vuruyor. Bu davranışlar ise kendisinin ve arkadaşının dersin amaçlarını gerçekleştirmesini engellemesi nedeniyle sınıfa uygun olmayan birer davranıştır. Sınıfa uygun olmayan bu davranışı öğretmen görür görmez sınıfa uygun davranış gösteren öğrencilerin yanına gidiyor ve “Sen ne güzel arkadaşını dinliyorsun ağzında kuru” diyerek öğrenciyi ödüllendiriyor, aynı şekilde diğer sınıfa uygun davranış gösteren öğrencileri de ödüllendiriyor. Dikkat ettiyseniz öğretmen yine sınıfa uygun olmayan bir davranış gördü ve sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmesi gerektiğini hatırlayarak sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirdi, derim. Filmin devamında ise öğretmen arkadaşına tükürmeyi bırakan ve arkadaşına bakarak onun anlattıklarını dinlemeye başlayan öğrencinin yanına gider ve “Sen de şimdi ne kadar güzel arkadaşına bakıyorsun, onu dinliyorsun, bravo sana” der. Burada da öğretmen; sınıfa uygun olmayan davranışı yapmayı bırakarak sınıfa uygun davranış gösteren öğrenciyi de ödüllendirmiştir derim. Sizde sınıfınızda uygun olmayan bir davranış gördüğünüzde sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirirseniz; sınıfta kullanmış olduğunuz ödül sayısını arttırmış ve ilginizi öğrencilerinizin sınıfa uygun olmayan davranışları yerine, sınıfa uygun davranışlarına vermiş olursunuz, derim. Aynı zamanda sınıfa uygun olmayan öğrencinin de sınıfa uygun olmayan davranışını

yapmayı bırakarak sınıfa uygun davranmasını beklemeli ve sınıfa uygun olan davranmasını ödüllendirmelisiniz, böylece yine dikkatinizi ve ilginizi sınıfa uygun olan davranışa vermiş olursunuz, derim.

Aynı sunumu, aşağıda yer alan sınıfa uygun olan ve olmayan davranışlar ve öğretmenin sınıfa uygun olan davranışları ödüllendirmesi ile ilgili örneklerle tekrarlarım.

1. Verilen kitabı sessizce okuyan (sınıfa uygun bir davranış) bir öğrenci ile verilen kitabı yırtan (sınıfa uygun bir davranış) bir öğrencinin olduğu görüntüler ve öğretmenin sınıfa uygun davranışları yani verilen kitabı sessizce okuma davranışını ödüllendirmesi, sonrasında sınıfa uygun davranış göstermeyen öğrencinin sınıfa uygun olmayan davranışı bırakarak sınıfa uygun davranış göstermesi ve öğretmenin bu sınıfa uygun olan davranışı da ödüllendirmesi

2. Verilen yap-boz ile sessizce oynayan (sınıfa uygun bir davranış) bir öğrenci ile verilen yap-bozla oynarken bağırarak (sınıfa uygun bir davranış) bir öğrencinin olduğu görüntüler ve öğretmenin sınıfa uygun davranışları yani verilen yap-bozla sessizce oynama davranışını ödüllendirmesi, sonrasında sınıfa uygun davranış göstermeyen öğrencinin, sınıfa uygun olmayan davranışı bırakarak sınıfa uygun davranış göstermesi ve öğretmenin bu sınıfa uygun olan davranışı da ödüllendirmesi

Sunumun tamamlanmasının ardından öğretmene, şimdi değerlendirme sürecine yer vereceğimi, değerlendirmede kendisine bir takım sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların yer aldığı sınıf ortamı görüntülerini izleterek sonrasında “Siz bu sınıfın öğretmeni olsaydınız bu davranışlar karşısında ne yapardınız” sorusunu soracağımı belirtirim ve değerlendirme sürecine geçerim.

DEĞERLENDİRME

Öğretmene sınıfa uygun olmayan davranışı, sınıfa uygun davranışı ödüllendirmenin ipucu olarak kullanma ile ilgili sununun tamamlandığını şimdi size sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların yer aldığı bir sınıf ortamının görüntülerini izleteceğim. Sonrasında “Siz bu sınıfın öğretmeni olsaydınız bu davranışlar karşısında ne yapardınız” diye soracağım der ve değerlendirme sürecinde yer alan örneklerin yer aldığı görüntüleri öğretmene izletmek için değerlendirme CD’sini hazırlarım. Öğretmene görüntüleri lütfen dikkatli izleyin ve sınıfa uygun olan ve olmayan davranışları iyi belirleyin, çünkü filmi izledikten sonra sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların neler olduğunu ve o anda bu sınıfın öğretmeni siz olsaydınız ne yaparsınız, sorusunun cevabını düşünün der ve ilk örnek sınıf ortamının yer aldığı görüntüleri izlettiririm. Filmde yer alan derste yerlerinde oturan öğrenciler ile ayağa kalkmış pencereden dışarıyı seyreden bir öğrencinin yer aldığı bir sınıf ortamı öğretmene izlettirilir ve arkasından da hemen öğretmene burada sınıfa uygun olan ve olmayan davranışlar vardı, önce sınıfa uygun olan davranışların neler olduğunu bana söyler misiniz, derim. Öğretmenin verdiği yerinde oturmak cevabının ardından kendisine evet çok güzel diyerek teşekkür eder ve sonrasında, şimdi de görüntüde yer alan sınıftaki sınıfa uygun olmayan davranışın ne olduğunu söyler misiniz? diye sorarım. Öğretmenin verdiği derste bir öğrencinin ayakta pencereden dışarıyı seyretmesinin sınıfa uygun olmayan bir davranıştır cevabını harika diyerek pekiştiririm. Eğer öğretmen sınıfa uygun olan veya sınıfa uygun olmayan davranışları doğru söyleyemez ise hiç bir şey söylemem ve görüntüleri tekrar öğretmene izlettiririm. Sonrasında tekrar sınıfa uygun olan ve olmayan davranışları seçip söylemesini isterim, eğer öğretmen filmi ikinci seyretmesinin ardından da sınıfa uygun ya da sınıfa uygun olmayan davranışları doğru olarak seçip söyleyemez ise sınıfa uygun davranışlar dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet eden davranışlardı, dersin amaçlarının gerçekleşmesine engel nitelik taşıyan davranışların ise sınıfa uygun olmayan davranışlar olduğunu söyleyerek öğretmene hatırlatıcı bir ipucu veririm. Öğretmenin izlediği görüntülerdeki sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların neler olduğunu söylemesinin ardından, ona siz bu sınıfın

öğretmeni olsaydınız şimdi ne yapardınız? diye sorarım. Öğretmenin, ben bu sınıfa olsaydım sınıfa uygun olan davranışı ödüllendirirdim ya da yerinde oturan öğrenciyi ödüllendirirdim cevabını harika diyerek pekiştiririm, sonrasında da peki nasıl ödüllendirirdiniz söyler misiniz diye sorardım. Öğretmenin verdiği “ yerinde oturan öğrencilerin yanına gider, tek tek sen ne kadar güzel oturuyorsun sen ne kadar güzel oturuyorsun derdim ya da yerinde oturan öğrenciye sen yerinde oturuyorsun çok beğendim diyerek çocuğun saçını okşardım ya da yerinde oturan öğrenciye sen yerinde oturuyorsun harika sen tahtayı sil bakalım o zaman diyerek sınıf görevi verirdim ya da yerinde oturan öğrencilere siz çok güzel yerinizde oturdunuz alın bakalım size bir renkli ataç diyerek yerinde oturanlara birer renkli ataç vererek ödüllendirirdim” vb. ödüllendirme cevaplarını çok güzel diyerek pekiştiririm. Değerlendirmede aşağıda yer alan 5 sınıf ortamı görüntüsünü öğretmene izlettiririm ve yukarıda yer alan süreçteki değerlendirmeyi yaparım. Öğretmenin üstüste vereceği 2 yanlış cevap vermesi durumunda ise değerlendirmede yer alan sınıfa uygun olan ve olmayan davranışların yer aldığı görüntülerle sunumu tekrarlarım. Değerlendirmede yer alan sınıfa uygun olan ve uygun olmayan davranışların yer aldığı sınıf ortamı görüntüleri aşağıdaki şekildedir.

1- Verilen problemi tahtada çözen bir öğrenci (sınıfa uygun davranış) ile Öğretmenin çantasını karıştıran bir öğrenci (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

2- Sessiz okuma yapan öğrenciler (sınıfa uygun davranış) ile Arkadaşının eşyalarını yere atan bir öğrenci (sınıfa uygun olmayan bir davranış)

3- Sürekli küfür eden bir öğrenci (sınıfa uygun olmayan bir davranış) ile Kollarını bağlayıp oturan öğrenciler (sınıfa uygun olan bir davranış)

4- Matematik dersinde defterini karalayan bir öğrenci (sınıfa uygun olmayan bir davranış) ile Matematik dersinde toplama yapan bir öğrenci (sınıfa uygun olan bir davranış)